

The Project Gutenberg eBook of Tieni varrella tapaamia 1, by Maikki Friberg

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Tieni varrella tapaamia 1

Author: Maikki Friberg

Release date: September 10, 2005 [EBook #16678]
Most recently updated: December 12, 2020

Language: Finnish

Credits: Produced by Matti Järvinen, Tuija Lindholm and Distributed Proofreaders Europe.

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK TIENI VARRELLA TAPAAMIA 1 ***

TIENI VARRELLA TAPAAMIA

I

Maikki Friberg

Ensimmäisen kerran julkaissut Naisten Ääni 1920.

Lukijalle!

Kun ihminen on nuori, potee hän useinkin todellista ihmisnälkää. Ei häntä tyydytä yksinomaan kirjat ja lukeminen, sillä ei ne anna kaikkea sitä, mitä nuori mieli halajaa ja janoo, vaan hän tahtoi ennenkaikkea joutua kosketuksiin elävien ihmisten kanssa, tavata sellaisia henkilöitä, jotka ovat totuutta etsineet, vaelluksellaan paljon kokeneet. »Täytyyhän heillä olla jotakin jakaa, heillä, joilla jo on koottua henkistä pääomaa ja monta pulmallista kysymystä ratkaistuna», tuumii nuorena.

Näin tuumivat varsinkin 80- ja 90-luvun nuoret, sillä silloin oli maailma täynnä uusia, ihmeellisiä kysymyksiä, jotka panivat mielet palamaan ja aivot askartelemaan.

Silloin heräsi minussakin tavaton halu joutua niiden ihmisten pariin, jotka »tuossa usein uneksitussa suuressa maailmassa» suunnittelivat tulevaisuutta ja olivat ruvenneet ihmiselämää uusilta näkökulmilta valaisemaan. Ja havaittuani, etteivät elinkustannukset siellä olleet sen kalliimmat kuin Suomessakaan, pikemmin päinvastoin, lähdin keväisin, koulutyön päätyttyä, Europan suurkaupunkeihin näitä »uutta aikaa valmistavia» ihmisiä tapaamaan. Olihan siellä paljon muutakin mielenkiintoista kuten suuret kokoelmat ja museot, teatterit ja oopperat, monenmoiset taidearteet ja kauneusvaikutelmat, mutta ihmiset olivat kuitenkin enin puoleensa vetävät. Sinne paloi mieli, missä heitä oli koossa, missä he esittivät ajatuksiaan ja johtopäätöksiä, joihin olivat tulleet.

Madame Staëlistä hänen elämäkertansa kirjoittajat hiukan pilkallisesti kertovat, että hän oli valmis matkustamaan vaikka 500 peninkulmaa tavatakseen viisaan, nerokkaan ihmisen, mutta että moni kauneusilmiö sitävastoin jätti hänet kylmäksi. Tämä on minua monasti lohduttanut. Koska niin suuri sielu kuin rva Staël kaipasi ihmisiä - onko sitten ihme, että pienet niistä uneksivat.

Tiedän, että nuorten joukossa tälläkin hetkellä on monta, jotka sydämessään huokaavat: »Voi jos pääsisi maailmaa katsomaan ja niitä henkilöitä tapaamaan, jotka siellä kulkevat uranuurtajina!» Mutta se on käynyt tavattoman vaikeaksi. Passinsaanti, joka ei ennenkaan tuottanut mitään hankaluutta, on nykyään hyvin kireällä, meidän huono valuutamme vaikuttaa, että täytyy olla tavallista rahakkaampi minnekkään mennäkseen, ja sitten on maailma muutenkin nykyään niin toisenlainen kuin ennen. Paljon kaunista on hävitetty, kansat katselevat toisiaan karsaasti ja katkeruus kytee mielissä. Ei ole muuta neuvoksi kuin odottaa, kunnes maailma hiukan tasaantuu ja sillä aikaa, paremman puutteessa, turvautua niihin vaikutelmiin, joita muut ennenkaan ovat saaneet.

Näitä ihmisenälkää tuntevia nuoria muistelllessani, ovat nämä kuvaukset ihmisistä, joita tieni varrella olen tavannut, syntyneet. Ne eivät ole tavallisia elämäkertoja, sillä ei niitä varten yleensä ole käytetty mitään erityisiä lähteitä, pikemmin ne ovat tuokiokuvia, jotka perustuvat siihen, mitä itse olen nähnyt ja kuullut.

Tapaamiani on niin paljon, että valinta tavallaan on ollut vaikea, mutta koska meidän aikaamme niin monessa suhteessa moititaan aineelliseksi ja kaiken epätietokään työn ylenkatsovaksi, olen tahtonut tällä kertaa enimmäkseen puhua sellaisista henkilöistä, jotka ovat antautuneet uusien elämänarvojen palvelukseen ja niiden hyväksi kaikkensa uhranneet.

Jos nämä pienet kuvaukset voisivat hiukkasenkin lukijaa lämmittää ja antaa hänelle vain murusen siitä rohkaisevasta tunteesta ja iloisesta tulevaisuuden uskosta, jota kyseessä olevat henkilöt minulle ovat antaneet, ei niitä silloin suotta olisi pantu paperille.

Helsingissä, marraskuussa 1920.

Maikki Friberg.

SISÄLLYS:

Eva Ingman	1
Anna Berendsen	17
Vaikutelmani Virosta	26
Hector Denis	45
Alexander Herzenin tyttären luona	57
Catherine Breschkovski	74
Kuuluisuuksien kesken	89
Personallisia muistoja Gina Krogista	103
Professori Georg v. Gizucki	130
Ystäväni Auguste Fickert	138
Charlotte Schröder	155
Liebknechtin puoliset	164
Ann Margret Holmgrén	175
Bertha v. Suttner	186

(55 kuvaa)

EVA INGMAN.

Jouluk. 30 p:nä 1914 oli Helsingin päivälehdissä nimi **Eva Ingman** mustan kehyksen ympäröimänä. Ken ei ennestään tuntenut tuota nimeä, ei luultavasti kiinnittänyt siihen mitään huomiota, ken taas tunsi, säpsähti ja luki tarkalleen kaikki mitä siinä seiso. Ja siinä kerrottiin, että Eva Vilhelmina Ingman kuoli Dresdenissä jouluk. 18 p. 1914.

Se tuli kuin salama selkeältä taivaalta, eihän sitä edes ollut kuullut hänen olleen sairaana. Ja siksi olikin niin vaikea käsittää, että Eva Ingman, joka tuntui ikuisesti nuorelta, iloiselta ja elämänhaluiselta, jota niin monet siteet liittivät elämään, jolla oli hiin paljon ystäviä, että hän oli mennyt pois. Eva Ingmanin kuva nousi silloin kauniina ja elävänä kaikkien hänen ystäviensä silmien eteen, ja he sanoivat varmaan kaikki kuten minäkin: »Eva oli monessa suhteessa poikkeusihminen, hän oli sekä sisällisesti että ulkonaisesti rotuihminen ja harvinaisuus».

Eva Ingman kesällä 1908.

Eva Ingmanilla oli lämmin ja uskollinen suomalainen sydän ja suuren maailman naisen käytös ja esiintyminen. Hän oli kuollessaan 60-vuotias, mutta teki sen vaikutuksen kuin olisi hän ollut parikymmentä vuotta omaa ikäänsä nuorempi.

Hän oli notkea ja kevyt kuin keijukainen, jaksoi astua pitkiä matkoja, maalata tuntikausia kun oli kiireitä töitä, kiertää maita ja mantereita ja sitten taas seurustella ja huvitella. – Hän oli aivan kuin syntynyt kieliniekaksi. Toistakymmentä kieltä hän jo hallitsi ja yhä hän harjoitteli uusia. Häntä huvitti lukea maailmankirjallisuuden mestariteoksia alkukielellä: Shakespearin draamoja englannin kielellä, Danten Divina Commediaa italian kielellä, Cervantesin Don Quixotia espanjan kielellä, Virgiliuksen Aeneidia latinaksi, Dostojevskin Raskolnikovia venäjäksi j. n. e. Iltasin, kun hänen sisarensa **Anna Ingman** musiikkiarvostelujensa takia oli konserteissa tai oopperassa, istui Eva kotosalla, jottei vanhan tädin tarvinnut olla yksin, ja silloin hänen paras huvinsa oli syventyä eri maiden klassilliseen kirjallisuuteen.

Ja mitä hän kerran oli lukenut, sen hän osasi. Hänellä oli nimittäin aivan kadehdittavan hyvä muisti. Yhtäkkiä, hänen kanssaan keskustellessa, kun jokunen sana tai ajatus antoi aiheita siihen, saattoi hän toistaa kohtia Kalevalasta, Ibsenin Per Gyntistä, Holbergin tai Molière'in komedioista y. m., puhumattakaan saksalaisista kirjailijoista, joiden henkisten muistomerkkien ympäröimänä hän eli. En ole koskaan tavannut henkilöä, joka niin kevyesti ja vaivatta olisi sirotellut ympärilleen sekä vakavia että hauskoja otteita eri kirjailijoiden teoksista, niin paljon lystikkäitä kaskuja ja sanasutkauksia. – Yhtä kevyesti tuntui hän kirjoittaneenkin. Vaikka kirjalliset työt eivät kuuluneet hänen varsinaiseen elämäntehtäväänsä, oli hän aina ystäviensä pyynnöstä valmis tarttumaan kynään ja antamaan avustusta heidän toimittamiinsa julkaisuihin ja lehtiin. Ne koskivat silloin enimmäkseen taidetta ja kirjallisuutta, ja samassa kun ne kertoivat hänen harvinaisesta lukeneisuudestaan ja hyvistä tiedoistaan, olivat ne aina muodollisesti erittäin hienot ja hiotut.

Eva Ingmanissa ei ollut rahtuakaan kunnianhimoa ja halua tulla huomatuksi ja kuuluisaksi. Hän rakasti kulttuuria sen itsensä takia, eikä käyttänyt kielitietojaan ja maalaustaitoaan hankkiakseen itselleen tunnettua nimeä ja suurta mainetta, johon kiusaukseen niin monet muut hänen sijassaan varmaankin olisivat langenneet. Mutta sensijaan hän oli aivan ruhtinaallisen antelias ja aina valmis muita ilahuttamaan. Kukapa on antanut ystävilleen sellaisia suurenmoisia lahjoja kuin Eva Ingman, jäljentäessään heille heidän lempitaulujaan Dresdenin taulukokoelmista; ja heidän muotokuviaan hän oli yhtä valmis maalaamaan.

Ei mikään todista hänen rajatonta hyväntahtoisuuttaan ja anteliaisuuttaan paremmin kuin seuraava, hänen serkkujensa kertoma tapaus. Eva Ingman oli eräänä kesänä kotimaassa käydessään oleskellut Ruovedellä ja maalannut siellä muun muassa erään pienen tytön muotokuvan. Lapsukainen oli ollut varsin levoton ja vaivalloinen, mutta lopulta oli Eva kuitenkin saanut hänen pienen naamansa kankaalle kiinnitettyä. Ja niin onnistunut kuva siitä tulikin, että hän ilolla ajatteli sen ottamista mukaansa Dresdeniin. Ennen lähtöään pyysi hän pikku tytön äitiä pesemään itselleen puseron, ja kun sitten oli kysymys maksusta ja Eva tahtoi tietää mitä hän oli velkaa siitä, vastasi pesijä: ”No kymmenen penniä, mutta kyllä minä olen yhtä tyytyväinen, jos te annatte tuon työstäni maalaamanne kuvan.” Eva purskahti sydämelliseen nauruun. Häntä huvitti niin sanomattomasti tuo ajatus, ettei luonnon ihminen arvioinut hänen työtään sen kalliimmaksi, ja seuraus oli, että äiti sai kuvan.

Eva Ingman oli Helsingin lapsia ja hänen vanhempansa olivat lääketieteen professori **Erik Alexander Ingman** ja **Eva Perander**. Eva syntyi siihen aikaan vuotta, kun Suomen luonto on kaikkein ihanimmillaan ja päivä pisin, kesäk. 22 p. 1853, mutta syvä suru vallitsi silloin hänen kodissaan, sillä hengellään oli äidin täytynyt maksaa pienokaisensa maailmaan tulo. Mustilla silkkinauhoilla oli hänen ristikolttinsa koristeltu ja samassa huoneessa hänet kastettiin, missä äiti lepäsi kirstussaan.

”Kukapa olisi silloin voinut aavistaa”, lisäsi Eva hymyillen, kertoessaan tästä kerran minulle, ”että siitä pienestä räpästä tuli näin iloinen ihminen”.

Mutta ei siinä kyllin, ettei Eva tiennyt mitään äidistään, hämäräksi hänen muistonsa isästäkin jäi, sillä tämä kuoli, kun Eva oli päässyt viiden vuoden vanhaksi. Hän ja hänen kahta vuotta vanhempi sisarensa Anna joutuivat silloin kahden tädin, **Amalia** ja **Sophie Louise Peranderin**, huostaan, ja **Elias Lönnrot** rupesi heidän holhoajakseen. Hänen ehdotuksestaan he tulivat viettämään suurimman osan lapsuuttaan maalla, Pellin tilalla Karjalohjan pitäjässä.

Anna ja Eva Ingman kasvavina.

Maalla oleskeleminen on yleensäkin onnellisinta lapsille, mutta varsinkin sillä oli suuri merkitys Evalle, joka sitten joutui niin kauas isänmaastaan. Siellä Karjalohjan hiljaisuudessa vastaanotti hän niin voimakkaan vaikutuksen Suomen luonnosta ja sen kauneudesta, ettei mikään, ei vuodet, ei etäisyys, eikä monet muut myöhemmät kauneusvaikutelmat sitä koskaan voinut haihduttaa.

Amalia täti, joka oli hyvin johdonmukainen, tarmokas ja jäntevä, huolehti etupäässä pikku Ingmanien hoidosta ja kasvatuksesta, hänen sisarensa Sophie Louise heidän opetuksestaan. Hän luki heidän kanssaan tavallisia kouluaineita,

eritoten ranskaa, jossa hän oli varsin taitava, ja valmisti heidät niin hyvin, että kun sitten tuli aika lähteä kouluun, pääsivät he ruotsalaisen tyttökoulun yläluokille. – Amalia täti seurasi tietysti holhokkejaan Helsinkiin ja järjesti heille täällä koulukortteerin, jonne myöskin vastaanotti heidän serkkunsa, **Fanny** ja **Waldemar Churbergin**.

Koulussa tulivat Ingmanin tytöt piankin sangen huomatuiksi ja suosituiksi lahjakkuutensa, herttaisuutensa ja sievyytensä takia, ja Eva oli sitä paitsi jo silloin niin ”sukkela suustaan”.

Vielä koulunsa suoritettuaankin jäivät he pääkaupunkiin, Anna soitannollisia taipumuksiaan kehittämään, Eva piirustamaan ja maalaamaan. He saivat parhaat opettajat, mitä siihen aikaan oli saatavissa, ja liikkuvat Helsingin ensimmäisissä seurapiireissä. Ei ollut sitä kutsua ja juhlaa Willebrandtien, Tengströmien, Palménien, Castrénien y. m. silloista intelligenssia edustavien perheissä, missä Ingmanin tytöt eivät olisi olleet mukana, ja isän hyvien ystävien J. W. Snellmanin, C. G. Borgin ja Elias Lönnrotin luona he olivat aivan kuin kotonaan. – Ne olivat onnellisia, huolettomia, sisältörikkaita vuosia; oli paljon isänmaallista innostusta, paljon harrastuksia, paljon ystäviä ja ihailijoita.

Niin, ehkäpä noita viimeksimainittuja oli liiaksikin Amalia tädin mielestä, sillä hän päätti matkustaa holhokkiensa kera Dresdeniin, jotta he olisivat tilaisuudessa oikein todenteolla jatkamaan opintojaan, Anna soittamaan ja Eva maalaamaan. Eva oli silloin kahdeksantoista vuotias, Anna kahdenkymmenen ja molemmat niin lupaavat, miellyttävät ja suloiset, että eräs henkilö, joka näki heidät näihin aikoihin, vertasi heitä kahteen ruusunpuun.

Eva Ingman. Anna Ingman.
Dresdeniin matkustaessaan.

Amalia Perander Eva Ingmanin maalaaman taulun mukaan.

Tarmokkaasti he Dresdeniin asetuttuaan tarttuivat työhön, edistyivät nopeasti ja nauttivat sanomattomasti kaikesta siitä uudesta ja kauniista, joka siellä tulvi heitä vastaan. Ei silloin vielä ollut kysymystäkään siitä, että he jäisivät sinne ainaiseksi. Se oli vain opintomatka, ja parin vuoden päästä he palasivat jälleen kotimaahan, pää täynnä tuumia. Anna oli valmistautunut soitto-opettajaksi, Evan erikoisala oli muotokuvamaalaus, ja molemmat toivoivat saavansa kotimaassa työtä ja toimeentulonsa, ja siinä sivussa he myöskin tahtoivat itse vielä paljon edistyä.

Mutta kuten monille muillekin, jotka jo kauan ovat oleskelleet suuressa maailmassa, tuotti kotiintulo Ingmaneillekin pettymystä. He olivat jo niin kauan liikkuneet väljemmillä vesillä, että nyt tuntui aivan siltä kuin olisivat tulleet sultetuiksi pieneen lammikkoon. Ansiotyöhön ei ollut paljoakaan tilaisuutta ja edistymiseen vielä vähemmin. Monet olivat sitä mieltä, ettei sellaisten ollut tarvis hankkia itselleen työtä ja tuloja, joilla oli varoja oleskella niin pitkät ajat ulkomailla. Ja kaikki tämä kypsytti heissä päätöksen lähteä uudelleen Dresdeniin, ja sinne he sitten jäivät. Anna rupesi antamaan soitto-tunteja, sillä oppilaista ei ollut koskaan puutetta, ja sitäpaitsi hänestä aikaa myöten tuli suurien amerikkalaisten ja europalaisten musiikkilehtien kirjeenvaihtaja. Eva maalasi ahkerasti itse, muun muassa von **Oerin**, **Suchodolskin** ja **Karl Bantzerin** johdolla, ja rupesi samalla saamaan sekä muotokuvatilauksia että oppilaita. Välistä hän taas jätti Dresdenin pitkäksi aikaa ja matkusti toisiin suuriin taidekeskuksiin, kuten Müncheniin, Firenzeen, Roomaan ja Lontooseen j. n. e. ja syventyi sikäläisiin suuriin kokoelmiin sekä jäljensi niistä monet taideteokset. Näillä matkoillaan hän aina teki intressantteja tuttavuuksia, joutui asumaan huomattujen henkilöiden luo, kuten esim. taiteilija Prellerin perheeseen, Weimarissa maalaustaidetta tutkiessaan, ja solmi läpi elämän kestäviä ystävyysliittoja.

Eva Ingman maalaa J. W. Snellmanin kuvaa
Hypotekiyhdistystä varten v. 1908.

Siinäkin suhteessa Eva Ingman erosi nimittäin niin kauniisti muista, ettei hän milloinkaan jättänyt kirjettä vastaamatta ja pyyntöä täyttämättä, kun hänen puoleensa vain kerran kääntyi. Ja tällä tavalla ylläpiti hän vuorovaikutusta ja tuttavuutta niiden monien kanssa, joita hän elämänsä varrella oli tavannut. Ellei olisi tiennyt miten paljon hänellä oli tuttavuuksia, olisi voinut luulla olevansa aivan erityisesti hänen mielessään ja ajatustensa esineenä, niin herttaisesti hän aina kirjoitti ja muisti lähettää sekä joulu-että uudenvuoden toivotuksia.

Ingmanien salonki Dresdenissä.

En oikeastaan ymmärrä, mitenkä Eva Ingman ehti niin paljon enemmän kuin muut ihmiset, ehti maalata, kirjoittaa, lukea, matkustella, seurustella, hoitaa kotiaan, olla erinomainen emäntä j. n. e., mutta luulen, että se riippui hänen myötäsytynneestä työkyvystään ja liikkuvaisuudestaan. Hänessä ei havainnut hituistakaan suomalaista hitautta; kevyesti, aivan kuin leikkien, hän antautui toimesta toimeen, osoittamatta minkäänmoista kiirettä, hätiköimistä tai väsymystä.

Ja kuitenkin olivat jo hänen seurusteluvollisuutensa niin suuret, että moni olisi nääntynyt niiden alle. Ingmanien taiteellinen koti Dresdenissä muodostui nimittäin aikojen kuluessa tyyssijaksi, jonne kaikki suomalaiset, kaikki skandinaavit ja yleensä Dresdenissä asuvat muukalaiset mielellään pistäytyivät. Runoilija kreivi Snoilsky puolisoineen esim. oli kahdeksankymmenluvulla jokapäiväinen vieras heidän kodissaan, niinikään runoilija Erkko, joka samaan aikaan oleskeli siellä. Ja samalla tavalla voisi mainita niin lukemattomia muita. Ken oli ennestään tuttu, meni sentähden, ken ei ollut, meni neuvoja ja opastusta saamaan, tai vain siksi, että vieraalla pohjalla ollessa oli niin hauskaa tavata herttaisia, sivistyneitä, ystävällisiä ihmisiä ja kodin, joka oli niin sopusuhtainen ja kaunis. Dresdenissä oleskeleminen ja Ingmanien luona käyminen, ne kuuluivat ihan yhteen.

Pari vuotta ennen Evaa kuoli heidän tätinsä Amalia Perander, joka kaikkina näinä vuosina oli ollut heidän kanssaan. Hän oli jo silloin 90-vuotias ja viime aikoina sivullisen silmissä jotenkin vaativainen, hän kun tahtoi, että kaikki talossa piti järjestettämän juuri hänen tahtonsa mukaan. Mutta aivan ihmeellisen kauniisti ja kärsivällisesti molemmat sisaret siihen alistuivat ja hoitivat häntä mitä epätsekkäimmin aivan loppuun asti.

Eva Ingmanin maalaamia tauluja (alkuperäisiä), joita hänen kuoltuaan oli näytteillä Naisten Äänen toimistossa.

”En minä tahtoisi tulla vanhaksi”, sanoi Eva kerran, johon kyllä ehkä vaikutti se, että hän oli läheltä nähnyt, miten vaivaloinen ja puolinen oikein vanhan ihmisen elämä oli. ”No, kauanko sinä tahtoisit elää?” kysyi toinen. ”Noin kuudenkymmenen-vuotiaaksi”, oli vastaus.

Eva Ingmanin maalaamia tauluja (jäljennöksiä) joita hänen kuoltuaan oli näytteillä N. Ä:n toimistossa.

Ihmeellisesti tämä toivo sitten toteutuikin. Hän meni pois silloin, kun vielä oli täysissä voimissa ja työkyky murtumaton, kun kaikki ystävät ja ennen kaikkea hänen ainoa armas sisarensa niin mielellään olisivat tahtoneet pitää hänet täällä. Mutta se, että hän itse oli toivonut pääsevänsä pois, ennenkuin oli loppuun kulunut, lievensi hieman sitä katkeruutta ja surua, jota tämä kuolinsanoma niin laajoissa piireissä herätti sekä hänen uudessa kotimaassaan että täällä meillä.

ANNA BERENDSEN.

Routavuosina, jolloin oli hyvin tärkeitä, että Suomen vanhurskas asia saatiin Europan tietoisuuteen ja että sillä oli sanomalehtimaailmassa ystäviä ja puoltajia, jotka tunsivat sen ahdinkotilan, oli eräs tanskalainen muita innokkaammin ottanut meitä tässä suhteessa auttaakseen.

Tämä henkilö oli **Ivar Berendsen** Köpenhaminassa.

Hän tunsi Suomen asiat perinpohjin ja osasi kirjoittaa niistä sekä pirteästi että vakuuttavasti, eikä suinkaan vain oman maansa lehtiin, vaan hän sirotteli tietoja Suomesta siihen aikaan yltäpäri Eurooppaa. Mutta mikä juuri teki Ivar Berendsenistä niin uskollisen ja lämpimän Suomen ystävän? Miksi juuri hän heittäytyi taisteluun meidän oikeuksiemme puolesta? Kyllä se suureksi osaksi oli hänen suomalaisen puolisonsa ansio. Ken lähemmältä oppi tuntemaan **Anna Berendsen'in**, o. s. Levonius, hän sen hyvin ymmärsi.

Tutustuin Anna Berendseniin tuona meidän historiassamme niin kohtalokkaana vuotena 1899. Koko elämä kävi silloin Suomen politiikan merkeissä ja siitä mekin yhtenäen puhuimme. Hän näytti minulle erästä nahkakantista salkkua, joka oli täynnä Suomen kysymystä koskevia tietoja: asiakirjoja, lentolehtisiä ja sanomalehtikirjoituksia. Sitä kutsuttiin ”musteriksi” ja se paisui viikko viikolta, sillä meillä tapahtui yhtämittaa sellaista, joka taas pani mielet liikkeelle ja kynät käymään.

Anna Berendsen.

Berendseneillä oli miltei kaikki Suomen politiikkaa koskevat langat käsissään, he tiesivät kaikki taistelusuunnitelmat ja kaikki uutiset. He olivat tavallaan keskushenkilöt tuossa Suomen hyväksi toimeenpannussa kansainvälisessä adressipuuhihassakin, jota erityinen lähetystö sitten meni tsaarille viemään. Eräs lähetystön jäseniä oli tanskalainen, tri **Norman-Hansen**, ja hänen tehtäväkseen tuli Pietarista sähköttää kaikki sitä koskevat uutiset ja käänteet Berendsenille. Mutta tiedot piti panna sellaiseen muotoon, ettei ne herättäisi mitään epäilyksiä venäläisissä sähkövirkailijoissa y. m. urkkijoissa. Siksi ne lähetettiin Köpenhaminan tullivirastoon, jonka päällikkönä Berendsen toimi ja kuljivat pelkkinä tavarauutisina.

Senaattori Trarieux. Prof. Van der Vlugt.

Kun siis esim. ranskalainen senaattori **Trarieux**, joka oli lähetystön puheenjohtaja, oli saapunut, sähkötettiin, että "hyvä ranskalainen viini on tullut perille", kun hollantilainen professori ja lakimies **Van der Vlugt** saapui, puhuttiin Hollannin sillilähetyksestä ja italialainen prof. **Brusa** kulki makaroonien nimellä. Ja kun heikko tsaari, neuvonantajiansa toimenpiteiden johdosta, ei vastaanottanut lähetystöä, eikä siis tämä taiteellinen adressi, jossa eri maiden merkkihenkilöt mitä kohteliaimmassa muodossa puhuivat Suomen puolesta, koskaan joutunut hänen käsiinsä, tuli taaskin Köpenhaminan tullivirastoon sähkösanoma, jossa ilmoitettiin, että "koko lasti kaatui ennen perille pääsöään". Sieltä uutinen sitten levisi oikeassa muodossa Europan sanomalehtiin.

Prof. Brusa. Tri Norman-Hansen.

Näinä raskaina surun vuosina kuului ihan asiaan, että jokainen suomalainen, ken oli hiukankin innostunut maansa politiikasta, kävi Berendseneillä Köpenhaminassa ollessaan, oli hän sitten ennestään talossa tuttu tai ei. Ja samaa tapaa jatkettiin sittenkin, vaikka olosuhteet meillä hiukan valkenivat. Ja aina suomalaiset olivat siellä tervetulleet. Oli päivälliskutsut tai muut merkkitilaisuudet, aina suomalaisille annettiin siellä kunniasija ja kohdeltiin rakkaimpina vieraina. Sillä vaikkakin talon emäntä oli eläytynyt uusiin oloihinsa, ei ne silti olleet heikontaneet hänen rakkauttaan isänmaahan.

Päinvastoin! Suomella oli ensi sija hänen sydämessään, sen suruja hän kantoi, sen menestyksistä hän iloitsi. Miten onnellinen hän esim. oli sen johdosta, että Suomen naiset olivat saaneet valtiollisen äänioikeuden, sen muistaa jokainen meikäläinen, ken oli mukana Kansainvälisessä äänioikeuskongressissa Köpenhaminassa 1906, jonka järjestämisessä Anna Berendsenkin oli ollut mukana ja tapansa mukaan ottanut paljon käytännöllisiä tehtäviä suorittaakseen. Sen sijaan että siteet vähitellen olisivat käyneet höllemmiksi, tulivat ne vuosien kuluessa yhä lujemmin solmituiksi.

Ani harva suomalainen nainen on vieraalle pohjalle jouduttuaan ollut tilaisuudessa toimia niin paljon maansa hyväksi kuin Anna Berendsen. Oli aikoja, jolloin suomalaisten auttaminen oli hänen päätehtävänsä, jolloin hän kokonaan eli Suomen asioita edistääkseen. - Myöskin hänen puolisolllaan oli jonkun verran harrastusta Suomen asioihin jo siihen aikaan kun he tutustuivat, mutta luultavasti se ilman Anna rouvaa olisi ajan mittaan sammunut.

Ivar Berendsen

Anna Berendsen kertoi heidän tutustumisestaan, että hän eräässä meikäläisessä rannikkolaivassa oli nähnyt tumman, vilkkaan miehen, joka sujuvalla ranskankielellä hyvin innokkaasti keskusteli muutamien venäläisten kanssa. Hänen ensi ajatuksensa oli, että mies oli ranskalainen, mutta pian hän muutti mieltä, kun tämä kääntyi hänen ja hänen matkatoverinsa puoleen ja tällä kertaa jotenkin selvällä ruotsinkielellä rupesi kyselemään heiltä monenmoisia asioita, muun muassa suomenkielen rakenteesta, taivutustavoista y. m. Hän oli omin päin hiukkasen lukenut suomalaista kielioppia ja vastaanotti siksi heidän tiedonantonsa hieman kriittisesti. Ivar Berendsen on nimittäin erinomainen kielinero, eli kuten hän itse paljoa vaatimattomammin sanoo ”on hänen aivonsa todellinen romukamari kaikenlaisia kieliä varten”.

Tätä näin satunnaisesti alotettua tuttavuutta jatkettiin sitten seuraavana kesänä v. 1890, jolloin oli pohjoismaalainen opettajakokous Köpenhaminassa ja jonne Anna Levoniuskin oli tullut. Siellä oli Ivar Berendsen koko ajan nuoren suomalaisen tuttavansa opas ja seurakumppani sillä seurauksella, että seurustelu päättyi pysyväiseen kumppanuuteen ja yhdessäoloon.

Hyvin pirteä ja intelligentti oli se seurapiiri, johon Anna Berendsen Köpenhaminaan muutettuaan joutui. Sekä kirjailijoita että taiteilijoita, sekä valtiollisessa elämässä että yhteiskunnallisella alalla toimivia henkilöitä siihen kuului, niin että Anna Berendsenille heti tarjoutui hyvä tilaisuus perehtyä Tanskan henkiseen elämään ja sen etevimpiin edustajiin. Ja hän olikin erittäin vastaanottavainen ja omisti itselleen vuosien kuluessa mitä parasta on tanskalaisessa kulttuurissa.

Tuskin missään näkee taiteellisemmin ja hauskemmin sisustettuja koteja kuin Tanskassa, olivat ne sitten vähävaraisten tai varakkaiden perustamat. Kaikki niissä on suhteellista ja sopusointuista: huonekalut, kuvat ja tarve-esineet. Anna Berendsenin koti oli juuri noita aiotanskalaisia, jossa kukin kalu oli oikealla paikallaan ja jossa taideteoksien lukumäärä oli niin suuri, että eräs vieras jo ehdotti kataloogin laittamista, jotta niihin helpommin perehtyisi. - Hänen ulkonainen esiintymisensä ja käytöksensä kävi samaten vuosien kuluessa yhä pehmeämmäksi, sirommaksi ja sulavammaksi. ”Eipä häntä luulisi suomalaiseksi”, sanoi eräs muukalainen, joka paljon oli oleskellut Suomessa ja nähnyt meikäläisten kankeuden ja ujuden. - Ivar Berendsenin tahdosta hän myöskin opetteli tanskaa niin, että osasi puhua sitä aivan virheettömästi, aivan kuin tämä hallitsi ruotsia.

Paljon on sellaisia ihmisiä, jotka ensi kertoja tavatessa tekevät edullisen jopa loistavan vaikutuksen, mutta lähempi tuttavuus osoittaa, että he saattavat olla vaativia, itsekkäitä, tyytymättömiä, oikullisia. Anna Berendsenin suhteen oli juuri päinvastoin. Kuta useimmin hänen seurassaan oli, sitä selvemmin hänen rakastettavat puolensa tulivat ilmi, sitä enemmän oppi hänestä pitämään. Hän oli niin tavattoman hyväsydäminen, vaatimaton, iloinen ja tasainen. Siksi kai ei edes tullut kiinnittäneeksi huomiota hänen sairauteensa, vaikkakin hän joskus ohimennen puhui heikosta sydämeästään, joka ajoittain pakoitti hänet jättämään kaikki kokoukset ja seurustelemiset. Mutta sitten hän taaskin parani ja toimi yhtä innokkaasti kuin ennenkin. Yhdistyksissä ollessaan, muun muassa tuossa suuressa naisten äänioikeus-yhdistyksessä, johon kuului toista kymmentä tuhatta jäsentä, otti hän aina mielellään sellaisia isotöisiä, mutta luonteeltaan vaatimattomia tehtäviä suorittaakseen kuin on esim. kiertokirjeiden jakaminen, osoitteiden kirjoittaminen, ilmoitusten hankkiminen eri lehtiin j. n. e.

Tämä alttius palvelemaan ja auttamaan, missä apu oli tarpeen, sekä se rakkaus, millä hän syventyi uuden kotimaansa oloihin, sivistyselämään ja rientoihin, vaikutti, että Anna Berendsen oli yleisesti suosittu Köpenhaminassa, että hänen lukuisat, eri piireihin kuuluvat, eri katsantokantoja edustavat tuttavansa poikkeuksetta pitivät hänestä.

Siksi he kaikki, kuullessaan että Anna Berendsen lokak. 5 p. 1911 oli kuollut parhaassa iässään 43 vuoden vanhana, tunsivat kadottaneensa jotakin valoisaa ja aurinkoista, hellää ja epätsekästä, joka ei ollut korvattavissa.

Helsingissä asuvat ystävät antoivat laskea hänen haudalleen seppeleen, jonka toisessa nauhassa oli heidän viimeinen tervehdyksensä ja kiitoksensa, toisessa seuraavat, koko Anna Berendsenin elämää ja toimintaa kuvaavat sanat:

»Finland stod för din själ, det kulna
Ditt torftiga gömda, heliga fosterland.»

VAIKUTELMANI VIROSTA.

»Miten oppisin käytännöllisesti saksaa» oli kysymys, joka ehtimiseen askarrutti aivojani 90-luvulla. Saksaan menemistä oli ihan mahdoton ajatella, sillä ei niitä sellaisia matkoja senaikuisilla opettajapalkoilla tehty, mutta kuinka olisi mennä Viroon, sillä olihan saksa siellä silloin vielä puhekielenä useimmissa keskisäädyn perheissä.

Neuvottelin tuumastani herrasväki Godenhjelmin kanssa, jolla tiesin olevan tuttavuutta siellä. He rupesivat kirjenvaihtoon asiasta ja ennen pitkää he ilmoittivat, että eräs tri Rosenthal ja hänen puolisonsa Räävelissä olivat luvanneet ottaa minut luokseen kesäajaksi.

Oikeastaan tiesin varsin vähän siitä perheestä, jonne joutuisin, tuskin sen, että talon emäntä, **Eugenie Rosenthal**, oli Viron kansallisen liikkeen herättäjän J. W. Jannsenin tytär. Miltei vielä vähemmän tiesin Viron kansasta, astuessani eräänä kauniina kesäkuun yönä Saksaan menevään laivaan, joka tiellään poikkosi Rääveliin. Mutta se kesä, jonka siellä vietin, oli kuin kurssi veljeskansamme historiassa ja kulttuurioloissa. Nämä seikat olivat meidän jokapäiväisten keskustelujemme esineinä; aivan havainnollisella tavalla minä siellä opin tuntemaan heimolaisemme pyrintöjä ja toiveita, vastoinkäymiset ja erehdykset.

Rääveli ei tehnyt hauskaa vaikutusta satamaan tullessa. Ei siinä kyllin, että se tuntui hyvin epäsiistiltä, että silmä kohtasi vain rappeutuneita rakennuksia ja mustuneita tavaramakasiineja, kivihiihen pölyä ja hienoa, lentävää hiekkaa, vaan siinä tuli myöskin vastaan joukottain venäläisen virkavallan edustajia ja n. k. järjestyksen pitäjiä, jotka eivät tietenkään osanneet muuta kuin »valtakunnan» kieltä, mutta olivat hyvin mahtavia, hyvin urkkivia ja erittäin taipuvaisia estämään matkustajan maalleastumista, jos vain löysivät hänen papereissaan jonkun puutteellisuuden. Tämä kaikki tuntui, varsinkin kolmekymmentä vuotta sitten, hyvin vastenmieliseltä, sillä vastaavat olot meillä olivat silloin vielä aivan länsieuroopalaiset, ja passikysynyt y. m. sellaiset eivät siihen aikaan tulleet kysymykseenkään.

»Mimmoiseksi oloni täällä oikein muodostunee?» arvelin itsekseeni matkatavaroitani siinä kootessani ja vastaanottajaa tähystellessäni. Samassa tapasin tri Rosenthalin, joka aikaisesta tunnista huolimatta oli minua vastassa ja sitten sitä mentiin. Se painostava mieliala, jonka tämä ohimennen tehty tuttavuus venäläisen virkavallan kanssa oli aikaansaanut, hälveni vähitellen, sillä satamasta selviytyttyämme ja määräpaikkaan ajaessamme, minä ensi kerran eläissani liikuin kaupungissa, joka oli ihmeellinen ja mielenkiintoinen kuin vanha kallisarvoinen kuvakirja. Kaikella oli historiansa, joka paikkaan liittyi muistoja, jokaisella omituisuudella oli selityksensä. Ja tri Rosenthal kertoi ja opasti. »Kadut tehtiin siksi näin kapeiksi ja mutkikkaiksi, että ne sota-aikoina – ja niitä oli miltei aina, ellei ollut ulkoapäin tulevia vihollisia, oli sisällisiä sotia – voisivat tarjota suojaa. Kun esim. juoksi pakoon, saattoi pujahtaa johonkin holviin tai porttikäytävään, ilman että takaa-ajaja kadun mutkikkouden takia sen huomasi.» Samaa sota-aikaa henkeä puhuivat nuo monet pyöreät tornitkin, joita näki kaikkialla. Toiset olivat korkeita ja hoikkia, toiset matalia ja tanakoita. Näihin jälkimäisiin kuului nyt etenkin »Die dicke Margarethe» (Paksu Margareta), jonka kaikki panevat merkille, samaten sen vastakohtaan, jonka nimenä on »Der lange Hermann» (Pitkä Hermann). Ihmeekseni katselin noita vanhoja kivirakennuksia, joiden päädyt ovat kadullepäin, katot korkeat ja suipot sekä punaruskeiden tiilien peittämät. Nyt vasta ymmärsin oikein tuon Lutherin lauseen: »Vaikka minulla olisi vihollisia yhtä paljon kuin on tiilikiviä katolla –».

»Kas tuossa», sanoi tri R. »näky Olavin kirkon torni, joka suippenee teräväksi kuin neulan kärki ja tuolla Domvuorella, jossa vielä on jäljellä osa entistä jyrkää linnanmuuria, on vanha tuomiokirkko.»

Vihdoin pysähdyimme vanhan, jotenkin rappeutuneelta näyttävän kivirakennuksen eteen, jonka porttikäytävä tuntui sekä ahtaalta että pimeältä.

Eugenie Rosenthal.

Sen suurempi yllätys oli sitten se kaunis koti, jonne vihdoin jouduimme, kavuttuamme useita rappusia ylöspäin. Ja siellä seisoivat talon emäntä jo ovella meitä vastassa ja otti minut vastaan kuin vanhan kaivatun ystävän. Ei hän tahtonut ensin tutustua ja sitten vasta osoittaa ystävällisyyttään, ensin koetella tuota uutta tulokasta ja ottaa selkoa, mitä väkeä hän oli, ja sitten vasta ruveta tuttavalliseksi. Hän oli heti ensi hetkestä äidillinen, lämmin ja herttainen. Samassa kun hän antoi vieraalle tilaa kodissaan, antoi hän sille myöskin tilaa sydämessään.

Olen kuullut Itämeren maakunnissa oleskelleiden suomalaisten sanovan, että Eugenie Rosenthal oli paras ihminen, paras sydän koko Virossa. Eikä siinä arvostelussa ole sanaakaan liikaa. Hän kuului niihin sisällisesti rikkaisiin ihmisiin, jotka luovat auringonpaistetta ympärilleen, missä vain suinkin liikkuvat, hän kuului niihin onnellisiin, jotka koko ajan vain voittavat pitempiäikäisen tuttavuuden kestäessä.

Tuli vaikka kuinka äkkiarvaamattomasti vieraita, oli kodissa vaikka kuinka kiireellisiä tehtäviä tai pieniä vastoinkäymisiä – aina hän säilytti tasapainonsa ja osasi hillitä itsensä. Ja tuskinpa mikään maailmassa niin suuresti vaikuttaa kotielämäänsä kuin perheenemännän itsensä hillitsemiskyky. Elämä tuntuu niin rauhalliselta ja turvalliselta kun tietää, ettei tarvitse pelätä minkäänmoisia pahantuulen purkauksia ja myrskyisiä kohtauksia, tuli sitten mitä tahansa.

Minulla on miltei aina ollut onni, että kun ulkomailla ollessani olen tahtonut harjoitella jotakin vierasta kieltä, olen tavannut ihmisiä, jotka ovat viitsineet puhua kanssani, korjata tekemäni virheet ja lukea kanssani ääneen. Mutta tuskin kukaan sentään on tehnyt sen niin perusteellisesti kuin Eugenie R. Hän oli aivan ihmeteltävä. Aamusta iltaan hän seurusteli kanssani. Joko me luimme jotain, jonka johdosta sitten keskustelimme, tai olimme me yhdessä kävelemässä. Aamupäivisin minä seurasin häntä torille ja ostoksille puoteihin, sillä se oli varsin opettavaa, päivällisen syötyä me

kaikki, hänen puolisonsa ja pojatkin, lähdimme raitiovaunulla Catharinenthalin, jonka varjoisia kauniita käytäviä me astuskelimme, ja jossa me m. m. harjoittelimme puiden ja pensaiden saksalaisia nimiä ja vertailimme viron ja suomenkielen yhtäläisyyttä kasvimaailman alalla. Usein myöskin leikittiin kaikenlaisia ajatusleikkejä, **jeu d'esprit**, jotka suuresti kehittävät kielen käyttämistä.

”Kertokaa nyt taas kodistanne ja ensi nuoruudestanne” kehoitin minä usein Eugenie Rosenthalia istuessamme käsitöitä parissa, sillä olihan hänen kotinsa ja se piiri, jossa hän oli kasvanut, ollut Viron kansallisen heräämisen kehto, ja hän oli lähemmällä kuin useimmat muut voinut seurata sen ensimmäisiä liikkeitä.

Ja hän kertoi isästään **J. W. Jannsenis'ta**, joka oli syntynyt samana vuonna kuin maaorjuus Itämeren maakunnissa lakkautettiin, eli 1819, ja joka seitsenvuotiaana oli kulkenut paimenpoikana, mutta siinä sivussa opetellut sekä lukemaan että kirjoittamaan ja ahminut kaikki kirjat, mitkä vain sattui käteensä saamaan. Sen pahempi virolainen kirjallisuus siihen aikaan oli varsin köyhä ja supistui enimmäkseen hartauskirjoihin.

Pikku Jannsenin lukuhalu ja lahjakkuus herätti huomiota, ja niinpä hän pääsi n. k. kirkkokouluun kumminsä, saksalaisen tilanomistaja v. **Dittmarin** avustuksella. Sen suoritettuaan joutui hän ensin urkuriksi ja kirkollisen laulun johtajaksi sekä sittemmin alkeiskoulun opettajaksi Pärnunkaupunkiin. Mutta hänen henkiset voimansa riittivät vielä muuhunkin. Hän toimitti aluksi vironkielisen laulukanteleen, joka sisälsi sekä hänen itse sepittämiään että kääntämiään hengellisiä lauluja, koska siihen asti käytetyt olivat sangen puutteelliseen muotoon puettuja, ja usein sellaisten henkilöiden toimittamia, jotka eivät täysin hallinneet vironkieltä. Tämä kokoelma sai niin paljon lukijoita, että Jannsen jo rupesi suunnittelemaan kerran viikossa ilmestyvää vironkielistä lehteä ja koetti hankkia itselleen lupaa sen ulosantamiseen. Mutta vastaus oli jyrkästi kieltävä. ”Viron kansa ei sellaista toistaiseksi tarvinnut. Se oli liika epäkypsä seuratakseen maailman tapahtumia.”

Jannsen rupesi silloin julkaisemaan jatkuvaa kalenteria, joka ilmestyi aina vuosittain samaan aikaan ja sisälsi sekä kertomuksia että maamiehen elämässä tarvittavia neuvoja ja opetuksia. Ja riemu millä se vastaanotettiin, laaja lukijakunta, jonka se sai, osoitti selvään, että säännöllisesti ilmestyvällä aikakauslehdellä kyllä oli maaperää. Mutta vasta sitten kun Aleksanteri II oli noussut valtaistuimelle ja hiukan vapaammat tuulet olivat ruvenneet puhaltamaan, oli hän tilaisuudessa toteuttamaan lempiaatteen ja rupeamaan suunniteltua »Pärnu Postimees» nimistä lehteään ulosantamaan, jonka ensi numero ilmestyi kesäkuussa 1857.

Jannsen oli aivan erinomainen sanomalehtimies, sillä ensinnäkin hän tunsikin lukijakuntansa ja tiesi mitä se enin kaipasi, ja sitten hän aivan toisella tavalla kuin sikäläiset papit ja opettajat hallitsi vironkieltä.

Se erinomainen menestys, joka hänen lehdellään oli, sai hänet aikaa myöten tykkänään antautumaan sanomalehtialalle, jolloin hän syrjäisestä Pärnusta muutti yliopistokaupunkiin Tarttoon v. 1864 ja perusti siellä ”Eesti Postimees” lehden, joka tuli virolaisten aineellisten ja henkisten harrastusten kannattajaksi, ja joka ensimmäisenä rupesi käyttämään nimitystä Eesti rahvas (Viron kansa). Siihen asti oli eesti-sanalla tarkoitettu yksinomaan talonpoikaa.

Kun Jannsenin vanhin tytär **Lydia**, sittemmin yleisesti tunnettu kirjailijanimellä ”Koidula”, oli joutunut noin parinkymmenen vuoden vanhaksi, tuli hänestä isän paras apulainen sanomalehtityössä ja samassa hänestä kehittyi Eestin kansan mitä rakkain runoilija ja ensimmäisten näytelmäkappalten kirjoittaja.

Eugenie Rosenthalin kaikkein valoisin nuoruuden muisto oli kuitenkin ensimmäisen virolaisen soitto- ja laulujuhlan vietto Tarton kaupungissa v. 1869. Aate oli taaskin Jannsenin, sillä hän arveli, että juhlatunnelman eläyttämä yhdessäolo, jolloin kaikki itsekkäät pyrinnot ja pikkumaiset pyyteet hetkeksi unhoittuisivat, liittäisi Viron kansan erikseen olevat sirpaleet yhteen, vahvistaisi sen yhteistunnetta ja antaisi sysäyksen moneen hyvään aloitteeseen.

Ulkonainen aihe tämän juhlan viettoon oli se, että puolivuosisataa maaorjuuden lakkauttamisesta silloin oli kulunut. Mutta siitä huolimatta oli yritys erittäin rohkea, sillä ei ollut mitään edellisiä traditsioita^[1], joihin olisi voinut turvautua, eikä liioin ollut mitään varsinaisia lauluseuroja, – ei ainakaan viranomaisten vahvistamia – eikä edes takeita siitä, että kansaa tällaiseen tilaisuuteen saataisiin kokoontumaan.

Mutta Jannsenin innostus voitti kaikki vaikeudet. ”Vanemuine” nimisen lauluseuran hän oli perustanut v. 1865 ja se sai nyt työkseen pyytää viranomaista lupaa laulujuhlan pitämiseen. Lupa saapui ikävä kyllä niin myöhään, ettei jäänyt kuin kolmatta kuukautta valmistuksiin, mutta onneksi on Viron kansa varsin musikaalista, niin että se lyhyessä ajassa ehti oppia ne konsertti- ja kilpalaulut, jotka lähetettiin juhlaan ilmoittautuneille lauluseuroille. Ja sitten olivat kaikki muut puuhut jaetut niin tarmokkaasti työskentelevien toimikuntien kesken, että kaikki oli valmista, kun kesäk. 17 p. valkeni, jolloin tuo ihmeellinen juhla alkoi. Sen laajuudesta kertoo jo vain se seikka, että esiintyvien laulajien ja soittajien lukumäärä nousi yli kahdeksansadan, joille kaikille oli hankittu vapaat asunnot, ja että juhlavieraita oli tuhansia, joiden majoittamisesta myöskin oli täytynyt pitää huolta.

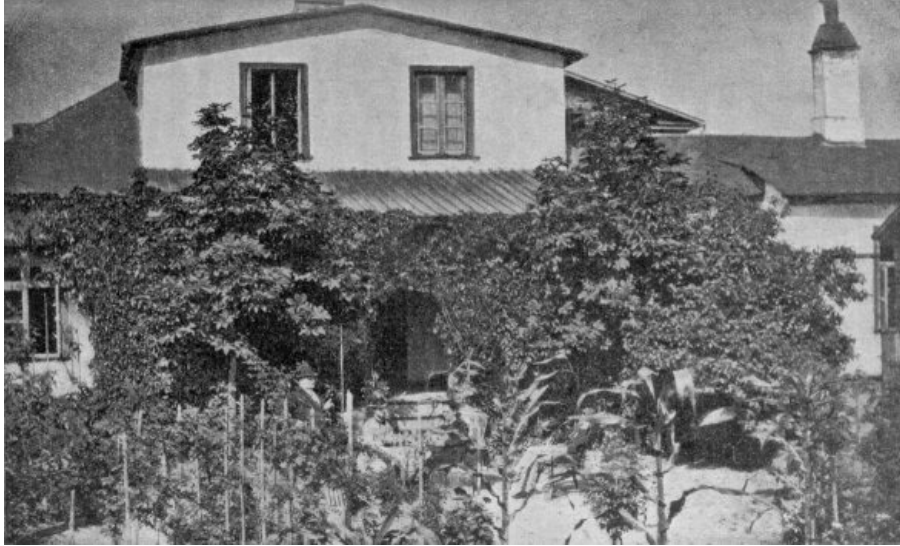
Vieraiden joukossa oli muutamia varsin kaukasiakin. Suomesta saapui kaksi nuorta miestä: muinaismuistojen tutkija **J. R. Aspelin**, sekä maisteri **Swan**, ja heidät sijoitettiin asumaan Jannsenin omaan perheeseen. Sitäpaitsi oleskeli kielentutkija **Hunfalvy** Unkarista siihen aikaan Virossa, ja myöskin hän kunnioitti juhlaa läsnäolollaan.

Sama Hunfalvy kirjoitti sittemmin jotenkin laajan teoksen käynnistään Itämerenmaakunnissa ja siellä saaduista vaikutelmistaan, joka teos oli Rosenthalien huostassa. Siinä hän myöskin kuvaa tätä samaista laulujuhlaa ja oleskeluaan Jannsenin perheessä, ja se oli erinomaisen hauska täydennys ystäväni kertomukseen. Erittäinkin minua huvitti lukea hänen arvostelunsa Eugenie Rosenthalin sisaresta Lydiasta, hänestä, josta me niin usein puhelimme ja jonka kohtalosta minä koetin saada kaikkia mahdollisia yksityistietoja. Hunfalvy on täynnä ihailua puhuessaan hänestä. Hän kiittää hänen kaunista ulkomuotoaan: ruskeata, tuuheata tukkaa, korkeata otsaa, joka osoitti sekä luonteen syvyyttä että ajatusten rikkautta, hänen sointuvaa ääntään ja miellyttäviä liikkeitään, hänen keskustelutaitoaan ja laajoja kirjallisia tietojaan. – Minä tutkin usein hänen kuviaan eri ajoilta ja surin, etten jo aikaisemmin tullut käyneeksi Itämeren maakunnissa, jolloin hän vielä oli elävien joukossa. Tähän aikaan hän nimittäin jo kolme vuotta oli levännyt turpeen alla.

Lydia Jannsen (Koidula.)

Mutta sen sijaan olin tilaisuudessa näkemään hänen vanhempansa ja nuoruuden kotinsa, sillä kesän kuluessa me matkustimme Tarttoon, jossa vanhukset vielä silloin elivät entisessä talossaan, poikansa, tri **Eugen Jannsenin** luona.

J. W. Jannsenin koti Tartossa.

Se oli mitä mielenkiintoisin retki alusta loppuun. Jo matka sinne tarjosi niin paljon uutta. Kauniita maisemakuvia, pieniä asemia, joiden varrella väliin seisottiin loppumattomiin, keskustelua eestiläisen maarahvaan kanssa. Ja sitten seurasi tuo sisältörikas oleskelu Tartossa. Vanha sievä rakennus puutarhoineen, jossa ruusut tuoksuvat ja kastanjat loivat varjoa, oli todellakin muistojen pyhittämä paikka. Sieltä oli Jannsen lähettänyt rakkaalle Eesti rahvaalleen viestit ja kehoitukset lehensä välityksellä, siellä oli Koidulan runot ja muut kirjoitukset syntyneet, siellä oli monet tärkeät yritykset suunniteltu, siellä oli monet innostuksen hetket vietetty, mutta myöskin kovat iskut ja pettymykset kestetty.

Puutarhassa oli pieni rakennus, joka oli varustettu meille vieraille, enkä milloinkaan unohda kuinka kodikkaan vaikutuksen se teki, kun se meidän tullessamme oli koristettu nuorilla, tuoreilla koivuilla. Oli nimittäin juuri juhannusaatto ja seuraavana päivänä me matkustimme Odenpään pappilaan juhannusta viettämään. Oli hankittu niin tilavat ajopelit, että me sovimme siihen kaikki - mutta niinpä olikin 10 hevosta valjastettu niiden eteen. Siellä oli paljonkin ihmisiä koossa, mutta pappilat Itämeren maakunnissa on yleensä rakennettu niin tilaviksi, että ihmiset, varsinkin kesäiseen aikaan, jolloin vielä on puutarhassa oleskelemisen mahdollisuuskin, voivat hajaantua eri tahoille ja niinpä ei monipäiset seuratkaan tunnu aivan suurilta. Siellä minä myöskin ensikerran havaitsin, ettei valtiollisia kysymyksiä sopinut noin vain missä seurassa tahansa ottaa puheeksi. Me olimme kotona rva Rosenthalin kanssa niin paljon keskustelleet politiikkaa, ja hän oli niin monelta eri taholta valaissut Viron kansan silloisia onnettomia olosuhteita ja osoittanut, että he kyllä itsekin olivat osaksi syypäät alennustilaansa, että minä arvelin tällaiset keskustelut kuuluvan ihan päiväjärjestykseen.

Mutta kun sitten kysäsin jotain, joka oli yhteydessä politiikan kanssa, sain niin arvoituksen tapaisen vastauksen, että heti ymmärsin astuneeni sopimattomalle alalle. Kovin ihmeelliseltä se silloin kuulosti minun suomalaisissa korvissani, me kun siihen aikaan vielä istuimme koskemattomassa pesässämme, mutta surullinen kokemus opetti minut sittemmin kyllä ymmärtämään, että täytyy tuntea läsnäolijat, ennenkuin rupeaa poliittisia ajatuksiaan ja huoliaan päivänvaloon tuomaan.

Muuten oli seurustelutapa Itämeren maakunnissa varsin miellyttävä. Tavoissa oli paljon saksalaiseen kulttuuriin perustuvaa kohteliasta ja hilpeätä, ja samassa se saattoi muodostua sisältörikkaaksikin. Missä oli nuoria koossa, siellä otettiin esiin hauskoja ajatusleikkejä, tahi myöskin sitä soitettiin ja laulettiin. Jannsenit olivat kaikki sangen musikaalisia: Eugenie Rosenthal lauloi, hänen poikansa soittivat pianoa, tri Eugen Jannsen soitti viulua, ja niin sitä aikaansaatiin tuon tuostakin hauskoja soitannollisia illanviettoja talonväen kesken.

Eräänä päivänä otti Eugenie Rosenthal laatikostaan pinkan vanhoja kirjeitä ja näytti niitä minulle. "Nämä", hän kertoi, "ovat minun sisareni Lydian lähettämät tervehdykset ulkomailta, jossa hän oleskeli pari vuotta miehensä tri **Michelsonin** kera, kun tällä oli matkaraha tutkiakseen ulkomailta sairaaloita."

Paperi oli jo sangen kellastunut, ja muste oli käynyt hyvin vaaleaksi, mutta käsiala oli reipas. Tuntui siltä kuin niiden kirjoittaminen ei olisi tuottanut mitään vaivaa, niin ne olivat pitkiä ja tekivät selkoa kaikesta mitä kirjoittaja näki ja koki noissa kaupungeissa, joissa hän oleskeli. Hän oli silloin ollut naimisissa noin 4 vuotta, pieni 3-vuotias Hans oli hänen

mukanaan, vuoden vanha tyttö oli Tartossa isoäidin luona, ja Wienissä syntyi hänen kolmas lapsensa. Tästä jo voi päätätä, ettei se matka niin aivan vaivaton ollut, kun siihen vielä tulee lisää, että usein oltiin rahapulassa ja aina piti asuntoja ja ruokapaikkoja valitessa katsoa, etteivät vain tulleet kalliiksi.

Mutta ihmeen hyvällä päällä hän jaksoi olla, ei hän epämukavuuksista ja puutteellisuuksista puhuessaan milloinkaan valita, laskee vain pikemmin leikkiä. Tietysti ei hän paljonkaan iltasin voinut olla ulkona ja jättää pientä poikaansa yksin ja usein hän päivisinkin otti hänet mukaansa, välistä vain siksi, että pienokainenkin saisi astua niitä paikkoja, joita äiti piti niin suuressa kunniaassa, kuten esim. Göthen syntymäkotia Frankfurt am Mainissa.

Lydia Jannsenin kihlautuminen ja avioliittoon meno oli aikoinaan yllätys kaikille hänen ystävilleen ja tuttavilleen. Hän oli silloin jo lähes 30-vuotias, oli antanut rukkaset niin monelle ihailijalle ja lausunut monta epäilevää ajatusta avioliitosta onnen tuottajana. Ja sitten hän otti erään lättiläisen lääkärin, jolle hänen virolaiset harrastuksensa olivat aivan vieraat, joka jo ulkomuodosta päättäenkin tuntui kaikkea muuta kuin runolliselta ja jolla oli toimi Kronstadtissa, joten Lydia Jannsenin täytyi jättää Tartto ja koko se piiri, missä hän sitä ennen oli oleskellut.

”Oliko hän onnellinen avioliitossaan?”, utelin hänen sisareltaan, sillä vaikea oli ajatella ”virolaisten satakieltä” tuossa vieraassa, venäläisessä ympäristössä. Siihen ei kukaan, ei edes oma sisar, osannut antaa tyydyttävää vastausta, mutta sen kyllä kaikki myönsivät, että hänen laulunsa sen jälkeen vaikenä ja hänen kirjallinen tuotantonsa loppui. Myöskin sen he totesivat, ettei hän Kronstadtissa viihtynyt. Hän lausui muun muassa eräässä kirjeessään, ettei hän ymmärtänyt Julius Cæsaria, joka mieluummin oli ensimmäinen pienessä kaupungissa kuin toisena Roomassa. Hän olisi vaikka viimeinen Tartossa, kun vain saisi oleskella siellä.

Mutta miksi hän, joka sitä ennen yhtenä oli omistanut elämänsä kirjallisille harrastuksille, ne sitten tykkäänään jätti? Osaksi vaikutti ehkä siihen sairaus. Hänen terveytensä ei yleensä milloinkaan ollut aivan vankka, ja viimeiset vuotensa hän sairasti hivuttavaa, kalvavaa syöpää. Osaksi ehkä myös sekin, että virolaisten lupaava kevät oli ohitse, eikä sitä seurannutkaan kaunis kesä, vaan kolkko syksy vihurituulineen, jotka repivät ja raatelivat arkaa, vasta alulle pääsyttä kylvöä. - 1869, jolloin Virossa vietettiin ensimmäistä laulujuhlaa, oli Lydia Jannsen täynnä kansallista innostusta. Hän oli silloin julkaissut kertomuksensa **Ojamölder ja tema minija** (Oja-mylläri ja hänen miniänsä) sekä runokokoelmat **Waino lilled** (Nurmikukat) ja **Emmajõe ööpik** (Emajoen satakieli). Seuraavana vuonna hän kirjoitti virolaisille heidän ensimmäiset näytelmäkappaleensa, joita juhlalilaisuuksissa esitettiin, sillä varsinaista teatteria ja varsinaisia näyttelijöitä ei ollut. Kappalten aiheena oli kansan elämä ja niihin moniin lauluihin, joita siellä esitettiin, oli kirjailija itse säveltänyt melodiat ja säesti niitä kulissien takana.

Mutta sitten alkoivat nuo hirveät puolueriidat Virossa, ei ymmärretty yhdessä tehdä työtä Viron kansan aineellisen ja henkisen edistymisen eteen, vaan hajaannuttiin toisiaan vastustaviin puolueisiin, syytettiin ja haavoitettiin toinen toisiaan, ja mikä kauheinta: vedottiin vieraaseen, joka ilolla tuli väliin saadakseen kaikki tukahutettua ja oman mallinsa mukaan laitettua. Käsittää miten niin hienotunteinen nainen kuin Lydia Jannsen kärsi kaikkesta tästä, miten vähäpätöiseltä ja turhulta koko hänen toimintansa tuntui nähdessään tällaista raatelemista, jossa hänen köyhän, tietämättömän kansansa etu ei merkinnyt mitään, puoluemiesten oma kunnia ja kohoaminen sekä kättä taputtavien joukkojen itselleen hankkiminen oli kaikki kaikessa. Ei hän edes voinut hyväksyä niitä kireitä välejä, joita nuo virolaiset puoluejohtajat tahtoivat rakentaa itsensä ja saksalaisten välille, sillä olihan hän itse saanut saksalaisen kasvatuksen ja piti sieltä saamiaan kulttuuri-arvoja erittäin kalliina.

Nämä seikat painostivat kyllä Eugenie Rosenthalinkin muuten niin valoisaa mieltä. Vaikka hänellä oli kaikkien kunnioittama puoliso, joka häntä ylitse kaiken rakasti, kaksi lahjakasta, lupaavaa poikaa ja kaunis rauhaisa kotinsa, muodostivat Viron surkeat valtiolliset olot ja sen kansassa piilevä eripuraisuuden henki sellaisen mustan taustan, josta ei koskaan voinut tykkäänään vapautua. Hän piti meitä suomalaisia siihen aikaan aivan kadehdittavan onnellisina, meillä kun oli oma rahamme, europalainen ajanlaskumme, omat koulumme ja laitoksemme. Monasti hän senjälkeen kävi Suomessa luonani ja usein hän suunnitteli, että kun hänen puolisonsa pääsisi täysinpalvelleena eläkkeelle, niin he kokonaan siirtyisivät tänne. Toisin kävi kuitenkin. Sama hivuttava tauti, joka oli tuottanut hänen sisarelleen niin suuria tuskia, ja lopulta katkaissut hänen elinlankansa, vei Eugenie Rosenthalinkin ennaikaiseen hautaan v. 1897.

Eugenie Rosenthal ei jättänyt jälkeensä mitään kirjallisia muistomerkkejä kuten hänen sisarensa Lydia, mutta sensijaan hän oli ahkerassa kirjevaihdossa ystäviensä kanssa. Ehkäpä joku nuori virotar vielä joskus näiden kirjeiden ynnä hänestä säilyneiden suusanallisten muistojen avulla ottaa kuvatakseen tätä ”Eesti rahvaan” jaloa tytärtä, sillä hänen kaltaisensa henkilön muisto sietää elää.

HECTOR DENIS.

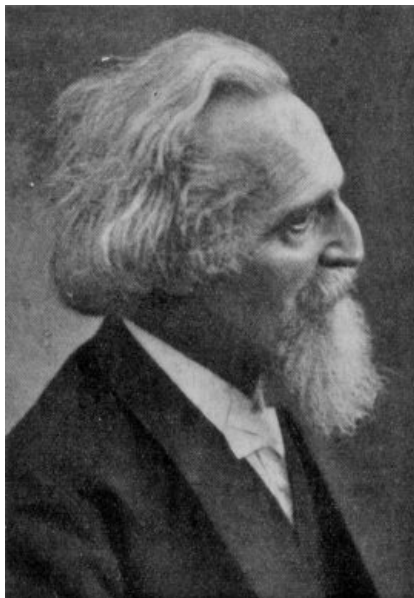
Keväällä 1913 sain pinkan sanomalehtiä Belgiasta.

Tiesin jo käsialasta ken ne oli lähettänyt ja arvasin, että hän niiden kautta tahtoi antaa minulle osaa jostain mieltäkiinnittävästä tapahtumasta.

Aivan oikein, siellä oli erään tutun henkilön kuva: kauniit, miellyttävät kasvot, joiden henkevää, nerokasta ilmettä niin usein olin ihailut.

Mutta mitä tämä merkitsi?

Sen hauskan uutisen sijasta, jonka toivoin saavani lukea, seisoikin, että näiden henkevien kasvojen omistaja, professori **Hector Denis** äkkiarvaamatta oli kuollut. Vielä edellisenä päivänä hän oli ollut täydessä toiminnassa, päivemmällä parlamentin istunnossa, illalla eräässä työväen komiteassa, mutta kun sitten seuraavana aamuna mentiin hänen huoneeseensa, oli hän kylmänä vuoteessaan. ”Sydänhalvaus”, oli hänen vanhin poikansa, joka on lääkäri, selittänyt.

Hector Denis.

Olen varma siitä, että jokaisesta, ken oli ollut tekemisissä Hector Denis'n kanssa, tuntui, tämän järkyttävän uutisen kuullessaan, samalta kuin minustakin. Oli kuin kaunis, lämmin kesäpäivä yhtäkkiä olisi muuttunut kylmäksi ja kolkoksi, taivas mennyt pilveen ja aurinko lakannut paistamasta. Ja jokainen heistä huokasi varmaan samaten kuin minäkin: "Paras, hienoin ihminen, jonka olen tuntenut, on nyt siis poissa, jaloin, myötätuntoisin sydän on tauonnut tykkimästä, sointuva, kaunis ääni, joka puhui viisaita, innostuttavia sanoja, ei siis enää tule kaikumaan."

Lehdissä, joissa oli uutinen hänen kuolemastaan, kerrottiin sitten hänen elämäntyöstään, tai siihen oikeastaan vain viitattiin, sillä olihan se yleisesti tunnettu Belgiassa, ja vieläpä kauas sen rajojen ulkopuolellakin.

Kaikki tiesivät, että hän oli Brüsselin yliopiston suosituimpia professoreja, että hän oli sekä lakitieteen että filosofian ja luonnontieteiden tohtori, parlamentin jäsen, etevä tiedemies ja tutkija, joka oli julaissut koko joukon huomattavia teoksia sosiologian, tilastotieteen ja kansantalouden alalla.

Mutta ennen kaikkea sanomalehdet viittasivat siihen, miten suurenmoinen ja ihanteellinen hän oli ollut ihmisenä, kuinka kaikki ne, jotka olivat joutuneet hänen vaikutuksensa alaisiksi, olivat saaneet hänestä haihtumattomia vaikutelmia.

Siinä toistettiin ne sanat, jotka hänen seuraajansa yliopistossa, tri Ley, oli lausunut aloittaessaan luentosarjansa ja suurta edeltäjänsä muistaessaan.

»Ajatukseni johdattavat minut parikymmentä vuotta taaksepäin, jolloin ensi kerran nuorena ylioppilaana astuin tähän saliin, missä kaikki on entisellään. Ensimmäinen professori, jonka näin nousevan kateederiin, oli Hector Denis. Hän oli silloin vielä parhaassa miehuuden iässä, ja muistan niin selvästi vielä minkä vaikutuksen hänen hieno, mitalintapainen profiilinsa ja hänen ilmeensä, yhtaikaa sekä lempeä, että tarmokas, teki minuun. Korvissani soi vieläkin hänen hillitty äänensä, kun hän yleisin piirtein kuvasi meille filosofian ja moraalin suuria probleemeja, kuten hänellä oli tapana tehdä alkaessaan sielutieteellisen luentosarjansa. Hän voitti meidät heti, me olimme kaikki joutuneet hänen harvinaisen viehätysvoimansa alaisiksi, ja ihan ensimmäisestä luennosta viimeiseen asti me tunsimme yhä uudestaan sen ihmisyyden henkäyksen, joka huokui kaikesta mitä hän sanoi. Hän osasi puhua innostuksen kieltä, hän tiesi miten esittää nuorille. Hän oli opettajana aivan verraton. Hän pani luentoihinsa koko intonsa; koko hänen suurenmoinen sielunsa kuvastui niissä.

Usein hän toisti runoilijan sanat: »Mikä on suuri elämä? Se on nuoruuden ajatus toteutettuna miehuuden iässä.» Ja ne jäivät mieleen, sillä ne soveltuivat niin täydellisesti häneen, joka ne lausui.»

Eräs toinen lehti taas puhui hänestä politikoitsijana, huomauttaen, kuinka hän alalla, jossa enimmäkseen vain intohimot vallitsevat, osoitti sellaista ylevyyttä, mielenmalttia ja pitkämielisyyttä, että kaikkien, yksin hänen vastustajiensakin, oli häntä kunnioittaminen. Siitä pitkästä puheesta, jonka hän päivää ennen kuolemaansa oli pitänyt parlamentissa ja joka oli kohdistettu raha-asiain ministeriä vastaan, sanoi **Vandervelde**, että hän puhui kuin isä erehtyneelle pojalleen, hyvyyden sädekehä oikein ympäröi hänen otsaansa.

Vielä lehdet kertoivat hänen suurenmoisista hautajaisistaan, joissa Belgian koko intelligenssi ja koko työväenpuolue punaisine lippuineen - hän oli ollut heidän edustajansa parikymmentä vuotta parlamentissa - oli mukana. Surusaaton ohikulku oli kestänyt lähes tunnin ja kirstua, joka oli aivan kukkien peittämä, oli seurannut kuusi seppeleillä täytettyä vaunua.

Kaikkia näitä minä luin ja vaivuin muistojen maailmaan. Ei näissä kiittävässä kuvauksissa ollut sanaakaan liikaa, päinvastoin. Hänessä oli vielä monta puolta, joihin eivät lehdet olleet koskettaneetkaan. Eivät ne esim. olleet puhuneet mitään hänen suurenmoisesta vieraanvaraisuudestaan; kuinka hän avasi kotinsa kaikille muukalaisille, jotka kääntyivät hänen puoleensa. Ihan omasta kokemuksesta sen tiesin.

Parikymmentä vuotta sitten matkustin pakiparaastaan Brüsseliin, koska tiesin, että siellä oli laajalle levinnyt, vapaamielinen sanomalehdistö ja erinomaisen virkeä työväenliike, joihin molempiin tahdoin tutustua.

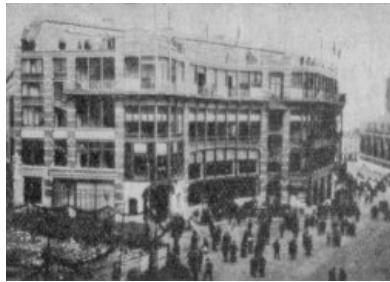
Löytääkseni henkilöitä, jotka voisivat minua hiukan opastaa, käännyin erään vapaamielisen sanomalehden puoleen ja sain sieltä muun muassa **Hector Denis'n** osoitteen. Olihan se uhkarohkeata - olen nyt jälestäpäin tuuminut - mennä vaivaamaan henkilöä, jolla oli niin paljon tekemistä, että hänen monta kertaa täytyi kiireellisten töitten takia valvoa yökaudet, kun häntä aina niin paljon päivisin häirittiin. Mutta sillä hetkellä en sitä niin paljon tullut ajatelleeksi, ja professori Denis ei sitä itse millään tavalla osoittanut. Hänen käytöksensä oli niin hieno, niin ritarillinen, huomaavainen ja lempeä, etten ollut moista koskaan ennen nähnyt.

Hänen kasvonsa loistivat, kun kerroin jo edellisenä kesänä sattumalta joutuneeni Brüsseliin ja silloin siihen niin mieltyneeni, että päätin tulla uudestaan.

Hector Denis'n puoliso ja hän itse keski-ikäisenä.

»Niin, eikö totta, että ken kerran on Belgiassa käynyt, hän tulee tänne aina uudestaan. Tämä on sellainen pieni intressantti maa, täynnä historiallisia muistoja ja tulevaisuuden toiveita.» Ja hän rupesi kertomaan heidän työväenliikkeestään, miten pitkälle se jo oli joutunut, kuinka sen toimesta oli saatu aikaan suuret osuusleipomot, osuuskaupat, osuusapteekit ja komeat kansantalot. Hän antoi minulle näitä asioita koskevaa kirjallisuutta ja pyysi minua heti jäämään heille aamiaisille. Siihen aikaan eli vielä hänen vaimonsa, joka samalla oli hänen työtoverinsa ja kaikkien hänen henkisten rientojensa jakaja.

Brüsselin kansantalo.

Tätä ensimmäistä käyntiä seurasi lukemattomat muut. Viihdyin niin hyvin Brüsselissä, että tulin viettäneeksi siellä monta kesää, seurasin yliopistossa Hector Denis'n luentoja ja olin usein sunnuntaisin kutsuttu hänen perheeseensä päivällisille, jotka palvelijoiden sunnuntaivapauden takia syötiin aikaisin, ja sitten siirryttiin heidän - kaupungin oloihin nähden - tilavaan puutarhaansa, missä keskusteltiin, käveltiin, levättiin ja väliin pantiin leikiksikin. Sinne tulivat nimittäin aina myöskin hänen molemmat poikansa nuorine rouvineen ja pikku lapsineen, ja kotona hänellä vielä oli yksi lapsistaan, pieni, kymmenvuotias Germaine, joka oli isän silmäterä. Kaikki tiesivät miten suuresti prof. Denis oli kiintynyt tähän tyttöseensä - suloinen ja sievä hän olikin - ja siksi häntä tuon suuren isän takia aivan erityisesti huomattiin ja hemmoteltiin. Eräs Hector Denis'n ihailijoista, muistaakseni eräs puolalainen tohtori, oli pannut Germainen nimelle kymmenentuhatta fr. pankkiin, ja kaikki isän oppineet tuttavat, läheltä ja kaukaa, lähettivät hänelle aina kuvallisia postikortteja. Eikä isä itse koskaan käynyt missään panematta pikku tytölleen menemään kuvakorttia, joissa väliin oli hyvin sattuva teksti. Kun me olimme katsomassa Waterloo taistelukenttää, joka, kuten tunnettua, on lähellä Brüsseliä, lähetti isä hänelle sieltä kortin, johon kirjoitti: "Täällä, minun rakas tyttöni, vapaus kerran pelastettiin."

Muuten ei voi kuvitella mitään mieltäkiinnittävämpää kuin oli käynti Waterloo kentällä; Hector Denis'n seurassa. Päästyämme nimittäin ylös siellä olevalle 45 m. korkealle kummulle, johon johtaa 226 porrasaskelta ja jossa ylinä seisoo leijona, joka on valettu ranskalaisilta otettujen kanuunien pronssista, piti prof. D. meille täydellisen luennon taistelun käynnistä, osoittaen mistä suunnista liittoutuneet olivat tulleet, mihin pysähtyneet, mitä kunakin tuntina oli tapahtunut. Alas astuttuamme hän vei meidät katsomaan erästä lähellä olevaa Papelotte nimistä taloa, jonka muureissa ja portissa vieläkin näkyi kuulia ja kanuunan kuulien jälkiä.

Tämä Papelotte on muuten hyvin muistorikas paikka. Paitsi että Hector Denis siellä oli tehnyt vaimonsa tuttavuuden ja viettänyt siellä loma-aikansa hänen kanssaan, oli Viktor Hugo asunut siellä kirjoittaessaan romaaniaan »Les misérables» (Kurjat).

Waterloon läheisyydessä oleva Papelotte niminen talo.

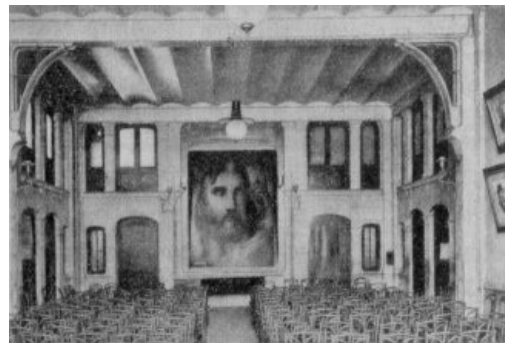
Joka tiistai-ilta oli herrasväki Denis'llä vastaanotto, jolloin olin tilaisuudessa tapaamaan heidän salongissaan niin monta intressanttia henkilöä. Ei kukaan siellä näkemistäni ole kuitenkaan niin selvästi jäänyt mieleeni kuin **Elisée Reclus**. Hän oli pienikasvuinen, jo aivan harmaahapsinen ja kurttuinen, mutta silmät olivat vielä niin ihmeteltävän kirkaat ja läpätunkevat. Kun me muut joimme teetä, tuotiin hänelle lasi kylmää vettä, muuta en nähnyt hänen koskaan iltasin nauttivan. Olin juuri joku vuosi aikaisemmin hiukan tutustunut hänen jättiläiskokoiseen maantieteeseensä, tiesin että hän oli valtiollisten mielipiteittensä takia karkoitettu Ranskasta, ja katselin häntä mitä suurimmalla kunnioituksella.

Hänen tulonsa Brüsseliin oli muuten aikaansaanut suuria mullistuksia sikäläisessä yliopistoelämässä. Hector Denis, joka juuri siihen aikaan oli yliopiston suosittu rehtori, oli muutamien muiden vapaamielisten opettajien kera pyytännyt, että Reclus pitäisi sarjan maantieteellisiä luentoja Brüsselin yliopistossa, johon tämä myöskin oli suostunut. Mutta silloin tulee kielto yliopiston vanhoilliselta hallitukselta. Kun ylioppilaat sen johdosta panivat toimeen mielenosoituksen ja rehtoria vaadittiin heitä siitä rankaisemaan, luopui Hector Denis rehtorin toimestaan.

Kaikki tämä herätti sellaista huomiota ja mielipahaa vapaamielisissä piireissä, että siellä yhtäkkiä koottiin niin paljon varoja, että voitiin perustaa uusi yliopisto (l'université nouvelle) jonka kuuluisimpia opettajia Elisée Reclus oli kuolemaansa asti.

Vaikka Hector Denis oli niin täydellisesti kansainvälinen, niin vapaa kaikista rotu- ja kieliennakkoluuloista, oli hän sentään suuri patriootti. Aina hän innostui, kun oli kysymys Belgiasta.

»Eihän hän ole mikään oikea sosialisti,» huomautti eräs norjalainen ystäväni, joka oli ollut kanssani prof. D:n kodissa, »sillä eiväthän sosialistit välitä isänmaastaan, sen muistomerkeistä ja laitoksista niin mitään.»

Kokoussali Brüsselin Kansantalossa.

»Kyllä hän sentään on», vakuutin minä, »mutta hän on ottanut siitä sen, mikä on sen ydin: pienten kohottaminen, kaikille inhimillisten olojen hankkiminen.»

Muistan niin selvästi, kuinka hän kerran, kun olimme menossa katsomaan työväen osuusleipomoa, joka sijaitsee eräässä esikaupungissa, missä asunnot ovat köyhän näköisiä, osoitti korkealla kummalla kohoavaa "Oikeuden palatsia" ja sanoi: "Voi jos voisin nostaa kaikki nuo pienet tuolta laaksosta tämän tasolle". Se oli niin kuvaavaa koko hänen työlleen. Aina hän tahtoi kohottaa ja nostaa ihmisiä sekä henkisesti että aineellisesti.

Tietysti Hector Denis'n kaltainen henkilö myöskin kannatti ja edisti naisten pyrintöjä vapauteen ja tasa-arvoisuuteen. Hän oli Belgian naisasialiikkeen paras tuki ja apu. V. 1912 pidetyssä naisasiakongressissa Brüsselissä, missä prof. Denis oli kunnia-presidentti, piti liiton sihteeri, tri **Marie Popelin** hänelle kiitospuheen, jossa hän huomautti, että kaikki ne naisia koskevat parannukset, jotka lainsäädännön alalla Belgiassa oli saatu aikaan, olivat Hector Denis'n ansioksi luettavat, sillä hän oli ne parlamentissa ottanut esille ja ajanut ne läpi.

Hector Denis'tä ajatellessani, soi J. Stuart Millin sanat vaimostaan korvissani: "Jos hänen kaltaisiaan henkilöitä olisi useampia, olisi tämä maailma jo se paratiisi, josta me kaikki uneksimme".

ALEXANDER HERZENIN TYTTÄREN LUONA.

Kukapa ei tuntisi Alexander Herzenin nimeä. Kaikki, jotka vain hiukankin ovat seuranneet Venäjän kansan vapaudentaistelua, tietävät, että hänen nimensä viime vuosisadan keskivaiheilla loisti kaikkia muita nimiä kirkaammin, että hän **Kello** nimisen, Lontoossa toimitetun "maalalaisen" sanomalehtensä avulla hallitsi ja ohjasi koko sen aikaista nuorta Venäjää. Vielä kauemmaksi hänen vaikutuksensa ulottui. Ihan varmana kerrotaan nimittäin, että hovi ja hallitsija itsekin luki hänen salaista lehteään ja sieltä ne olivat maaorjien vapauttamisaatteetkin kotoisin.

Sattumalta kuulin Parisissa ollessani, että hänen tyttärensä Olga Herzen, professori Monod'n puoliso, asui Versailles'issa. Tuskinpa kuitenkaan olisin lähtenyt häntä etsimään tämän kuuluisan isän takia, ellei Olga Herzenin nimeen liittyisi eräs toinenkin, kallis ja rakas kaikille, jotka sen ovat oppineet tuntemaan, **Malvida von Meysenbug'in** nimi. Kuka sitten oli Malvida von Meysenbug? Hän oli ihanteellisimpia naisia, joita koskaan on elänyt, taiteilijasielu, joka etupäässä muovasi itsestään elämän koulussa taideteoksen. Kaikki runsaat lahjansa ja taipumuksensa, järkensä ja sydämensä hän niin sopusointuisesti kehitti, että nimitys ihanneluonne on aivan paikallaan hänestä puhuessa. Siksi hänellä olikin niin sanomaton vaikutusvalta muihin ihmisiin. Nuoriso rakasti häntä ja piti suurimpana onnenaan olla hänen kanssaan, aikakauden etevimmät henkilöt etsivät hänen seuraansa ja vaatimattomat työmiehet ja työläisnaiset ihailivat häntä kuin pyhimystä. Kun hän monia vuosia sitten kuoli Roomassa, kävi koko sen kaupunginosan köyhälistö, jonka keskuudessa hän asui, polvistumassa hänen kirstunsa ääressä.

Malvida v. Meysenbug.

Mutta yhtä rakas hän on niille monille, jotka eivät koskaan ole häntä persoonallisesti tunteneet, vaan ainoastaan lukeneet hänen elämäkertansa: **Die Memoiren einer Idealistin**^[2] tahi joitakuita muita hänen teoksistaan, esim. **Das Lebensalter einer Idealistin, Stimmungsbilder, Individualitäten**, j. n. e. Niissä hän täysin määrin antaa lukijalle henkensä rikkaita aarteita, niissä saapi tutustua hänen suurenmoiseen, jaloon luonteeseensa, hänen ihanteelliseen maailmankatsantokantaansa. Ensinmainitussa teoksessa on sitäpaitsi tilaisuudessa seuraamaan hänen kehitystään hamasta lapsuudesta.

Malvida von Meysenbug syntyi saksalaisen ministerin tyttärenä v. 1816 ja sai nuoruudessaan kovastikin kokea miten sidottu nainen on, miten ankarasti hänessä tuomitaan kaikkea sitä, jota miehessä kiitetään: hänen vapauden ja itsenäisyyden tarvettaan, hänen toimintahaluaan, hänen tiedonjanoaan. Hänen ainoa tehtävänsä piti olla elää kotia ja seuraelämää varten. Mutta tämä ei tyydyttänyt Malvidan palavaa sielua. Hän huomasi sangen aikaisin kuinka mitätön ja tyhjä se n. k. suuren maailman seuraelämä oli, miten pintapuoliset ja vähäpätöiset ne kysymykset olivat, joita siellä pohdittiin.

Aikaa myöten myöskin kodin ilmakehä kävi hänelle raskaaksi. Helmikuun vallankumous oli kynnyksellä ja raikkaat kevätuuilahdukset virtasivat läpi maiden. Kansanvaltaisuuden aate oli keskustelun esineenä kaikissa edistyspiireissä, vapauden ja veljeyden ihanne pani mielet innostumaan. Tämä mahtava henkinen liike tempasi myöskin Malvida von Meysenbugin mukanaan. Hän antautui ajan suuria kysymyksiä tutkimaan, löysi paljon hengenheimolaisia ja iloitsi jokaisesta vapauden voitosta. Mutta samassa määrin kun hän liittyi vapausliikkeeseen ja omisti sen ihanteet ja päämäärät, kävi hänen lähin ympäristönsä hänelle tylyksi ja vieraaksi. Se ei nähnyt ajan riennoissa muuta kuin ylpeyttä ja itsekylläisyyttä, kaiken jumalallisen ja inhimillisen lain polkemista. Tämä koski äärettömästi Malvidan hienotuntoiseen, arkaan luonteeseen, ja pian hän sai kokea vieläkin kovempia. Se nuori vapaudensankari **Theodor Althaus**, jonka kanssa hän parin vuoden kuluessa oli jakanut jokaisen tunnelman, jokaisen aatteen ja jonka vaimoksi hän oli lupautunut, näyttäytyi rakkauskyymyksissä olevan perhosluonne, joka liehakoi toisesta kaunosielusta toiseen, ja jätti hänet ilman ainoatakaan selvityksen sanaa. Vuoden 1848 kevätuuilahduksia seurasi mitä kauhein takatalvi, ja hallitukset riensivät kilvan vainoomaan, vangitsemaan ja karkoittamaan kaikkia liikkeen huomattavimpia johtajia. Malvida von Meysenbug joutui myöskin tuttavuutensa ja kirjevaihtonsa takia heidän kanssaan epäilyksen ja poliisivalvonnan alaiseksi ja sai lopulta hienon viittauksen lähteä maastaan.

Hän oli kaiken tämän johdosta sekä henkisesti että ruumiillisesti niin murtunut ja väsynyt, että elämä tuntui hänestä sietämättömältä taakalta, ja että hän jo epätoivoissaan oli päättänyt lähteä Amerikkaan voidakseen katkaista kaikki entisyyden siteet. Ainoastaan hänen äitinsä kyneleet ja rukoukset saivat hänet tämän päätöksen hylkäämään. Kun karkoituskäskeyt saapui, ohjasi hän kulkunsa Lontooseen ja sai siellä, ensi aikoina varsinkin, hyvin selvästi kokea, miten työläs sivistyneen naisen oli ansaita leipänsä, miten halveksivasti häntä monestikin kohdeltiin varakkaisissa porvarillisissa perheissä, joiden nuorisoa hän opetti.

Englantiin oli siihen aikaan kaikki valtiollisesti karkoitettut eri maista vetäytyneet, koska se oli ainoa maa, joka soi heille tyyssijan. Malvida von Meysenbug joutui heti heidän piiriinsä ja voitti siellä paljon ystäviä herttaisen olentonsa, laajojen tietojensa, kaikelle ylevälle ja kauniille avonaisen luonteensa takia. Hän seurusteli siten **Gottfrid Rinkelin**, **Kossuthin**, **Mazzinin** ja ennen muita **Alexander Herzenin** kanssa.

Alexander Herzen oli silloin parhaassa miehuuden ijässään, mutta jo monet kovat kolaukset kestänyt. Venäjällä ollessaan hän oli ollut poliisivalvonnan alainen, vankilassa ja kahdesti karkoitettu. Monen vastuksen perästä hän oli saanut passin itselleen ja nuorelle vaimolleen ulkomaille lähteäkseen, läheltä seurannut helmikuun vallankumousta, tuntenut ääretöntä pettymystä ja sen johdosta kirjoittanut nerokkaat mietelmänsä, **Vom andern Ufer** nimisessä teoksessa. Vähää ennen Englantiin tuloaan hän päälle päätteeksi oli menettänyt vaimonsakin, nuoruutensa lemmityn. Eräänä päivänä hän itkien valittaa Malvida von Meysenbugille, että kaikki asiat hänen talossaan olivat nurin kurin, että hänen tyttärensä olivat tykkänään äidillisen johdon ja kasvatuksen puutteessa. "Ja toden totta", hän lisää, "olisinko tuki ansainnut paremman kohtalon".

Herzen tiesi kenen puoleen hän kääntyi, sillä siitä hetkestä otti Malvida v. M. hänen tyttäriensä kasvatuksen sydämen asiakseen. Herzen ei onneksi ollut aineellisessa ahdinkotilassa kuten moni muu sen ajan vapaussankareista, sillä hänen isänsä, eräs venäläinen ruhtinas, oli jättänyt hänelle koko omaisuutensa. Malvida muutti siis Herzenin taloon, ja järjesti siellä kaikki asiat erinomaiseen kuntoon. Siihen asti siellä oli juossut vieraita aamusta iltaan, kuten vieraanvaraisessa kodissa ainakin, niin ettei isäntä saanut koskaan rauhassa työskennellä; Malvida pani heti toimeen määrättyt vastaanottopäivät. Hän rupesi lukemaan vanhemman tyttären **Natalien** kanssa, joka jo silloin oli kouluiässä, ja nuorempi, pikku **Olga** sai mitä hellimmän huolenpidon osakseen. Venäjän kärsivä kansa ja sen rikkaat kirjalliset aarteet, joista länsi Europa siihen aikaan oli sangen tietämätön, astuivat tietysti Herzenin kanssa keskustellessa sangen elävästi Malvidan eteen ja herättivät hänessä myötätuntoisuutta ja vastakaikua.

Olga Herzen 7-vuotiaana.

Sanomattoman onnelliset olivat ne vuodet, jotka Malvida vietti Herzenin talossa. Lapset kiintyivät häneen kuin äitiin ja kehittyivät sekä ruumiillisesti että henkisesti hänen hoidossaan. Kaikkialla vallitsi järjestys ja sopusointu. Mutta eräänä päivänä pysähtyivät vaunut portaiden eteen ja niistä astuu Herzenin vanha toveri Ogarev ja hänen puolisonsa, jotka varta vasten tulivat Venäjältä häntä tervehtimään. Herra Ogarev oli hienotuntuinen idealisti, kuten useimmat vallankumoukselliset venäläiset, mutta rouva oli ihan toista maata, oikullinen, kateellinen ja vallanhimoinen. Hän ei voinut sietää sitä saksalaista vaikutusta, jonka tapasi Herzenin talossa, ja päätti tehdä siitä lopun. Ja koska raa'an epähienon luonteen on sangen helppo taistella hienoa vastaan, koska se käyttää mitä asetta tahansa, pääsikin hän suhteellisesti pian tahtonsa perille. Herzenin olisi tietysti pitänyt lausua ratkaiseva sana, mutta hän oli siksi epäkäytännöllinen ja huono ihmistuntija, ettei hän huomannut rouva Ogarevin juonia ja sitä kieroja asemaa, johon tämä saattoi hänen lastensa kasvattajan. Sitä paitsi hän ihaili kaikkea, joka tuli Venäjältä päin. Ei aikaakaan niin Malvida näki mahdottomaksi jäädä Herzenin taloon, koska kaikki mitä hän oli järjestänyt kumottiin, ja kaikkia hänen määräyksiänsä vastustettiin. Hän lähti siis, mutta verta vuotavin sydämin erotessaan kasvateistaan, erittäin pikku Olgasta, johon hän oli sanomattomasti kiintynyt.

Herzenin talossa hän oli oppinut venettä ja elätti itseään sen jälkeen käännöstöillä ja kirjoittamalla venäläisiä kirjallisuuskatsahduksia eri lehtiin. Seuraavana talvena hän oleskeli Parisissa, jonne eräs hänen tuttavansa, varakas rouva **Schwabe**, oli pyytänyt häntä itseään seuraamaan. Siellä hän tutustui **Richard Wagneriin**, joka tuttavuus vähitellen kehittyi läpi koko elämän kestäväksi ystävyudeksi, ja siellä hän myöskin ensikerran sai ihailia hänen jättiäisluomiaan. Uudet vaikuttimet, uudet tuttavuudet, uusi ympäristö vaikuttivat sanomattoman terveellisesti Malvidaan; pettymykset ja surut haihtuivat ja hän löysi jälleen itsensä ja käsitti tehtävänsä.

Silloin saapui yhtäkkiä kirje Alexander Herzeniltä, jossa tämä pyysi Malvidaa uudestaan rupeamaan hänen tyttärensä, erittäinkin pikku Olgan kasvattajaksi. Malvida taisteli aluksi itsensä kanssa. Hän tunsi elämän, hän tiesi, että kaikki siteet, olivat ne sitten ystävyiden tai rakkauden, vaikuttivat kahlehtivasti, rajoittivat yksilön toimintavapautta, ehkäisivät hänen itsemääräämisvaltaansa, tuottivat suruja ja pettymyksiä. Mutta rakkaus pikku Olgaan voitti viimeiseltä. Hän pani vain ehdoksi saada kasvattaa hänet ihan oman vakaumuksensa mukaan, ilman sivuvaikutuksia. Se hänelle suotiinkin ja hän otti siis Olgan luoksensa ensin Pariisiin ja sittemmin Italiaan, jossa hän pääasiallisesti oleskeli.

Tässä Malvida von Meysenbugin muistelmien ääriviivat, mutta niissä on paljon enemmän kuin tavallisessa elämäkerrassa, sillä niissä kokonainen aikakausi taisteluineen ja harrastuksineen astuu lukijan eteen. Hän tutustuu siinä sen ajan jaloimpiin henkiin ja niihin ihanteisiin ja aatteisiin, jotka heitä elähyttivät. Kuvaus on niin elävä ja vilkas, että lukija aivan selvään näkee nuo henkilöt, seurustelee heidän kanssaan ja jakaa heidän voittonsa ja pettymyksensä. Ja entä Malvida itse! Hän on käynyt lukijan parhaaksi ystäväksi, josta ei enää milloinkaan tahtoisi erota. Yhä edelleen tekee mieli seurustella hänen kanssaan, kulkea hänen opastamana eri maissa ja kuulla hänen arvostelunsa ihmisistä ja tapahtumista. Lukemattomat olivatkin ne, jotka luettuaan Malvida von Meysenbugin muistelmat, kirjoittivat hänelle tai kävivät häntä tervehtimässä. Ja nyt kun ei häntä enää ole,^[3] siirtyvät ajatukset aivan itsestään hänen kasvattinsa Olga Herzen-Monod'n luo, jolle hän antoi kaikki suuret, jalot aatteensa.

Saatuani Olga Herzenin osoitteen, kirjoitin siis hänelle ja pyysin tilaisuutta saada tavata häntä. Parin päivän perästä saapui mitä ystävällisin vastaus ja kutsu tulla hänen luokseen. Määrätty päivä oli sangen sopimaton, koska olin lupautunut muualle, olinpa vielä ottanut pitääkseni pienen esitelmänkin Suomen oloista, mutta kaikki muut harrastukset saivat väistyä kun oli kysymys Malvida von Meysenbugin kasvatista.

Oli mentävä puoli tuntia junalla ja parikymmentä minuuttia sähköraitiovaunulla viileitä kastanjakäytäviä ennenkuin saavuin **Amiel** nimiseen huvilaan.

Hiukan arastellen soitin portin sivussa olevaa kelloa. Olin kyllä utelias näkemään etsimäni henkilön, mutta samassa pelkäsin, ettei todellisuus vastaisi sitä kuvaa, jonka mielikuvituksessani olin hänestä luonut. Portti avautui ja sievässä puutarhassa talon edustalla seisoi keski-ikäinen nainen pieni lapsi käsivarrellaan. Katselin häntä kauan ja tarkkaavasti.

”Tekö siis, arvoisa rouva, olette Malvida von Meysenbugin kasvatti, hänen pikku Olgansa?”

”Aivan oikein, mutta pikku Olgasta on kuten näette jo tullut isoäiti, joka leikkii tässä lastenlastensa kera”, vastasi hän hymyillen. Herttaisuus, hyvyys ja avomielisyys loisti hänen kauniista kasvoistaan, hänen suurista, tummista silmistään. Hän johdatti minut sisään ja oli niin luonnollinen ja sydämellinen, kuin olisimme tunteneet toisemme jo kauan aikaa.

Keskusteluaiheista ei suinkaan ollut puutetta, mutta tietysti me enimmältä puhuimme kalliista vainajasta. Oli niin monta yksityiskohtaa, joista halusin saada tarkempia tietoja ja Olga rouva vastasi aina peittelemättä ja suoraan. Ja kaikista hänen vastauksistaan kävi selville, kuinka rajattomasti hän oli rakastanut ja ihailnut kasvatusäitiään.

”Olin vuosikausia kihloissa”, kertoi hän, ”ja siirsin aina hääpäivääni vain siksi, etten raskinnut erota Malvidasta. Mutta lopulta sulhaseni kävi kärsimättömäksi ja niinpä minun täytyi hänet jättää, mutta sen jälkeen alkoi meidän kirjevaihtomme. Vuosikymmenien kuluessa kirjoitin hänelle joka päivä ja kerroin kaikki iloni ja suruni. Ja kun en enää voinut vastustaa haluani tavata häntä, matkustin Roomaan ja kun lapseni kasvoivat suuremmiksi, oleskelivat he vuorotellen hänen luonaan Roomassa, rakastaen häntä kuin hellintä isoäitiä. Kesäisin hän taas kävi minua tervehtimässä täällä meidän huvilassamme ja joka kerta hän antoi istuttaa tänne puita ja pensaita. Kaikki ne sulotuoksuiset ruusut, jotka kapuavat muureja pitkin, kaikki varjoisat akasiapuut puutarhassamme ovat niin muodoin muisto häneltä. Hän sanoikin usein: ”Sittenkun ei minua enää ole, niin ne muistuttavat sinua minusta.” Kaipaen häntä niin sanomattomasti. Vaikka elän rakkaan puolison, lasten ja lastenlasten ympäröimänä, on hänen poismenonsa kuitenkin jättänyt tyhjän sijan, joka ei ole täytettävissä.”

Hän johdatti minut yläkerroksessa olevaan työhuoneeseensa, jonka seinät olivat koristetut Malvida von M:n kuvilla. Siellä oli kipsistä ja pronssista tehtyjä medaljonkikuvia, valokuvia eri ajoilta sekä taiteilija Lenbachin kaunis taulu hänestä. Siellä oli myöskin Malvida von Meysenbugin ystävien kuvia kuten esim. **Cosima** ja **Richard Wagnerin**, **Lisztin**, **Mazzinin**, **Schopenhauerin** ja **Nietzschen** kuvat.

Malvida v. Meysenbug
Lenbachin kuvan mukaan.

Olga Herzen näytti minulle valokuvia Malvidan kodista Roomassa, josta näki Colosseumin ja Palatinumin, sekä hänen viimeiset teoksensa **Irdische und himlische Liebe**, **Eine Reise nach Ostende** ja hänen kirjevaihtonsa **Nietzschen** kanssa, jonka tämän sisar **Elisabeth Förster-Nietzsche** hiljattain on julkaissut.

Alexander Herzen.

Tietysti talon muotokuvakokoelmassa myöskin oli Alexander Herzenin kuva. Salin seinällä se riippui ja komea se oli katsella. Suuri ajattelija ja politikoitsija istui siinä pää kättä vasten nojattuna; leveä, korkea otsa, läpitunkeva katse, tuuhea pitkä tukka ja voimakas ruumiinrakennus tekivät mahtavan vaikutuksen. Tuli ajatelleeksi nuorta jalopeuraa, joka hetkeksi on asettunut levähtämään, mutta jo seuraavassa silmänräpäyksessä on valmis taisteluun.

Pyynnöstäni kertoi Olga rouva hiukkasen isänsä viimeisistä vuosista ja kuolemasta, joka tapahtui v. 1870, vähää ennen ranskalais-saksalaisen sodan alkua. Hän oli kauan aikaa viettänyt kuljeksivaa elämää, oleskellut vuorotellen Sveitsissä, Lontoossa ja Parisissa. Juuri tähän aikaan hän oli saapunut Pariisiin, vuokrannut siellä avaran huoneuston ja kutsunut lapsensa ja Malvida von Meysenbugin luokseen. Eräänä iltana palatessaan valtiollisesta kokouksesta, jossa hän oli

puhunut, valittaa hän vilua, mutta on muuten hyvällä tuulella ja kertoo illan tapahtumista. Yöllä hän sairastuu keuhkotulehdukseen ja muutaman päivän perästä häntä ei ole enää. Hän oli silloin vielä täysissä voimissa, ainoastaan 58 vuoden vanha. Sanoma hänen kuolemastaan herättikin siksi suurta surua kaikissa edistyspiireissä, ja vapauden ystävät eri maista ja kansoista riensivät Pariisiin saattaakseen häntä viimeiseen lepokammioon.

Tuntui sangen omituiselta keskustella Olga Herzenin kanssa ajatellessa, että hän oli hamasta lapsuudestaan elänyt niissä piireissä, joiden mielipiteet ja toimet ovat painaneet leimansa kokonaisen aikakauden sivistykseen ja suuntaan. Isänsä kodissa hän oli nähnyt kaikki sen ajan etevimmät vapauden sankarit: **Pulzskyn, Louis Blancin, Ledru Rollinin, Orsinin, Garibaldin, Mazzinin, Turgenevin** y. m. Kasvatusäitinsä luona ollessaan hän joutui Richard Wagnerin piiriin ja myöhemmin hän oli tutustunut Nietzscheen, joka ihaili häntä siihen määrin, että pyysi häntä vaimokseen, tietämättä, että hän jo silloin oli kihloissa professori Monod'n kanssa.

Kansallisuutensa puolesta Olga Herzen myöskin antoi ajattelemisen aihetta. Syntyneenä venäläisistä vanhemmista, oli hänellä ollut saksalainen kasvatusäiti, lapsuutensa hän oli viettänyt Englannissa, ensi nuoruutensa Italiassa ja oman kodin perustettuaan oli Ranska käynyt hänen olopaikakseen ja hänen lastensa synnyinmaaksi.

Niin monenmoiset vaihdokset ja vaikuttimet olisivat ehkä vaikuttaneet pintapuoliseen luonteeseen epäterveellisesti, mutta Olga Herzen oli niiden kautta vain syventynyt ja rikastunut. Oleskelu eri maissa ja eri kansallisuuksien keskuudessa oli opettanut häntä ymmärtämään ja kunnioittamaan ihmiselämää kaikissa sen eri muodoissa, se oli puhdistanut ja vapauttanut hänet natsionalismista ja kansallisuusturhuudesta, sekä opettanut häntä puolueettomasti seuraamaan ja arvostelemaan tapahtumia ja pyrintöjä. Tunsin koko ajan, että saattoi ottaa minkä kysymyksen tahansa keskustelun alaiseksi, ilman että se häntä hämmästyttäisi, loukkaisi tai pelottaisi. Ja siksi kuluivatkin tunnit kuin siivillä lentäen hänen seurassaan ja hänen herttaisen perheensä keskuudessa, jonka jäseniin minä illan kuluessa myöskin tutustuin.

Jokunen päivä myöhemmin tuli Olga Herzeniltä kirje, jossa hän kutsui minut luokseen päivällisille, jotta saisin nähdä nekin perheenjäsenet, jotka eivät ensi käynnilläni olleet kotosalla. Silloin syventyivät kaikki edellisellä kerralla saamani vaikutelmat ja nuo Göthen sanat: "Die Stätte wo ein grosser Geist gelebt, sind eingeweiht für immer" soivat yhä uudelleen korvissani. Olihan koko koti suurien henkien muistolle vihitty. Heidän vaikutuksensa siellä kaikkialla tuntui, heidän henkensä puhui siellä voimakasta kieltään, he elivät siellä sen asukkaiden sydämissä.

Minä tunsin, että tähän kotiin tutustuminen oli antanut minulle paljon, vielä enemmän kuin sinne mennessäni olin rohjennut toivoakaan. Ei siinä kyllin, että Malvida von Meysenbugin kuvaan oli liittynyt monta miellyttävää lisäpiirrettä, olin myöskin nähnyt, että ne siteet, jotka yhdistivät kasvatusäidin ja kasvattitytären toisiinsa, olivat vielä hellempät ja lujemmat todellisuudessa kuin konsanaan Malvida von Meysenbugin "Muistelmissa".

CATHERINE BRESCHKOVSKI.

Venäjän vallankumouksen äiti.

Oli kevättalvi 1907. Me täällä Suomessa olimme vielä suhteellisesti vapaita suurlakkomme jälkeen, mutta Venäjällä oli ohjaket jo pantu hyvin tiukalle. Silloin moni heidän vapaudentaistelijoistaan pakeni Suomen puolelle, saadakseen olla rauhassa ja tehdä työtä yhä edelleen. Mutta venäläiset viranomaiset saivat sen hyvinkin pian tietää ja rupesivat pitämään heitä ankarasti silmällä sekä ottamaan selkoa heidän olinpaikoistaan. Etusijassa epäiltiin meillä aina niitä perheitä ja ihmisiä, jotka olivat tunnetut radikaaleiksi ja venäläisen pakkovallan vastustajiksi. Vähitellen oli hyvin vaikea sijoittaa näitä ahdistettuja, sillä useimmissa kodeissa oltiin pelonalaisia. Kun siskoni kuuli tästä, tarjoutui hän antamaan turvapaikan jollekin pakolaiselle, ja niin »vallankumouksen äiti» joutui meille ja oli sitten useampia viikkoja. Olin ollut esitelmämatkoilla kun tämä tapahtui ja palatessani kuiskailtiin minulle, että meillä asui eräs vanha rouva, jonka venäläinen hallitus ennen muita olisi tahtonut saada käsiinsä.

Catherine Breschkovski.

Catherine Breschkovski oli silloin siinä 60-70 välillä, harmaatukkainen ja monet kovat kokenut, mutta piirteet ja koko olento olivat vielä erittäin voimakkaat. Hän oli mitä yksinkertaisimmassa puvussa - suora villahame ja suora röyry - jonkalaista kaikkein vaatimattomimmat emännät maalla käyttävät. Mutta liikkeet olivat erittäin sulavat, ryhti aivan

ruhtinaallinen.

Hän puhui auttavasti saksaa ja sujuvata, kaunista ranskaa. Se oli ollut hänen puhekielensä lapsuudesta alkaen, kuten kaikkien venäläisten ylimyshenkilöiden siihen aikaan. Sillä Catherine Breschkovski oli kotoisin, kuten niin moni muukin noista Venäjän vapaudentaistelijoista, kaikkein ylhäisimmistä piireistä. Hänen vanhemmillaan oli ollut suuri maakartano, johon tietysti kuului sadoittain maaorjia, mutta jo silloin oli erilaisuus oloissa ja näiden ihmisten riippuva asema pikku Catherinea hirveästi loukannut; ja tuo raamatun käsky, että kellä on kaksi hametta, antakoon pois toisen, oli tehnyt sellaisen vaikutuksen häneen, että hän aina, äitinsä kauhuksi, tahtoi sen toteuttaa.

Hän meni nuorena naimisiin ja olisi voinut jäädä kotiinsa ja sen rauhaisan katon alla nauttia onnestaan, kuten moni muukin, mutta sen sijaan hän koko ajan suunnitteli kansansa kohottamista, perusti kouluja, kirjastoja y. m. Pian hän kuitenkin huomasi, että se ei riittänyt. Kansalle täytyi myöskin puhua orjan kahleiden päältä heittämisestä ja Venäjän itsevallan taittamisesta. Tosin teki hän sen hyvin rauhallisesti ja vähitellen, mutta kuitenkin siinä tarkoituksessa, että saisi kansansa herätetyksi ja ajattelemaan. Vaan sitäpä juuri pidettiin niin vaarallisena ja niinpä Catherine Breschkovski monen muun vapauden ystävän kera vangittiin v. 1874 ja pantiin Pietari Paavalin linnoitukseen, jossa hän oli pakoitettu kitumaan neljä vuotta tuomiotansa odotellen. Se tuli vihdoinkin ja määräsi hänet viideksi vuodeksi pakkotyöhön.

Catherine Breschkovski nuorena.

Ennenkuin hänet vietiin rangaistuspaikalleen, allekirjoitti hän ynnä etevimmät niistä 193:sta, jotka samaan aikaan tuomittiin, erään manifestin, jota voipi pitää heidän valtiollisena testamenttinaan ja joka suuresti on vaikuttanut myöhempään vapausliikkeeseen. Siinä he m. m. sanoivat: "Me tulemme aina olemaan nykyisen, isänmaatamme häpäisevän hallitusjärjestelmän vihollisia, järjestelmän, joka perustuu hirveään, työtätekevän väestön puristukseen joutilaan, irstailevan loisolijaluokan hyväksi ja joka valtiollisessa suhteessa jättää kansalaisten työn, hyvinvoinnin, vapauden, hengen ja kunnian virkamiesten mielivaltaisille ja edesvastuuttomille oikuille... Me kehoitamme vapauteen jääneitä toveriamme samalla tarmolla ja kahdenkertaisella rohkeudella astumaan sitä pyhitettyä päämäärää kohti, jonka edestä me jo olemme kestäneet joka lajia kidutusta ja jonka hyväksi me pidämme itsemme onnellisena taistelemaan ja kärsimään viimeiseen hengenvetoomme asti."

Oltuaan kaksi vuotta pakkotyössä Karassa, vietiin rva Breschkovski kaikkein itäisimpään Siperiaan, Borgusin nimiseen seutuun. Siellä hän toverinsa Nikolai Tiutschevin kera pani toimeen ensimmäisen pakoretkensä. Hirveiden kärsimysten jälkeen soisissa metsissä, joissa heidän oli kuljeksiminen ja piiloitleminen viikkomääriä, joutuivat he kiinni siksi, että eräs alkuasukas, joka oli lupautunut opastamaan heitä, menikin heidät ilmiantamaan. Catherine Breschkovski, joka jo ensimmäisessä oikeudenkäynnissä oli menettänyt aatelisarvonsa ja julistettu talonpoikaisvaimoksi, tuomittiin nyt hallinnollista tietä karkoitettavaksi sekä päälle päätteeksi piiskattavaksi. Mutta kun hänen toverinsa selittivät, että jos vain viranomaiset koettaisivatkin käydä häneen käsiksi kiinni, niin he tulisivat sen verisesti kostamaan, vaihdettiin nuo 25 piiskanlyöntiä yhtä monen kuukauden pakkotyöhön. Suoritettuaan tämän kolmatta vuotta kestävä pakkotyökautensa, pidettiin häntä vieläkin Siperiassa eri paikoissa, kuten Irkutskissa, Tomskissa ja Tobolskissa.

Vihdoin hän v. 1897 pääsi karkaamaan ja palasi Venäjälle, missä hän heti jatkoi entiseen tapaansa. Valenimillä ja valepuvuissa hän taaskin rupesi toimimaan talonpoikien kesken ja havaitsi ilokseen, että maaperä nyt jo oli paljoa vastaanottavampi kuin parikymmentä vuotta sitten, jolloin hän viimeiseksi oli heidän keskuudessaan liikkunut. Silloin oli esim. kirjallisuuden levittäminen ollut jotenkin turha, kun ei kuitenkaan kukaan osannut sitä lukea, nytemmin oli jo lukijoita joka kylässä.

Catherine Breschkovskin toimeliaisuus vuodesta 1897 vuoteen 1907, jolloin hänet taaskin vangittiin, on mitä monipuolisin ja laajin. Hänen vaikutuksestaan syntyi erilaisia, salaisia organisatsioita ja seuroja, hän matkusteli paikasta toiseen, oli ehtimiseen joutua viranomaisten kätyrien käsiin, mutta talonpojat ymmärsivät aivan ihmeellisesti suojella häntä.

Kun Plehve v. 1902 suurien agraarilevottomuuksien jälkeen oli päättänyt panna kaikki voimat liikkeelle saadakseen Catherine Breschkovskin käsiinsä, matkusti hän, johtaakseen poliisin harhaan, ulkomaille ja toimi kaikkialla suuren aatteensa hyväksi. Yksin Amerikassakin hän kävi ja piti siellä venäläisen vallankumouksen hyväksi esitelmiä, jotka otettiin suurella mielihyvällä vastaan.

Omituinen sattuma oli, että kun amerikatar, professori **Effie Danforth Mc Afee** muutamia vuosia sitten kävi Helsingissä luonani, kertoi hän, puhuessamme venäläisistä, että hän tunsii oikeastaan vain yhden venakon, Catherine Breschkovskin, joka oli asunut hänen kodissaan Amerikassa oleskellessaan.

- Ja meillä hän myöskin on asunut, huudahdin minä ja sitten me yhdessä johdimme mieleemme piirteitä hänen luonteestaan.

Häntä esim. kiusasi sanomattomasti ajatus, että toisella oli yltäkyllin, silloin kun toinen kärsi puutetta. Meillä ollessaankin hän ei mitenkään tahtonut syödä muuta kuin jauhopuuroa ja veteen keitettyä kaurapuuroa, "kun niin monet hänen maalaisistaan juuri siihen aikaan näkivät nälkää". Yleensä hän oli niin kerrassaan väliäpitämätön kaiken

maallisen ”hyvän” suhteen, etten ole siinä suhteessa nähnyt hänen vertaistaan. Hän ei omistanut mitään, eikä hän tahtonutkaan mitään, ei ollut sellaista esinettä tai tavaraa, jota hän olisi halunnut tai toivonut. Ei hänellä koskaan ollut rahoja, ja jos niitä hänelle antoi, lahjoitti hän ne heti puutteessa oleville.

Toisaalta oli kyllä niin, että ne ihmiset, jotka ymmärsivät hänen työnsä suuruuden ja epäitsekkyuden, aina olivat valmiit häntä tukemaan. Hänelle annettiin ilmaiset asunnot, kun hänen vaatteensa menivät repaleiksi, hankittiin uusia, kun hänen piti matkustaa, ostettiin hänelle rautatieliput j. n. e. Hänellä oli ystäviä ja ihailijoita ympäri maailmaa, Venäjältä alkaen Amerikkaan asti.

Rva B. olisi voinut käyttää hyväkseen tätä ihmisten vieraanvaraisuutta ja anteliaisuutta aivan loppumattomiin, mutta hän oli päinvastoin niin arka, ettei ottanut vastaan kuin kaikkein välttämättömiä tarve-esineitä. Kun hän kuuli, että joku hänelle annettu vaatekappale esim. oli maksanut paljon, niin ei mikään voima maailmassa saanut häntä sitä vastaanottamaan. Siksi ystävät pian keksivätkin sen, että salasivat kaikki hinnat, kun hankkivat hänelle lämpimiä talvivaatteita y. m.

Enimmäkseen hän aina kirjoitti meillä ollessaan, ja sillä välillä hänen luonaan kävi venäläisiä aatetoveria: kaikenlaisia nuoria miehiä ja naisia. Väliin niitä juoksi liiaksikin, niin että vanhus hiukan väsyi. Kuulin hänen joskus sanovan, että se tai se oli ”niin lapsellinen ja naiivi”. Samaa vikaa oli muuten juuri hänessä itsessään meidän silmillä katsottuna. Niin pian kun tuli kysymys Venäjän kansasta ja sen vapautumisesta, ei hän empinyt eikä epäillyt. Siihen hän luotti kuin evankeliumiin. Kun se vain sai tsaarivallan poistettua, niin se kyllä osasi asiansa järjestää. Kansan tahto oli hänestä pyhä, erittäinkin Venäjän kansan, sillä se oli rajattoman hyvä ja taipuisa.

Juuri samalla tavalla olin kuullut kaikkien noiden Sveitsin yliopistoissa opiskelevien venäläisten puhuvan ja pitänyt sitä aina niin mahdottoman lapsellisena sekä huomauttanutkin siitä. Niin tein nytkin, mutta ei mikään maailmassa voinut järkyttää rva B:n vakaumusta. Juuri se suuri usko pitikin häntä yllä ja antoi hänelle yhtämittaa uusia työvoimia.

Kumma kyllä ei kukaan – Catherine Breschkovskin lähempää tuttavapiiriä lukuunottamatta – saanut selkoa siitä että hän asui meillä. Koko talonväki osasi pitää sen aivan salassa. Muistan miten meidän talousapulaisemmekin vastasi äreästi eräälle, joka kysyi telefoonissa ”sitä vanhaa rouvaa”: ”Ei täällä mitään vanhoja rouvia asu”. Rva B. kävi kyllä joskus ulkona, mutta silloin hänellä aina oli musta, tiheä harso kasvoillaan ja kun meillä joskus oli vieraita, esitettiin hänet nimellä rva Braun Brüsselistä.

Hänen tšekäläiset ystävänsä kehoittivat häntä lämpimästi jäämään tänne, tai vieläkin paremmin matkustamaan Englantiin ja asettumaan sinne rikkaan elämänsä muistelmia kirjoittamaan, mutta se oli kaikki suotta. Hän tahtoi jälleen palata maahansa vaikuttaakseen siellä ja lähti talonpoikaisnaisen asussa täältä, mutta tunnettiin, otettiin kiinni ja suljettiin taaskin Pietari Paavalin linnoitukseen, jossa sai istua kolme vuotta kuin elävältä haudattuna.

Kun hänen asiansa vihdoin otettiin esille, pelkäsi jo moni hänen ystävistään, että kuolemanrangaistus tulisi hänen osakseen. Siitä hän tosin säästy, mutta lähetettiin jälleen pakkotyöhön Siperiaan, jossa hän oli yhtämittaa, kunnes vallankumous, se vallankumous, josta hän niin suurella varmuudella aina puhui ja johon hän niin horjumattomasti uskoi, tuli ja katkasi hänen kahleensa.

Siperiassa ollessaan kirjoitti hän eräälle tšekäläiselle ystävälleen ja kertoi hiukan elämästään siellä.

”Kaksi kuukautta olen jo ollut täällä ja sinä aikana usein ajatellut teitä, rakas ystävä, teidän ympäristöänne ja koko teidän kaunista isänmaatanne, joka on niin vieraanvarainen ja sivistynyt. Ei voi kuvitella suurempaa vastakohtaa kuin teidän Suomeenne ja ne melkein autiot seudut, joissa nykyään elelen.

”Oleskeluni Pietari Paavalin linnoituksessa heikensi terveyteni tuntuvasti ja minä olin jo sangen sairas, mutta nyt kun taas saan hengittää raitista ilmaa ja hiukan liikkua, olen jo paljon parempi. Nykyään minua eniten vaivaa poliisin alituinen, minuun kohdistuva valvonta ja vakoileminen, jota jatkuu yöt ja päivät. Aina nuo hirveät olennot ympäröivät pientä asuntoani, eivätkä häikäile painaa naamojaan ikkunoitani vasten, oli sitten mikä aika vuorokautta tahansa, selittäen, että heidät on määrätty joka kahden tunnin päästä ottamaan selkoa olenko vielä paikallani.”

Catherine Breschkovskin mökki Siperiassa.

Alkuosa kirjettä on päivätty lokakuun 5 p. Kun hän taaskin tarttuu kynään on marraskuun 9 p. ja silloin hän kirjoittaa:

”Tänään on oikein pureva pakkahanen. Musteeni on jäänyt ja jalkani ovat miltei jäähmettyneet ja liikkumattomat, mutta kun minä tästä teen tulen pieneen uuniini, käy kaikki taas varsin hyvin. Talvi ei vielä toistaiseksi ole ollut kylmä tänä vuonna, meillä kun on ollut vain 33° pakkasta, joka ei merkitse mitään tässä maassa. Mutta tämä onkin vain alkua, sillä seuraavina kuukausina odotetaan täällä 45, 50, ja 55°, toisin sanoen sellaista pakkasta, etten minä ollenkaan silloin voi astua ulos majastani. Kyllä minä olisin voinut saada paremmankin asunnon, mutta kun poliisi häiritsee kaikkia talon asukkaita tullessaan minua alituisesti katsomaan, oli minusta parempi asua aivan erikseen olevassa mökissä, niin että vakoojat muita häiritsemättä voivat liikkua sen ympärillä mielin määrin, pitäessään minua silmällä. Silloin minä yksin vain kärsin.

”Minun vieraani, joita ei ole paljon, mutta jotka käyvät sen useimmin (he tahtovat auttaa minua taloustoimissa) ovat juuri saman valvonnan alaisia, ja jokaiselta kysytään tarkkaan mistä hän tulee, ken hän on, mitä hän tekee j. n. e. Se on eräänlaisessa vankilassa elämistä ja tähän tulee vielä lisää, että koko Kyrenski on saarella, jota mahtava Lena-joki ja kaunis Kyrenga ympäröivät, sekä niin pieni, että vain muutamat ahtaat kadut saavat siinä sijansa. Mitä kävelypaikkoihin tulee, ei niitä juuri täällä ole liikemäärään. Täytyy mennä joen poikki ennenkuin pääsee metsään ja vuorille, mutta kun en minä, ilman viranomaisten lupaa, ole oikeutettu sitä tekemään, enkä liioin ole halukas heidän puoleensa kääntymään, olen kytketty tähän paikkaan ja kävelymahdollisuuteni hyvin rajoitetut. – Mutta en minä tahdo valittaa, sillä kohtalo on korvannut tämän puutteen siten, että se on antanut minulle hyviä, uskollisia ystäviä, jotka pitävät huolta minun hyvinvoinnistani niin pitkälle kuin sitä suinkin sallitaan.

”Mutta siitä huolimatta en minä ole rauhallinen enkä onnellinen, sillä minä näen, tai paremmin sanoen tunnen, että täällä, näillä rajattomilla autioilla, on sellainen joukko ihmisiä, jotka kärsivät ja valittavat siksi, että ovat tykkänään eroitetut sivistyneestä maailmasta ja kaikesta mahdollisuudesta ansaita leipänsä. Minä mietiskelen yhtenäen miten voisni lohduttaa ja lieventää näiden nuorten ihmisten kovaa kohtaloa. Mahdotonta on riittää pitkien matkojen päähän, mutta kun olen tilaisuudessa lohduttamaan ja avustamaan, olkoonpa vaikka kuinkakin vähän, ruumiillisesti ja henkisesti nälkiintyneitä, niin se ja tekee elämäni vähemmän yksitoikkoiseksi ja tyhjäksi.

”Täällä on Venäjän kaikilta kulmilta karkoitettuja, jotka elävät hajallaan niin laajalla alueella kuin koko Ranska, mutta he eivät ole tilaisuudessa liikkumaan, eikä liioin sellaiseen tehtävään antautumaan, johon ovat itsensä kehittäneet. Ei ainoastaan tiedemiehen ole mahdoton saada täällä työtä, vaan myöskin tavallisen käsityöläisen, sillä ihmiset elävät niin kaukana toisistaan. Ainoa, joka silloin jääpi hengen pitimeksi, on metsästys ja kalastus, kaksi elinkeinoa, joita voi harjoittaa muutamina kesäkuukausina; loppu osan vuotta vallitsee niin ankara pakkanen, etteivät alkuasukkaatkaan mielellään jätä mökkejään.

Catherine Breschkovski vanhana.

”Tänään me saimme tänne uutisen kreivi Tolstoin kuolemasta. Siinä ihanteellinen sielu, joka meiltä nyt on otettu. Onneksi hän on jättänyt niin rikkaan henkisen perinnön, että siitä riittää hänen jälkeen tulevaisilleen pitkiä ajoiksi. Arvattavasti kaikki maailman sanomalehdet nyt puhuvat hänestä. - - - - -

”Hirveä pakkanen on tehnyt minut hiukan hermostuneeksi, mutta tahdon kuitenkin lähettää tämän kirjeen, jotta tietäisitte, että elän ja että sydämeni on sama kuin ennen. Ei vuodet eikä etäisyys voi minua muuttaa, minun ystävytyeni ja tunteeni elävät ja kuolevat minun kanssani.

”Olkaa rauhallinen minun suhteeni, olen niin tottunut vihollisteni vainoon, ettei mikään minua enää hämmästytä, eikä tuota minulle surua. Ainoa, jota pelkään, on olla vasten tahtoani syynä muiden onnettomuuksiin.”

Kesällä v. 1917, jolloin hän jo oli päässyt takaisin Pietariin, oli eräs suomalainen tavannut hänet siellä ja toi minulle häneltä terveisiä. Silloin hän vielä oli ollut reipas ja toivorikas. Mutta millainen mahtanee hänen mielialansa olla viime aikaisten kokemusten jälkeen?

Syksyllä 1918 levisi jo sellainen tieto, että hän oli kuollut, mutta se oli, kuten monet muutkin lehdissä kiertelevät uutiset, ennenaikainen, sillä v. 1919 hän jo ilmestyi Amerikassa. Kautta Siperian hän oli päässyt sinne pakenemaan ja aivan ylivoimaisia ponnistuksia sekin yritys oli kysynyt. Mutta ihmeellisesti hän taaskin siitä oli suoriutunut ja otettiin perille päästyään innostuksella vastaan. M. m. olivat sikäläiset vallankumoukselliset ainekset, ennenkaikkea ne, jotka luulevat bolschevismiä ja kommunismia jonkunlaiseksi onnen taikasauvaksi, valmistaneet tervetuliaisjuhlat hänen kunniaksaan. Mutta Catherine Breschkovski vastasi hänelle pidettyyn tervehdyspuheeseen peittelemättä, että »bolschevismi on maailman suurin rikos» joka ei tietenkään miellyttänyt Amerikan salonkibolscheviikejä.

Amerikasta oli rva B. antautunut Konstantinopolin kautta Odessaan ja kukapa tietää missä yhteydessä hänestä ensi kerralla saa kuulla, sillä hänen innostuksensa näkyvä antavan hänelle loppumattomia voimia.

KUULUISUUKSIEN KESKEN.

Vuotta ennen maailman sotaa olin venäläisen ystäväni Zenaida Maslovskin kera Aleksanteri III:n taidemuseossa Pietarissa ja nautin sanomattomasti siitä henkevästä tavasta, jolla hän esitti Venäjän nuorta taidetta.

Yhtäkkiä hän sanoi: »Mutta meidän täytyy tästä mennä **Rjepinin** luo. Huomenna on keskiviikko ja silloin hänellä on vastaanotto. Otan nyt vain ensin selkoa siitä, ovatko he kotona, sillä näin keväisin he usein lähtevät ulkomaille. Ikävä olisi nimittäin mennä turhaan, Rjepin kun ei asukaan Pietarissa, vaan Suomen puolella, Kuokkalan asemalla.»

”Kauanko kestää matka sinne”, kysäsin hiukan arkaillen, sillä minusta olivat jo matkat itse kaupungissa jotensakin aikaa ja voimia kuluttavat.

”Noin pari tuntia.”

Olihan siinä, mutta ei sitä auttanut ottaa lukuun, kun tarjoutui tilaisuus nähdä Venäjän kuuluisin taidemaalari ja hänen kotinsa.

”Sitä paitsi on rouva **Nordmann** hyvin huomattava henkilö”, lisäsi Zenaida Maslovski.

”Kuka hän sitten on?”

Ilja Rjepin.

”Hän on kirjailija ja Rjepinin hyvä ystävä. Asuu hänen kodissaan ja pitää huolta hänen taloudestaan. Hänellä on paljon uudistuspyrintöjä ja erittäinkin on palvelijakysymys ja yksinkertaisempiin elintapoihin pääseminen hänen pääharrastuksiaan, joiden eteen hän ahkerasti tekee propagandaa. Eikä hän ainoastaan puhu näistä asioista, vaan hän toteuttaa ne elämässäänkin. Oikeastaan pidän, että Rjepinin talossa on päästy tässä suhteessa paljoo pitemmälle kuin Tolstoin luona, jossa elämä ja teoriat eivät aina peittäneet toisiaan. Saattepa nähdä, että rva Nordmannin tuttavuus tulee tuottamaan teille paljon iloa.”

”Entä Rjepin itse?”

”No hän on jo vanha, eikä haastele varsin paljon, sanoo vain tuon tuostakin, kun rva Nordmann esittää jotakin: ”Kuunnelkaa tarkkaan, hän puhuu viisaasti”.

Määrätyllä hetkellä olimme sitten suomalaisella rautatienasemalla, ostimme piletit Kuokkalaan ja istuuduimme junaan. Samassa astui pari muutakin henkilöä sisään. He tulivat heti erinomaisen ystävällisesti tervehtimään rouva Maslovskia ja sanoivat myöskin olevansa matkalla Rjepinin luo.

”Te ette voi aavistaa kuinka intressanttia ihmisiä nuo molemmat ovat”, kuiskasi rouva M. minulle.

Sen olin jo ehtinyt panna merkille, että toinen heistä, joka edusti vahvempaa sukupuolta, oli niin henkevän ja herttaisen näköinen, että vain Venäjällä ja joskus Englannissa tapaa sellaisia miestyyppejä. Minun keskusteluni hänen kanssaan supistui tosin jotenkin vähään, sillä hän sanoi olevansa tottumaton puhumaan Europan kulttuurikieliä, mutta sen paremmin olin tilaisuudessa tarkastamaan sitä pohjatonta hyvyyden ilmettä, joka kuvastui hänen kasvoillaan. Hänen toverinsa sitävastoin, joka kuului heikompaan sukupuoleen, oli hyvinkin kieliä taitava ja keskusteli vilkkaasti ja innokkaasti rva M:n ja minun kanssani.

Kuokkalan asemalla oli pitkä rivi ajureita, sillä he tiesivät, että ”nyt ne vieraat Rjepinin luo tulevat”, ja hyvin tuntui mukavalta, kun taas kerran osasi puhuakin ajurien kanssa, sopia heidän kanssaan sekä hinnasta että noutamisajasta.

Ajellessamme kertoi rva M. minulle sitten junassa tapaamamme parin historian. Mies, jonka nimi oli Morosov, oli kerran ollut mukana eräässä valtiolisessa pommijutussa, joka oli niin vakavaa laatua, että kaikki muut osanottajat hirtettiin, mutta hänet säästettiin nuoruutensa takia, sillä hän oli silloin vasta oppilas polyteknikossa. Sen sijaan hänet tuomittiin 40-vuotiseen vankeuteen, joka sittemmin hiukan lyhennettiin, mutta kuitenkin voi sanoa, että hän nuorukaisesta oli astunut miehuuden keski-ikään, ennenkuin hän jokunen vuosi takaperin pääsi vankilasta, ollen jo silloin yli 50-vuotias. Tätä vankila-aikaansa hän ei ainoastaan kestänyt hyvin, vaan vieläpä käytti sitä tieteellisen teoksen luomiseenkin, johon Uusi Testamentti, varsinkin Johanneksen ilmestyskirja - ainoa teos, joka hänelle ensi vuosina annettiin luettavaksi - oli antanut aihetta.

Hänen vankilasta päästessään oli juuri lokakuun vallankumoukselliset päivät. Hän liittyi heti mielenosoituskulkueeseen ja joutui poliisin käsiin sen nuoren naisen kera, joka nyt oli hänen vaimonsa. Tämä oli kenraalin tytär, etevä pianisti ja hienosti sivistynyt.

Näitä asioita keskustellessamme olimme jo tulleet Rjepinin huvilalle, joka tuntui hyvin monimutkaiselta ja omituiselta, siinä kun oli sekä lasipeitteiset verannat että avoimet kuistit, kaksikerroksinen keskus ja matalammat sivut, puuleikkaukset ja koristeet. Heti eteisen ovella seisoi venäjän ja englannin kielellä: ”Ole hyvä, äläkä tupakoi”, joka määräys minua erityisesti ilahutti, sillä jos kaikki senkin päivän vieraat, kaikki ne nuoret maalarit, taidearvostelijat ja muut olisivat ruvenneet siellä polttamaan, niin oleskelu huvilan suhteellisen pienissä huoneissa olisi käynyt, minulle kumminkin, aivan sietämättömäksi.

Rjepinin huvila Kuokkalassa.

Ensimmäiseksi tuli vastaamme talon emäntä, Natalie Nordmann. Hän oli ihmeen luonnollinen ja herttainen, kertoi olevansa puoleksi suomalainen, syntyisin Haminasta ja samaa sukua kuin meikäläiset Nordmannit. Kun tiedustelin, osasiko hän meidän kieliämme, sanoi hän hyvin pehmoisesti ja sievästi: "Jag kan tala en smula svenska" (minä osaan puhua hiukan ruotsia). Venäläinen äiti, venäläinen kasvatus ja oleskelu Venäjällä, missä hänen isänsä oli amiraali, ei ollut edistänyt meikäläisten kielten oppimista, mutta lämmin Suomen ystävä hän kaikessa oli. Oli hiljattain esiintynyt eräässä juhlassakin suomalaisessa kansallispuvussa, jonka paki parhaastaan hankki itselleen Haminasta.

Hänen puheensa oli niin korutonta ja ystävällistä, että tuntui heti siltä kuin olisimme tunteneet toisemme jo monta vuotta, ja kun sitten palvelija tuli sisään, ja rva N. esitti hänet, huomauttaen että palvelijat heidän talossaan olivat ystäviä, joille annettiin kättä, niin käsitin taas uudelleen miten kodin henki kuitenkin kokonaan riippuu naisesta. Näin olisi kai Tolstoikin tahtonut järjestää kotinsa, mutta ei voinut, kun vaimo pani vastaan.

Palvelijoita tässä kodissa ei liioin käytetty minkäänmoiseen vieraiden "passaamiseen", vaan kukin sai auttaa itseään.

Eteistä läheisessä huoneessa, jossa oli tummanpunaiseksi maalatut huonekalut ja paljon intressanttia muistoesineitä ja koristekaluja, muun muassa kuuluisien henkilöiden muotokuvista muodostettu friisi lähellä katonrajaa, oli nurkassa kiehuva teekeittiö kuppineen, ja keskellä lattiaa olevalla pitkällä pöydällä leivoksia, kakkuja, makeisia ja hunajaa.

Natalie Nordmann.

Kaikki vieraat tunsivat talon tavat, menivät kukin itselleen teetä ottamaan ja istuutuivat pöydän ääreen, jonka molempiin päihin haltijaväki asettui. Tuskin tarvitsee huomauttaa, että keskustelu alusta pitäen oli vilkasta, sillä onhan tuo suuri puhetulva oikein aito venäläinen ominaisuus. Rjepin itse ei aluksi ottanut siihen paljonkaan osaa, mutta sitten joku mainitsi naisten äänioikeuden ja toinen jotakin suffragettien moittittavasta esiintymisestä. Ja nyt se alkoi. Nuorukaisen hehkulla ja innostuksella heittäytyi tämä Venäjän suuri poika taisteluun suffragettien puolesta. Hän piti kerrassaan tulisen puolustusesityksen ja selitti, ettei hän ymmärtänyt, kuinka miehet kehtasivat heitä moittia, he kun itse olivat panneet toimeen kaikki veriset vallankumoukset, sodat ja julmuudet maailman alusta asti. Ja siinä hän esitti kuulijoilleen kappaleen Ranskan vallankumoushistoriaa niin vilkkaasti ja elävästi, että hänen kaunis, aallokas tukkansa heilahteli, kasvot säihkyivät ja kädet tekivät suuria liikkeitä. Se nuori taidearvostelija, joka oli aloittanut hyökkäyksen, koetti puolustaa kantaansa, mutta Rjepinin hehkun rinnalla ei hänen sanoillaan ollut mitään voimaa.

"Rjepin on aina, hamasta nuoruudestaan ollut suuri vapauden ihailija ja vapausliikkeiden innokas puoltaja", kuiskasi vierustoverini. "Hänen viimeinen suuri taulunsa kuvaa sitä hetkeä, jolloin lokakuun manifesti luetaan torilla ja innostunut kansa huutaen, hurraten ja lakkejaan heiluttaen kuuntelee tätä vapauden sanomaa. Saattepa sitten nähdä sen Rjepinin ateljeessa."

Ja sinne me teenjuonnin jälkeen kaikki menimmekin. Se oli yläkerroksessa, kattovalolla varustettu ja täynnä tauluja, harjoitelmia, veistokuvia, kuvakudoksia, esirippuja, koriste-esineitä, siellä oli sanalla sanoen niin paljon, että olisi kestänyt tuntikausia tutkia sitä perusteellisesti.

Tuolit asetettiin puoliympyrään, seurue istumaan ja nyt eräs vieraista, nuori venäläinen talonpoika, rupesi näyttämään mukana tuotuja taulujaan Rjepinille. Niitä oli vähintään parikymmentä kappaletta, kaikki noin metrin pituisia, 75 cm. korkuisia, ja jokaiseen hänen oman kylänsä asukkaat ja tapahtumat olivat antaneet aihetta. Lapset ja aikuiset,

joulunvietot ja markkinat, sienienpoiminnat ja ajoretket, kaikki siellä oli ja sitä paitsi muutamat kansansadut kuvitettuina. Kun ottaa huomioon, ettei nuori mies milloinkaan ollut saanut opastusta maalaustaiteessa, eikä nähnyt muuta kuin omat kotinurkkansa, täytyy sanoa, että tässä oli edustettuna sekä kyläkulttuuri että kansanhenki. Kuvattujen kasvot osoittivat samaa hartautta ja yksinkertaisuutta, jota näkee keskiajan kirkkomaalauksissa, ja nuo räikeät ilonilmaukset taas, esim. tanssiaisissa, lähenivät jo paljon vanhojen hollantilaisten kermessoja. Nuori mies oli kovin kiihoittunut näitä henkensä lomia näytellessään, punaiset täplät paloivat hänen poskillaan ja hänen liikkeensä olivat hermostuneet.

Vielä hänellä oli mukanaan kokoelma savesta muovattuja ja maalattuja nukkejakin, osaksi hänen mielikuvituksensa luomissa verhoissa, osaksi kansallispuvuissa.

Rjepin oli nähtävästi hyvin huvitettu kaikesta tästä.

Hän nousi usein ylös niitä esitettäessä, rupesi siirtelemään uuninreunalla olevia koriste-esineitä pois ja asetti nämä savikuvat omakätisesti sinne riviin seisomaan.

Joku huomautti, että ne olisi pitänyt lähettää Pietarin Käsateollisuusnäyttelyyn, siellä olisivat varmaan menneet kaupaksikin.

Mutta nuori mies selitti, ettei hän tahtonut ainoastakaan luopua, ei savikuvistaan eikä tauluistaan, nehän olivat osa hänestä itsestään, hänen omia lapsiaan, kuinka hän voisi ne myydä.

Kello oli jo joutunut ja päivällishetki lähenee. Mutta sitä ennen ehdotettiin kävelyretkeä puutarhaan, joka kesäiseen aikaan mahtaa olla tavattoman herttainen lammikkoineen, kanavineen ja huvihuoneineen. Nyt olivat puut vielä jotenkin alastomat ja ilma sitäpaitsi kolkko.

Kiertäessämme huvilaa näimme eräässä ulkonevassa, monella ikkunalla varustetussa osassa rouva Nordmannin ja Rjepinin rintakuvat. Edellinen varsinkin oli erinomaisen kaunis ja elävä, terracotta väriseksi maalattu ja niin asetettu, että sen näki joka puolelta.

”Kukahan sen on tehnyt?”

”Rjepin itse”, vastattiin, ”hän on nimittäin myöskin taitava kuvanveistäjä.”

”Olemme määränneet, että tämä huvila kuolemamme jälkeen on oleva museo ja antaneet sille nimeksi **Penaattien talo**, ja nämä penaatit olemme me, sen entiset asukkaat.”

Näin puhui rva Nordmann näyttäessään minulle omaa huonettaan ja teoksiaan. Niitä oli monta ja muun muassa eräs, jossa hän kuvaa rikkaan, monivaiheisen elämänsä tapahtumia – hän oli esim. nuorena tyttönä karannut kodistaan Amerikkaan – ja jonka Rjepin oli kuvittanut.

”Mutta nyt on jo aika siirtyä ruokasaliin”, huomautti hän, ”sitä ennen valitsemme vain presidentin ja hänen täytyy pitää ensimmäinen puhe pöydässä, niin vaatii tapa Penaattien talossa.”

Paperiliput otettiin esille ja kaikki kirjoittamaan jonkun läsnäolevan nimen, jonka jälkeen prof. Rjepin itse jakoi ne asianomaisille. Aluksi sai taidearvostelija ääniä, sitten tuli vankilassa olleen vuoro ja lopulta minäkin rupesin niitä saamaan, mutta laskettaessa oli minulla kuitenkin onneksi yksi vähemmän kuin edellisellä.

Erään soitokoneen iloisten sävelten kaikuessa astuimme ruokasaliin, joka oli suurin kaikista huoneista. Sen peräseinällä oli Rjepinin maalaamia komeita muotokuvia, – arvatenkin talon läheisimpien ystävien, koska siellä oli pari kuvaa rva Nordmannistakin; eräässä kolkassa oli flygeli-piano ja sen yläpuolella seinällä oli niin paljon laakeriseppeleitä leveine nauhoineen ja kirjoituksineen, että siitä olisi tullut monet kantamukset, ja lattialla seisoi suuri, pyöreä, katettu pöytä.

Osa Rjepinin ruokasalia, jossa näkee hänen maalauksiaan ja suuren pyöreän pöydän pyörivine keskuksineen.

Kukin valitsi itse paikkansa ja pöytätoverinsa, talon palvelijat asettuivat istumaan kuten kaikki muutkin, ja nyt olin varsin utelias näkemään, kuinka tarjoileminen pöydässä oli järjestetty. Se oli ratkaistu varsin käytännöllisesti. Suuren pyöreän pöydän keskusta oli irtonainen ja kiertävä aivan kuin automaatin voileipäpyörylät. Ja kuten näissä on metallinuput, joihin voi käydä kiinni niitä pyörittäessä, oli tässäkin aina vähän matkan päässä metallihaka, jonka avulla

sai sen suuren pyöreän pöydänlevyn liikkeeseen. Ruoka oli yksinomaan kasviksista valmistettua ja enimmäkseen keittämätöntä. Oli kurkkuja, sieniä, hienoksi leikattuja kaalinkupuja ja kaikenmoisia vihanneskeitoja, sekä paljon hedelmiä, kuten apelsiineja, omenoita, banaaneja, luumuja, pähkinöitä, ananasta j. n. e. Ja lopuksi mustaa kahvia.

Saattaapa olla, että oli vielä muitakin herkkuja, mutta itse ruoka oli toki sellainen sivuseikka, ettei sitä juuri ehtinyt ajatella. Keskustelu ja puheet, hyvä tuuli ja hilpeä mieliala oli näiden harvinaisten päivällisten päävievitys.

Presidentin täytyi sopimuksen mukaan pitää ensimmäinen puhe, jonka hän omisti minulle, tai paremmin sanoen niille aatteille, joita hän luuli tietävänsä minun harrastavan. Sitten seurasi Rjepinin lennokas puhe Suomelle, joka päättyi siihen, että hän toivoi vapauden päivän pian koittavan sekä meille että heille. – Alexander Herzen mainitsee itsestään jossain hiukan pilkallisesti, että hän oli 40-vuotias nuorukainen, mutta Rjepinistä voi täydellä syyllä sanoa, että hän oli 70-vuotias nuorukainen, sillä sellaista tulta tapaa tavallisesti vain aivan nuorissa. Puhe herätti tavatonta innostusta. Käsiä taputettiin, maljoja juotiin, hyvä-huutoja kajahutettiin.

”Nyt on Teidän vuoronne vastata”, selitti vierustoverini. Sen aavistin itsekin ja sain, sen tehtyäni, taas uudestaan todisteen siitä kuinka hienotunteisesti palvelijoita tässä talossa kohdeltiin, sillä heidän takiansa minun puheeni käännettiin.

Taas seurasi puheita ja vastapuheita, ja aika kului kuin siivillä. Katsoin kelloa ja näin kauhukseni, että se jo kohta oli 7, jolloin meidän kyytipoikamme piti tulla meitä noutamaan.

”Voi jäädä tänne koko illaksi”, kehoitettiin puolelta ja toiselta. ”Nyt saamme kohta kuulla kaunista soittoa, sillä onhan keskuudessamme pianisti.” Eikä kukaan pyytänyt kauniimmin kuin herttainen, nuori soittaja itse.

”Mitä teemme?” arveli rva Maslovski.

Jääminen oli houkuttelevaa, mutta siinä tapauksessa olisimme olleet Pietarissa vasta klo 12 yöllä. Ja kun ajattelin raakaa yöilmaa ja sen epäedullista vaikutusta terveyteeni, koetin pysyä lujana.

”Sitä paitsi”, sanoimme me toisillemme ihankuin lohdutukseksi, ”nyt on mieliala niin korkealla, ettei se enää voi nousta. Pitää mennä juuri sellaisena hetkenä, niin säilyy muisto tällaisesta päivästä unohtumattoman kauniina.”

Ja kauniina se tulee säilymään.

PERSONALLISIA MUISTOJA GINA KROGISTA.

On aivan ihmeellistä, miten viesti jonkun tuttavan kuolemasta heti tuo hänet ilmielävänä eteemme ja miten hän yhtenäen elää ajatuksissamme sen jälkeen; hän muuttuu miltei elävämmäksi kuin eläessään, sillä me näemme hänen olentonsa eri puolet yhtäaikaan ja meidän mieleemme johtuvat kaikki ne eri tilaisuudet, jolloin olimme hänen seurassaan, hänen puheensa, sanansa, yksin äänenkaikunsa. Niin ainakin on käynyt minun joka kerta, kun läheiset ystävät ja tuttavat ovat kuolleet ja niin juuri kävi silloinkin kun sain sähkösanoman **Gina Krogin** kuolemasta keväällä 1916. Kaikki muistot heräsivät, ja minä näin hänet eri tilaisuuksissa ensi tapaamisestamme asti, joka tapahtui kesällä v. 1900 Kristianiassa.

Gina Krogin nimi oli minulle silloin jo hyvin tuttu; olimme olleet kirjevaihdossakin erään artikkelin johdosta, olin nähnyt hänen kuvansa eri aikauskirjoissa, mutta en ollut personallisesti häntä tavannut.

Gina Krog.

Mutta edellämainittuna kesänä pidettiin Kristianiassa Pohjoismainen raittiuskokous, jossa minäkin olin mukana Raittiuden Ystävien edustajana, ja eräänä päivänä kesken kokousta päätin pistäytyä katsomaan Gina Krogia. ”Sellaista ei pidä lykätä”, arvelin, ”sillä ehkäpä hän matkustaa maalle, ja niin en saa häntä nähdä.”

”Nylænden” toimistoon siis riensin ja siellä hänet tapasin työpöytänsä ääressä istumassa keskellä paperia, avattuja kirjeitä ja korehtuureja. Hän mainitsi kuulleensa tulostani Kristianiaan ja jo odottaneensa minua, ja tämän kohteliaan tervetulolauseen jälkeen oli tuttavuus piankin tehty ja me olimme ennen pitkää joutuneet vilkkaaseen keskusteluun. Mutta ennen kaikkea minä häntä katselin. Hänen ulkonainen ihmisensä oli nimittäin niin huomiota herättävä ja komea, että sen vertaista tuskin näkee. Häntä on joskus kutsuttu ”jättiläisnaiseksi”, sillä hän oli tavallisia naisia koko lailla suurempi, mutta niin sopusuhtaisesti kehittynyt ja niin ruhtinaallisen ryhdikäs, että vastustamatta tuli ajatelleeksi: ”Tuollainen sopisi vaikka valtaistuimelle.” Hänellä oli suuret, kauniit, surulliset silmät, soinnukas ääni ja erinomaisen arvokas, hillitty käytös. Oli toimistossa vaikka kuinkakin kiire ja paljon väkeä, ei hän silti osoittanut mitään kärsimättömyyttä tai hermostumista, ja olipa hän vaikka kuinka iloisessa seurassa ja itsekin vaikka kuinka hilpeällä mielellä, aina hän silti oli arvokas.

Hänessä oli samaa suuripiirteisyyttä, runollisuutta ja mahtavuutta kuin on norjalaisessa maisemassa auringossa kimaltelevine lumihuippuineen, kohisevine koskineen, metsäisine rinteineen, vihantavine laaksoineen.

Minä tiesin että Gina Krog ja Norjan naisten vapautusliike kuuluivat yhteen. Niin pian kun mainitsi toisen, johtui toinenkin heti mieleen. Ihan alusta pitäen oli Gina Krog ollut siinä mukana ja aina johtavassa asemassa. Hänen uskonsa asiaan, hänen lämpönsä sen puolesta, hänen puhujalahjansa ja hieno kynänsä, kaikki vaikuttivat, että kun organisearattu työ alkoi, joutui hän ensimmäisten riviin. Mutta minä huomasin myöskin, että hän oli paljon syvemmältä kuin useimmat muut tunkeutunut naisasiatyön ytimeen ja näki sen suuren päämäärän. Hän ymmärsi, että se tähtää vielä paljon kauemmaksi kuin sukupuolten tasa-arvoisuuteen kunnassa ja valtiossa, että sen lopputarkoitus oli uuden vanhurskaamman hengen ja katsantokannan luominen, ei ainoastaan miehen ja naisen välisissä suhteissa, vaan myöskin eri kansanluokkien, eri valtioiden. Ei kukaan ymmärtänyt paremmin kuin hän pikku valtioiden uhattua, vaaranalaista tilaa ja sitä sortopolitiikkaa, jonka esineeksi ne koska tahansa voivat tulla. Hän näki kuinka vähän niiden toiveet merkitsivät, kun suuret päättivät esim. sodasta ja rauhasta. Ne eivät edes voineet toisiaan auttaa ja puoltaa, vaikka sydämestään paheksivat suurien harjoittamaa sortoa. Kun kuivuneet lehdet niiden sanat vain karisivat maahan suurten neuvospöydän ääressä.

Siksi että olosuhteet meillä siihen aikaan olivat synkkää synkemmät, palasimme me keskusteluissamme aina tähän kysymykseen, ja Auguste Fickertiä Wienissä lukuunottamatta, en ole tavannut ketään maamme ulkopuolella, joka niin olisi voinut tuntea meidän kanssamme kuin Gina Krog. Jo aikaisemmin, suuressa Kansainvälisessä Naisliiton kongressissa Lontoossa v. 1899 oli hän lausunut muutamia voimakkaita sanoja Suomen puolesta, kun mielet Haagin rauhankonferenssin johdosta olivat innostusta täynnä. Hän nimittäin huomautti, että rauhanaate oli kyllä suuri ja ihanteellinen, mutta rauhan yläpuolella oli kuitenkin oikeus, eikä edellisen takia saanut jälkimäistä sivuuttaa.

Aika, jona Gina Krog astui julkisuuteen ja rupesi siskojensa ihmisoikeuksien ajajaksi, oli mitä ihmeellisin Norjan historiassa. Silloin kaikuivat siellä Björnsonin, Ibsenin, Lien y. m. mahtavat herätysshuudot, silloin Norja oli ahjo, josta kipinät sinkoilivat ympäri Eurooppaa. Uusista elämän arvoista ja uusista ihanteista he puhuivat; yksilöstä he lähtivät ja hänen vapauttaan ja ihmisoikeuksiaan he julistivat. Heidän sanansa herättivät vastakaikua tuhansissa ihmisissä, erittäinkin nuorisossa; innostunein, hehkuvin mielin he kokoontuivat näitä uusia kysymyksiä itselleen selvittämään ja niiden ytimeen tunkeutumaan. Niin. sisältörikkaita vuosia kuin 80- ja 90-luvun nuoriso vietti, on muilla tuskin ollut. Ja Gina Krog oli kaikessa tässä mukana, ei vain vastaanottajana, vaan myöskin antajana. Hamasta nuoruudesta oli hänkin tällaisia kysymyksiä miettinyt, rohkenematta kuitenkaan lausua niitä julki, paitsi hyvin rajoitetussa piirissä, jossa häntä ei tavallisesti ymmärretty - ja nyt ne yhtäkkiä olivat kaikkien huulilla sekä ystävien että vastustajien.

Siihen aikaan Norjan edistysmieliset naiset tunsivat, että he tarvitsivat oman äänenkannattajan, jossa saisivat ajatuksensa paremmin kuuluviin kuin päivälehdissä, äänenkannattajan, joka olisi heidän katsantokantansa läpikantama ja tulkki, ja silloin perustettiin Nylænde. Helmikuussa v. 1887 sen ensi numero lähti maailmalle; Norjan naisasiayhdistyksen ulosantajana, Gina Krog toimittajana ja Jonas Lien lennokas runo ensi sivulla. Koko uutuuden viehätys ympäröi tätä esikoista ja siitä tuli uusien aatteiden keskus ja polttopiste, jonka lausuntoja tarkkaan seurattiin ja monessa piirissä pohdittiin.

Mutta muutaman vuoden kuluttua ei niitä enää ympäröinyt sama uutuuden viehätys; kevätaamun hohde oli kadonnut ja vaativa työpäivä oli astunut sijaan, mutta sen kuormaa ei monikaan enää ollut taipuvainen kantamaan ja niin sekä naisasiayhdistyksen jäsenmäärä että lehden lukijakunta varsin tuntuvasti supistui. Nylænden ylläpitäminen kysyi suuria aineellisia uhria ja niitä ei yhdistys enää tahtonut ottaa kantaakseen, vaan vetäytyi pois, arvelen että lehti jo oli tehtävänsä suorittanut. Mutta onneksi Gina Krog ei vetäytynyt. Hän ymmärsi, että oma äänenkannattaja nyt vasta olikin oikein tärkeä, kun ensimmäiset kasvunalut olivat näkyvissä ja hän otti sen silloin kokonaan omakseen s. o. hän otti vastataakseen kaikista sen menoista ja kantoi tätä taakkaa aina viimeiseen asti. Sillä aikaa kun niin moni naisasialehti naapurimaissa ehti sekä syntyä että kuolla, pysyi Nylænde hengissä ja lähti vuosi vuodelta Norjan eri kulumille kylvöään sirottelemaan. Ollen ilman vakituksia avustajia, täytti Gina Krog lehtensä useimmiten aivan yksin ja siksi Nylænde olikin toimittajansa hengentuote enemmän kuin ehkä mikään muu naisasialehti. Joka numerossa oli hänen rohkeita, runolliseen, kauniiseen muotoon puettuja kirjoituksiaan ja niitä ehti jo karttua paljon 29 vuoden kuluessa,

Nylændeä luettiin ja se herätti respectiä itsenäisyytensä takia, mutta ei sen tilaajamäärä kuitenkaan ollut niin suuri, että se olisi palkinnut toimittajansa vaivat, vielä vähemmän jättänyt voittoja. Ja siksi Gina Krog, jota on kutsuttu Norjan kruunaamattomaksi kuningattareksi, ulkonaisesti eli hyvinkin vaatimattomasti. Hänellä oli vuokrahuone, päivällisensä hän söi ulkona ja istui muuten ahkerasti toimistossaan, jolle vastustajat antoivat nimen Løvens Hule (Jalopeuran luola), mutta josta ystävät tekivät kunnianimen. Ellei hänellä olisi ollut hyvinvoipaa veljeään, ylioikeuden asianajaja F. A. Krogia, joka jakoi sisarensa harrastukset ja aina oli valmis niitä tukemaan, olisi hänen aineellinen asemansa ollut vieläkin ahtaampi. Tämän veljen ansio suurimmaksi osaksi oli, että Gina Krog esim. oli tilaisuudessa matkustamaan, käymään Englannissa, Ranskassa, Italiassa ja Amerikassa y. m. - Yhteen aikaan, ennenkuin veli meni naimisiin Cecilia Thoresenin kanssa, joka oli Ginan hyvä ystävä ja Norjan ensimmäinen naisylioppilas, sisarukset asuivatkin yhdessä ja Gina hoiti veljensä taloutta. Se tapahtui juuri siihen aikaan, kun Norjassa enin kiehui ja kuohui, kun jokainen ensi-ilta teatterissa ja jokainen uusi kirja oli kuin satorventoitotus, joka heti jakoi yleisön eri leireihin ja sai aikaan loppumatonta ajatusten vaihtoa. Hyvin tavallista oli silloin, kertoi Gina, että tuttavat vielä myöhään illalla, teatterista palattuaan, poikkesivat heidän luokseen vaikutelmistaan keskustelemaan, sillä Krogien luona löysi aina ymmärtämystä ja hengen heimolaisia. Se oli taiston aikaa, suuren innostuksen ja suurien toiveiden aikaa.

Kaikki maansa etevimmät henget Gina personallisesti tunsu. Hän oli monasti tavannut Camilla Collettin ja kuullut tämän tulisielun puhuvan siitä mitä hän oli nuoruudessaan tuntenut naisena ja mikä lopulta oli saattanut hänet kynään tarttumaan, hän oli paljon seurustellut Björnsonien kanssa ja monet niistä lauseista, jotka Björnson on pannut esim. Tora Parsbergin huulille, näytelmäkappaleessaan »Paul Lange ja Tora Parsberg,» ovat Gina Krogista alkuaan. Hän tunsu sekä taiteilijat että valtiomiehet, sekä tiedemiehet että sanomalehdentoimittajat. Hän kertoi välistä hauskoja, intiimiä piirteitä heistä niinä parina viikkona, jotka silloin vietin Kristianiassa ja olin ehtimiseen hänen seurassaan.

Jouduinpa hänen tuttaviansa tuttavuuteenkin, jotka kulettivat meitä paikasta toiseen, ja silloin rupesin myöskin innokkaasti pyytämään, että hän tulisi Suomeen esim. esitelmäretkelle.

Se painostus, jonka alla me silloin elimme, vaikutti nimittäin, että jokainen lännestäpäin tullut vieras – puhumattakaan Norjan suurimmasta tyttärestä – oli kuin raikas tuulahdus, kuin yhtäkkiä avautunut ikkuna pimikkoomme ja siksi sanomattoman tervetullut.

Jo syystalvella samana vuonna tulikin Gina Krog Suomeen. Naisasialiitto Unioni oli kutsunut hänet tänne esitelmöimään ja ryhtynyt kaikkiin valmistaviin toimiin: hankkinut tilaisuutta varten yliopiston juhlasalin, ilmoittanut asiasta lehdissä, myynyt etukäteen lippuja j. n. e. Hauskaa olikin sitten nähdä, että yleisöä oli salin täydeltä, kun Gina Krog astui sisään ja piti sisältörikkaan, kauniin esitelmänsä Camilla Colletista kirjailijana, uranuurtajana ja ihmisenä.

Esitelmän jälkeen olivat Unioni ja Suomen Naisyhdistys yhteisesti järjestäneet hänen kunniaakseen juhlat Seurahuoneen 35:ssä. Mieliä oli varsin hilpeä ja useita puheita pidettiin. Muun muassa puhui prof. E. G. Palmén Norjalle, huomauttaen niistä hyvistä väleistä, jotka aina olivat vallinneet sen ja Suomen kesken. Ja Adelaide Ehrnrooth oli sepittänyt hauskan runon tilaisuutta varten.

Gina Krog oli kuin luotu juhlaesineeksi; hän toi juhlatunnelmaa mukanaan, niin pian kuin hän astui sisään. Hänen ruhtinaallinen ulkomuotonsa, hänen ylevä, hieno käytöksensä ja se helppous millä hän vastasi kaikkiin hänelle pidettyihin puheisiin, kaikki vaikutti siihen. Ihmeekseen totesivat meikälaiset, että hänellä oli aina jotakin kaunista, sisältörikasta ja runollista sanottavaa, vaikka hän olisi esiintynyt kuinka monta kertaa tahansa saman illan kuluessa. Muistan vielä miten hän, vastatessaan maalleen pidettyyn puheeseen, aluksi toi sieltä terveisiä ja kertoi, että niin pian kuin huhu tiesi kertoa, että hän lähtisi Suomeen, kuului joka kulmalta ”Hils Finland” (tervehtikää Suomea) ja se kulki kuin humina miehestä mieheen ja siihen lisättiin vielä ”Sig dem at vi elsker Finland”, (kertokaa heille, että me rakastamme Suomea).

Gina Krog oli yleensä sangen huvitettu politiikasta ja hänellä oli aina oma vanhurskas arvostelunsa kaikista poliittisista päiväkysymyksistä. Meillä ollessaan hän otti tarkasti selkoa Venäjän sortojärjestelmän meihin kohdistetuista kiristystoimenpiteistä ja tavasta miten eri kansalaisryhmät niihin suhtautuivat. – Sillä välillä hänelle näytettiin meidän laitoksiamme, koulujamme, kokoelmiamme, sanalla sanoen kaikkea, josta toivoo vieraalla olevan hyötyä ja iloa, ja joka antaa kuvan maan kulttuurista ja edistyspyrinnöistä. – Se oli hyvin sisältörikas aika sekä meille että vieraillemme, päättäen siitä lämmöstä, jolla hän maassamme saamia vaikutelmia sitten lehdessään kuvasi.

Heinäkuussa v. 1902 olivat Norjan naiset järjestäneet Kristianiaan Pohjoismaisen naisasiakokouksen, johon meitä suomalaisiakin kutsuttiin. Ja muutamat meistä seurasivat kutsua ja lähtivät liikkeelle, kun vielä oli niinkin mukavasti asetettu, että sekä laivayhtiöt että rautatiehallitukset antoivat tuntuvaan alennuksen.

Naisasiakongressit herättävät aina paljon enemmän huomiota pienissä ja keskikokoisissa kaupungeissa kuin aivan suurissa. Lontoossa ja Parisissa esim. suuri yleisö ei kiinnitä niihin juuri mitään huomiota, mutta sellaisessa kaupungissa kuin Kristianiassa, oli se päivän suuri tapahtuma, josta paljon puhuttiin ja jonka hyväksi monet tekivät uhrauksia. Niinpä oli esim. kaupungin puolelta annettu jokaiselle vieraalle lippu, joka oikeutti vapaasti käyttämään raitiovaunuja koko kongressiviikon aikana, kokoelmat olivat maksuttomasti nähtävinä ja monet kodit avasivat ovensa vastaanottaakseen tulijat vieraikseen. Minä jouduin asumaan Studenter-hjemmetin matkustajakotiin ja sinne muutti Gina Krogin kongressin ajaksi, ollakseen lähempänä yliopistoa, missä kokoukset pidettiin, ja niin me taaskin olimme yhtenä toistemme seurassa.

Kongressi alkoi hyvin juhlaallisesti Gina Krogin tilaisuutta varten sepittämällä kantaatilla, johon Agathe Backer-Gröndahl oli säveltänyt musiikin solokohtineen ja kuoroineen ja sitten seurasi tietysti tavanmukaiset tervehdyspuheet. Kongressin ohjelmaan kuuluivat yhteiskunnalliset uudistukset ja naisten ammatillinen kehitys, jotka kysymykset antoivat aiheita sekä esitelmiin että keskusteluihin. Ja niin me näiden päivien kestäessä ehdimme tutustua miltei kaikkiin Norjan merkkinaisiin ja kuulla mitä heillä oli sanottavaa – Aasta Hansteenkin eli silloin vielä – ja myöskin me saimme vihiä vastaavista olosuhteista Tanskassa ja Norjassa.

Kongressin viimeisenä päivänä käsiteltiin kuitenkin sen ehkä kaikkein tärkeintä kysymystä: Norjan organiseerattujen naisten liittymistä Kansainväliseen Naisliittoon (I. C. W.:hen) jota tarkoitusta varten heidän ensin oli muodostaminen oma Kansallisliittonsa. Gina K. piti siinä tilaisuudessa komean, lennokkaan esitelmän ja kuvasi suurin piirtein mitä hyötyä pienellä kansalla oli siitä, että se sai olla jäsen sellaisessa organisatsioonissa, jossa jokaisella maalla ja kansalla oli yhtäpaljon sananvaltaa.

Tällaisen Kansallisliiton luominen ei suinkaan ole mikään helppo tehtävä jo siksi, että ne yhdistykset, joilla on oikeus siihen yhtyä, edustavat mitä erilaisimpia harrastuksia ja vivahduksia, mutta Gina Krogin palava usko asian tärkeyteen ja hänen suuri auktoriteettinsa voitti kuitenkin nämä vaikeudet ja niin syntyi Norjan naisten Kansallisliitto, jonka presidenttinä hän sitten oli hamaan kuolemaansa asti. – Osoitteena siitä miten naisasialiike Norjassa oli voittanut alaa ja miten yleistä tunnustusta sen etevin ajaja nautti, olkoon mainittu, että Gina Krog valtion kustannuksella viime vuosien kuluessa oli maataan edustamassa useissa I. C. W:n kongresseissa.

Eikä kukaan ollutkaan sopivampi Norjan puolesta esiintymään kuin hän. Oli kongressissa vaikka kuinkakin paljon puhujia ja edustajia – olipa vaikka niinkin paljon kuin Berlinissä v. 1904, jossa kaikkiaan sanottiin pidetyn 264 puhetta – aina Gina Krogin huomasi, ja hänen kuvansa jäi kuulijoiden mieleen.

Paitsi noita suuria kongressejaan pitää I. C. W. myöskin kokouksia, joissa ei muilla kuin hallinnon omilla jäsenillä ja siihen liittyneiden eri maiden Kansallisliittojen puheenjohtajilla ole äänioikeutta, ja joissa enimmäkseen keskustellaan sen sisäisiä asioita.

Sellainen oli Parisissa v. 1906 ja siellä me toisistamme mitään edeltäpäin tietämättä, mitään yhtymissuunnitelmia tekemättä, aivan odottamatta tapasimme toisemme.

Gina Krog asui aluksi hotellissa ja otti ahkerasti osaa I. C. W:n neuvotteluihin. Silloin oli tärkeä ja periaatteellinen kysymys pohdinnan alaisena, joka koski Kansainvälisen Naisliiton pääperusteita, sitä nimittäin oliko siihen kuuluvilla Kansallisliitoilla oikeus lähettää ja esittää sen pohdittavaksi sellaisiakin asioita, jotka koskettelivat uskonnollisia ja

valtiollisia kysymyksiä. Siihen asti olivat sen lait tässä suhteessa olleet niin väljät, ettei mikään estänyt esim. poliittisesti sorretun kansan Naisliittoa ottamasta maansa tilaa siellä esille tehdäkseen sen olosuhteet siten tunnetuiksi. Nyt oli tehty ehdotus, jonka mukaan tämä tulevaisuudessa kävisi mahdottomaksi. Gina Krog kuului niihin, jotka tahtoivat, että laki jäisi ennalleen; hän piti tätä vapautta varsinkin pienille kansoille, joiden ääni ei toistaiseksi kuulu missään, niin tärkeänä, ettei mitenkään olisi suostunut sen poistamiseen. Muutamilta tahoilta häntä kyllä kannatettiin, mutta ei kaikkilta, eipä edes Suomea edustava n. k. "honorary president" puhunut sen puolesta, joka kovin ihmetytti ja suretti Gina Krogia.

Kun I. C. W:n kokous oli loppunut, muutti Gina Krog samaan täysihoitolaan, jossa minäkin asuin ja sen jälkeen oli meidän entistä mukavampi liikkua esim. iltasin ulkona, kun oli yhteinen kotimatka. Silloin minä myöskin havaitsin hänessä piirteitä, joka oli erinomaisen sympaattinen, eikä suinkaan aivan tavallinen, ei ainakaan meissä suomalaisissa. Gina osoitti nimittäin aivan erikoista ystävällisyyttä Parisissa oleskeleville maalaisilleen ja kutsui heitä aina vuorotellen päivällisille, jolloin täysihoitolamme emäntä, rva Wesque, järjesti Ginalle ja hänen vierailleen erityisen pöydän. Nämä Ginan vieraat olivat enimmäkseen naistaiteilijoita, ja minä havaitsin, että he hyvin mielellään noudattivat hänen kutsuaan. - Kun tiesin, että Gina Krog tätä tehdessään ei suinkaan ollut siinä aineellisessa asemassa, ettei tämä vieraanvaraisuus olisi tuottanut tuntuviakin lovia hänen matkakassansa, pidin sen vieläkin tunnustettavampana.

Gina Krog nuorena.

Gina Krog keski-ikäisenä.

Eräänä päivänä ehdotti Gina Krog, että hän ja minä pitäisimme yhteiset teekutsut kaikille niille henkilöille, joiden tuttavuuden olimme tehneet ja joiden kodeissa olimme olleet. Ehdotus oli minusta aivan oivallinen; me puhuimme rva Wesquen kanssa ja pyysimme hänen salonkia siihen tarkoitukseen, kirjoitimme kutsukortteja ja minä hommasin nuoremmakseni kukkaset, leivokset, hedelmät y. m. tarvittavat. Varsin kansainvälinen ja intressantti oli se seurue, joka sinä iltapäivänä kokoontui luoksemme, sillä kaikki kutsutut, Alexander Herzenin tytärtä, Olga Monodta lukuunottamatta, olivat saapuneet. Mutta hänkin lähetti sähkösanoman ja selitti esteensä. Gina Krog oli hyvin arvokas ja kohtelias emäntä ja keksi muun muassa sen, että jokainen läsnäolevista kertoisi tai lausuisi jotain omalla kielellään ja kääntäisi sen sitten ranskan kielelle, jota kaikki ymmärsivät. Kaikki suostuivat ja se onnistui erinomaisesti. Siellä sai kuulla jos mitäkin kieltä. **Marya Cheliga** lausui soinnukkaasti puolalaisen runon, kaunis, ylevän näköinen **Selma Hanem Riza** antoi meidän kuulla turkkilaisia sananlaskuja, unkaritar kertoi jotain omalla kielellään, j. n. e. ja tietysti siellä myöskin annettiin norjan, suomen ja ruotsinkielten kaikua. Ihmeellistä miten paljon hauskuutta ja vilkkautta nämä pienet kielinäytteet saivat aikaan.

Kaikki läsnäolevat edustivat jotakin erityistä harrastusta ja suuntaa, jokaisella oli jotain arvokasta sanottavaa, mutta suurinta huomiota herätti kuitenkin turkkilainen, ei ainoastaan siksi, että hän oli maasta, josta meillä muilla oli niin varsin vähän tietoja, mutta myöskin siksi, että hän niin innokkaasti oli taistellut kahlehdittujen sisartensa vapauden puolesta.

Kun juhannus lähestyi, kertoi Gina Krog, että Parisissa oleskeleva norjalainen siirtokunta oli päättänyt viettää tämän pohjolan valojuhlan "Café de la Régencessa" ja kutsunut minutkin sinne yhteiseen iloon.

Ennen sinne menoamme piti Gina Krogin, ja minun käydä teatterissa, sillä olimme muistaakseni saaneet joltakulta tuttavalta liput ja ne olivat juuri sinä iltana käytettävät.

Kyseessä oleva teatteri oli sangen kaukana asunnostamme ja kun Gina vähää ennen oli satuttanut jalkansa, otimme vaunut, jotta ei tarvitsisi kiivetä edestakaisin omnibusseihin. Me ajoimme jättiläiskokoisen "Place de la Concorde" yli, joka kuuluu maailman ihanimpiin ja ihailimme sen egyptiläistä obeliskia, sen mahtavia suihkukaivoja ja valkeasta marmorista veistettyjä kuvapatsaita, luvultaan kahdeksan, jotka kuvaavat Ranskan suurimpia kaupunkia. Silmämme hakivat varsinkin sitä, joka symbolisoi Strassburgia ja josta olimme kuulleet, että se aina oli suruharson peittäjä, merkiksi siitä, että Ranska-äiti oli menettänyt tämän kukoistavan tyttärensä.

Teatteri, jonne vihdoinkin saavuimme, ei ollut mikään ensi luokan laitos, vaan sellainen, joita maailman kaupungeissa, suurten kuuluisien näyttämöjen rinnalla, syntyy kymmenittäin, ja kappale oli pikemmin pieni kertomus kuin draama, se kun esitti päähenkilöittensä vaiheet ihan lapsuudesta keski-ikään. Mutta ranskalaisessa teatterissa on aina oppimista. Näyttelemisen sujuu aivan tavattoman tasaisesti ja kielen sointu hivelee korvaa. Me siis olimme varsin tyytyväiset teatterikäyntiimme ja nyt sitä piti mentämän norjalaisten illanviettoon. Gina Krog ehdotti, että taaskin ottaisimme vaunut, mutta minä arvelin, että voisimmehan nyt nousta omnibussiinkin, sillä olihan "Café de la Régence" keskellä kaupunkia, jossa olin paljon liikkunut, ja tunsin siellä olevat seudut ja rakennukset. Gina suostui lopulta ja nyt minä

menin ottamaan selkoa siitä omnibussilinjasta, jota meidän oli kulkeminen. Ei se ollut niinkään helppoa, sillä teatterin edustalla näki kymmenittäin jyrkeitä vaunuja, ja kysymyksiinsä ei suinkaan aina saanut varmoja vastauksia.

Vihdoin löysin poliisin, joka neuvoi mihin paikkaan etsimäni omnibussi pysähtyisi. Sinne me sitten siirryimme ja odotimme sen tuloa, kunnes vihdoinkin tuli hetki, jolloin saimme kavuta ylös ja olimme mielestämme hyvässä turvassa. - Siinä osassa kaupunkia olivat kadut jotenkin pimeät, mutta jonkun ajan kuluttua rupesin jo odottamaan, että lähestyttäisiin valoisaa keskikaupunkia ja koetin tirkistää ulos omnibussin ikkunasta, eikö jo pian päästäisi ihmisten ilmoille. Aivan turha toivo! Pimeätä kesti yhä vain, ja vähitellen tuntui siltä kuin se olisi käynyt yhä sakeammaksi.

Kun olimme istuneet ja jyskyttäneet siinä noin puolisen tuntia - siihen aikaan käytettiin Parisissa vielä yleisesti noita raskaita hevosten vetämiä omnibusseja, jotka nyt ovat väistyneet autobussien tieltä - kävin hieman levottomaksi ja kysyin konduktööriltä, eikö siitä jo pian päästäisi Louvren tienoille. Hän loi minuun hämmästyneen katseen ja ilmoitti sitten, että oltiin matkalla erääseen Parisin esikaupunkiin. Minä kauhistuin. "Mutta sanottiinhan minulle, että tämä omnibussi menisi keskikaupunkiin ja sivuuttaisi sen kadun, jonka varrella Café de la Régence sijaitsee". "Sieltäpäin se juuri nyt tulee", vastasi hän. "Ja koska se sinne jälleen palaa" kysyin? "Ei ensinkään enää tänä iltana."

Vereni hyytyi, mutta sain kuitenkin sanotuksi: "No pysähtykää sitten, että pääsemme pois." "Se on aivan mahdotonta", vastasi hän, "sillä tässä on pitkin aikaa yösmäkeä." Kuiskasin Gina Krogille, joka istui vähän matkan päässä minusta, että olimme väärällä tolalla ja että heti piti astua alas ja samassa olinkin jo kadulla. Mutta asema ei senkautta ensinkään parantunut, sillä hän ei kipeällä jalallaan uskaltanut vaunujen liikkeellä ollessa hypätä alas, ja siinä minä nyt astuskelin niiden tasalla yhtämittaa eteenpäin, tietäen, että joka askel vei meitä yhä kauemmaksi illan päämäärästä.

Konduktööri oli sillä aikaa vakuuttanut Gina Krogille, että hän kyllä auttaisi häntä alas astuessa, että siinä ei ollut mitään vaaraa, ja tehnyt sen niin kohteliaasti ja luottavaisesti, että hän lopulta rohkaisi mielensä ja seurasi minun esimerkkiäni.

Siinä me sitten seisoimme kadulla keskiyön aikana eräässä Parisin "Belleville" nimisessä esikaupungissa, joka on kuuluisa levottomuuksistaan, ja jossa vallankumouksetkin aina ensin alkavat. Oli yhtä pimeä kuin meillä syyskuussa ja vain siellä täällä näki hiukan valoa kapakoitten ja kahviloiden ikkunoista. Muutamien ulkopuolelle oli parisilaiseen tapaan asetettu pöytiä ja tuolia ja siellä näki lasien ja pullojen ääressä työmiehiä, joita lekottavat tulisoihdut valaisivat. Nuo epätasaiset valot, miesten tummat, kuluneet kasvat, mustat, säihkyvät silmät, kovat, karkeat äänet ja ne epäilevät katseet, jotka me saimme osaksemme siinä kulkiessamme, tekivät kaikkea muuta kuin rauhoittavan vaikutuksen. Meidän olisi pitänyt hiukan kuulostella missä oikeastaan olimme, pitkäkö matka sieltä oli kaupunkiin ja oliko missään saatavissa hevosta, mutta ei ollut kyllin rohkeutta.

Gina Krog ehdotti, että poikkeisimme ensimmäiseen ravintolaan, tilaisimme itsellemme sieltä hiukan juotavaa ja samassa pyytäisimme tarvitsemamme tiedot. Sen sitten teimme, ja vaikka meitä aluksi jotenkin ihmetellen katseltiin, täytyy sanoa, että he olivat erittäin palvelevia ja osaaottavia. Eivät edes suuttuneet vaikka pyysimme, että he viruttaisivat lasit hiukan perusteellisemmin, ennenkuin kaasivat meille niihin juotavaa. Mutta hevosta ei vain ollut saatavissa missään. He arvelivat, että läheisin asema, mistä voisi saada vaunut, oli "Place de la République". Mutta kyllä he tarjoutuivat menemään sinne niitä noutamaan. Siihen emme kuitenkaan suostuneet, sillä arvelimme, että se kestäisi kenties kuinka kauan tahansa, ja päätimme itse ruveta hitaasti sinnepäin astumaan. Loivasti alaspäin viettävä katu vaikutti, että Gina Kroginkin oli hiukan helpompi kulkea ja niin sitä mentiin.

Tällaisten pienten vastoinkäymisten sattuessa tulee useinkin ihmisten vähemmin rakastettavat puolet esiin, ja kun juuri matkustaessa niin usein saa kokea kaikenmoisia pikku harmeja, tarjoavat ne sanomattoman hyvän tilaisuuden lähimmäisemme luonteen tuntemiseen.

Gina Krog osoittautui aivan suurenmoiseksi. Ei hän valittanut, eikä liioin syyttänyt minua sen johdosta, että olimme joutuneet väärään omnibussiin, vaan koetti kääntää kaikki parhain päin. Ja niin me tuontuostakin vakuutimme toisillemme, että tämä kuitenkin oli varsin hauska seikkailu ja ettemme muuten koskaan olisi saaneet nähdä juhannusyötä eräässä Parisin laitakaupungissa, ellemmme olisi näin sattumalta sinne joutuneet. Lopulta me oikein sydämellisesti nauroimme ja kerroimme toisillemme kaikenlaisia kaskuja.

Siinä klo 2 tienoissa olimme vihdoinkin joutuneet "Place de la Républiquelle" ja tervehdimme tavallista tyytyväisempinä sen komeata muistopatsasta. Ja nyt se vasta ilo alkoi, kun saimme sieltä vaunut, eikä tarvinnut enää jalkojaan rasittaa, eikä liioin tuntea sitä epävarmuutta ja turvattomuutta, joka niin mielellään saa vallan meissä, kun öiseen aikaan kulemme ventovieraassa maailmankaupungissa. "Tuleehan tämä kysymään muutamia markkoja", sanoimme, "mutta ei se sentään maksane enempää kuin kunnon teatteripiletti, ja onhan tästä juuri yhtä paljon huvia kuin jos istuisi 'Comédie française'ssa', sillä onhan tämä elämän suuri näyttämö". Ja kun me aamupuoleen vihdoinkin olimme kotona, tunsimme vilpittöntä tyytyväisyyttä juhannusaattomme johdosta.

Place de la République Parisissa.

Kun olimme aikamme olleet Parisissa, matkustimme Brüsseliin. Siellä minä olin kuin kotonani ja olin jo ennakolta tilannut meille sikäläisen ystävättäreni kautta asunnon.

Eräs nuori norjalainen tohtori, joka oli oleskellut Brüsselissä samana vuonna, oli antanut Gina Krogille kaksi suosituskirjettä tunnetuille, sikäläisille yliopistomiehille, jotka molemmat myöskin olivat kansan edustajia, sekä suullisesti vielä lisännyt pari heitä koskevaa opastavaa sanaa. Toisesta heistä, yleisesti tunnetusta sosialistijohtajasta, **Emile Vanderveldestä**, hän oli kuiskannut: "Mutta pitäkää mielessänne, että hänellä on hyvin turhamainen vaimo", ja toisesta, joka sattui olemaan minun monivuotinen, hyvä tuttavani prof. **Hector Denis**: "Muistakaa että hän on hiljattain kadottanut vaimonsa".

Kun minä huomautin Ginalle, että siitä jo sentään oli kulunut lähes puolitoista vuotta, sanoi hän suurella varmuudella - välittämättä minun vastalauseistani: "No kyllä hän sitten kai jo katselee uutta vaimoa itselleen, ehkäpä aivan nuorta tyttöä, sillä niinhän ne vanhat miehet tavallisesti tekevät." Mutta senjälkeen kun hän oli tutustunut tähän ihmeelliseen mieheen, peruutti hän tykkänään sanansa ja sanoi samaten kuin muutkin: "Hän ei ota milloinkaan toista".

Hector Denis teki yleensä valtavan vaikutuksen kaikkiin, jotka joutuivat hänen läheisyyteensä, yksin valtiollisiin vastustajiinsakin, sillä se jalous, ritarillisuus ja sydämenhyvyys, joka hänessä yhtyi suureen tiedemieheen ja oppineeseen, oli niin silmiinpistävä, että se ihankuin sädekehä ympäröi hänen olemustaan. Mutta tuskin kukaan on ymmärtänyt sen niin selvään ilmaista kuin Gina Krog, sillä hän tuli sanoneeksi, että Denis oli kuin pyhimys ja sillä nimellä me sittemmin hänestä aina puhuimmekin.

Eräänä sunnuntaina me matkustimme Ginan kanssa Vandervelden n. k. "Valkoiseen linnaan", joka sijaitsee kaupungin ulkopuolella. Mutta sen pahempi hän ei ollut kotosalla, ja niin meidän oli tyytyminen yksinomaan hänen hiukan teeskentelevän puolisonsa seuraan.

Hyvin aurinkoinen on muisto niistä viikoista, jotka vietimme yhdessä Belgiassa. Sieltä Gina Krog matkusti Hollantiin ja minä jäin vielä toistaiseksi Brüsseliin. Elokuun alkupäivinä piti Köpenhaminassa olla Kansainvälinen Naisten äänioikeuskongressi, mutta sen olin päättänyt sivuuttaa ja siirtyä Berliiniin, niin pian kun koulut siellä alkoivat.

Silloin saapui yhtäkkiä sähkösanoma Gina Krogilta: "Sinun täytyy tulla Köpenhaminan kongressiin maatasi edustamaan, sillä kaikesta päättäen ei kukaan muu tule Suomesta."

Huhu Viaporin kapinasta oli silloin tunkeutunut Tanskaan ja aikaansaanut tällaisen otaksumisen. - Eikä siinä ollut muuta neuvoa kuin totella Ginan kehoitusta ja panna pillit pussiin. Lähdin siis kiireimmiten heti samana iltana ja jouduin perille siksi aamuksi kun kongressi alkoi. Ihan päätä pyöräytti sellaisen yhtämittaisen matkan jälkeen, mutta Gina oli hankkinut minulle erinomaisen kortteerin erään herttaisen ja viisaan rovastinlesken ja hänen kauniin tyttärensä luona, jossa minua hoivattiin ja pidettiin kuin "kukkaa kämmenellä". Itse hän asui komendööri Münterin komeassa kodissa, jonka emäntä, **Johanne Münter**, on mitä innokkain naisasianainen, ja niin me taaskin tulimme olemaan paljon yhdessä, ei ainoastaan kokouksissa, vaan myöskin kutsuvieraina eri perheissä.

Mutta se olikin viimeinen kerta. Kirjevaihdossa me kyllä olimme s. o. lähetimme toisillemme joskus tervehdyksen ja väliin kortin, väliin kuvalaatan tai lehteen pantavan kirjoituksen, mutta meidän tiemme eivät enää sattuneet yhteen.

Gina Krogin lehteä seuraamalla tiesi kuitenkin kaiken mikä häntä koski. Siitä näki oliko hän omassa maassaan vai muualla, olivatko ajat hänen ajamalleen asialle voittorikkaat vai tappiota tuovat. Siitä myöskin kävi ilmi, että hän oli kansansa vapaamielisten naisten ja miesten kiitollisuuden esineenä, kun hänen lehtensä talvella v. 1912 täytti 25 vuotta. Pyrkijöitä hänen kunniaukseen toimeenpantuun juhlaan oli niin paljon, että monet sadat saivat palata takaisin, kun eivät salit olleet kyllin isot kaikkia vastaanottamaan. Tietysti eivät nämä kaikki nyt olleet niinkään innokkaasti kannattaneet hänen työtänsä ja olleet valmiit sen edestä jotain uhraamaan, mutta niinhän se on kaikkialla. Voitot jaetaan mielellään, mutta ei vaivoja.

Ei kukaan ollut kokenut tätä selvemmin kuin Gina Krog, mutta hän säilytti aina loppuun asti valoisan uskonsa naisiin. Vaikka hän näki heidän ahtautensa, pikkumaisuutensa ja moittimishalunsa, joka kyllä häneen syvästi koski, oli hän seuraavalla hetkellä jo valmis heitä puoltamaan. Hän ajatteli kai kuin "Rauhan erakko" Juhani Ahon kirjassa: "Ellen

minä usko niin eivät muutkaan usko. Yhden täytyy aloittaa.” Ja juuri tämä kokonaisuus, tämä yhtämittäinen nuoruutensa ihanteista kiinnipitäminen ja lujana seisominen myrskyssä ja vastatuulella tekee Gina Krogin muiston niin eheäksi ja kauniiksi, ja antaa rohkeutta ja voimaa niin monelle niistä, jotka joutuivat hänen kanssaan tekemisiin.

Mutta se tulee vielä syntymättömiä sukupolviakin eläyttämään samassa, kun Gina Krogin nimi aina tulee mainittavaksi Norjan ensimmäisten joukossa. Hänen hautajaisensa tapahtui, aivan kuin Norjan suurmiesten, valtion kustannuksella. Ministeri Knudsen ja maaherra Blehr esiintyivät tässä tilaisuudessa kunniamarsalkkoina suruharsoisin lipuin hänen kukitetun arkkunsa ääressä, naisylioppilaat seisoivat kunniavahteina ja sillä aikaa hallitus, valtiopäivät, valtuusto ja yleensä kaikki yleisten laitosten ja yhdistysten edustajat lausuvat tunnustuksensa ja kiitoksensa hänen työstään.

PROFESSORI GEORG v. GIZYCKI.

Siitä on jo kulunut päälle neljännesvuosisadan kun sain erään valokuvan, jonka selkäpuolelle antaja kirjoitti: ”Muistoksi talvesta 1894–95 ja eräästä miehestä, joka ei enää ole elävien joukossa, mutta jonka muisto – niin toivon – teissäkin tulee elävänä säilymään.”

Tämä kuva, joka aina siitä asti on ollut kehyksissä työhuoneessani, on prof. **Georg v. Gizyckin** muotokuva, ja henkilö, joka kirjoitti siihen nuo yllämainitut sanat, oli hänen syvään suruun vaipunut leskensä. – Hänen siinä lausuma ennustuksensa on aivan täydellisesti toteutunut; vuosien kuluessa, kun on saanut nähdä ja kuulla niin paljon pikkumaisuutta, kateutta ja oman kunniansa etsimistä sellaistaenkin keskuudessa, jotka sanovat kuuluvansa uudistusihmisten leiriin, on prof. v. Gizyckin kuva yhä vain kirkastunut ja hänen muistonsa kasvanut.

Georg von Gizycki oli siveysopin professori Berlinin yliopistossa, tunnettu kirjailija ja tiedemies, Berlinissä sijaitsevan eettillisen seuran sihteeri ja koko tämän siihen aikaan Saksassa laajalti levinneen liikkeen ”Die ethische Kultur” nimisen äänenkannattajan toimittaja.

Georg v. Gizycki.

Kun minä syksyllä v. 1894 matkustin Berliniin ja olin vakavasti päättänyt päästä kuuntelijaksi sen korkeakouluun, joka silloin vielä oli visusti naisilta sulettu, oli saman eettillisen seuran puheenjohtaja, prof. **Foerster**, johon edellisessä kesänä sattumalta olin tutustunut, paras apuni ja neuvonantajani. Hän kirjoitti konseptit hakuanomuksiini y. m. tarvittaviin papereihini, hän ehdotti keiden professorien puoleen minun piti kääntyä ja suositteli aivan erityisesti prof. v. Gizyckiä, ”yliopiston uudenaikaisinta ja vapaamielisintä henkeä”.

Ja niin minä jouduin Georg v. Gizyckin tuttavuuteen, rupesin kuuntelemaan hänen luentojaan ja, mikä oli vieläkin tärkeämpää, sain olla mukana niissä seminaariharjoituksissa, joita hän kerran viikossa piti omassa kodissaan, ja joissa oli toista tusinaa ylioppilaita läsnä. Hauskempia, kehittävämpiä hetkiä, kuin nämä olivat, ei juuri voi kuvitella. Keskustelun aiheena oli aina joku siveysopin alalta otettu kysymys, joka niin läheisesti kuin suinkin liittyi nykyaikaan ja käytännöllisen elämän vaatimuksiin, ja jolloin prof. v. Gizycki herttaisuutensa ja toverimaisuutensa kautta sai kaikki vapaasti mielipiteensä lausumaan ja epäilyksensä sekä tuumansa esittämään.

Eräs kysymys, jota me kauan pohdimme, oli siveysopin suhde uskontoon ja uskonnonopetuksesta erillään olevan siveysopin opetuksen mahdollisuus ja tarpeellisuus, josta asiasta oli ollut varsin mielenkiintoinen kiertokysely prof. v. Gizyckin aikakauskirjassa. Aikakauden eri maissa ja maanosissa elävät etevimmät opettajat ja ajattelijat olivat sitä valaisseet, ja heidän vastauksiaan lukiessamme heräsi meissä paljon ajatuksia ja vastaväitteitäkin. Toinen kysymys, joka niinikään antoi aihetta vilkkaisiin väittelyihin, oli kaksintaistelu, joka, kuten tunnettu, Saksan miesmaailman keskuudessa niin yleisesti rehoittaa. Sillä oli yksi ainoa puoltaja meidän piirissämme, mutta tämän muista eroava kanta vaikutti kuitenkin, että kaikki todisteet ja väitteet sekä myötä että vastaan tulivat perusteellisesti pohdituiksi. – Mikä teki nämä ajatusten vaihdot vieläkin monipuolisemmiksi, oli eri kansallisuuksien läsnäolo. Siellä oli muun muassa eräs venäläinen ja kaksi amerikalaista, joista toinen oli siveysopin professori Stranfordin yliopistossa.

Siten syntyi aina laajoja vertailuja Uuden ja Vanhan maailman olojen välillä.

Kun olimme keskustelleet kaksi tuntia, toi palvelija teekeittiön sisään ja sitten alkoi hauska ja hilpeä seurustelu, jota tavallisesti vielä kesti pari tuntia. Ihmeen paljon sitä ehtii oppia ja kuulla sellaisessa seurassa, jossa vallitsee täysi avomielisyys ja keskinäinen luottamus, jossa kaikki tuntevat, että väärinkäsitykset ja peräpuheet eivät voi tulla kysymykseenkään, vaikka lausuisi kuinka jyrkkiä ja tavallisuudesta poikkeavia mielipiteitä tahansa.

Rva von Gizycki^[4], joka myöskin koko ajan oli mukana näissä harjoituksissa ja otti osaa keskusteluihin, oli erinomaisen komea ja hieno, todellinen suuren maailman nainen. Hän oli omaa sukua von **Kretschman**, kenraalin tytär, ja oli jokunen vuosi sitten loistanut Weimarin hovissa, jossa muuten hänen esiäitinsäkin olivat olleet hovinaisia. Hänen isoäitinsä oli sitäpaitsi ollut Göthen hyvä ystävä, jolle tämä oli omistanut muutamia kauniita runoja ja lahjoittanut sormuksen, jotka kaikki muistoesineet nyt olivat rva v. Gizyckin huostassa. Sitäpaitsi hän oli saanut perä näiden

esiäitiensä Weimarin ajoilta olevan kirjevaihdon, jonka avulla hän oli julkaissut intressantin, tätä kuuluisaa aikakautta kuvaavan muistelmateoksen.

Lily v. Gizycki ja Minna Cauer.

Mutta yhteiskunnallisia kysymyksiä, eipä edes oman sukupuolensa kurjaa asemaa Saksassa, hän ei ollut ajatellut, ennenkuin joutui prof. v. Gizyckin tuttavuuteen. Tämä vasta avasi hänen silmänsä ja sai hänet niistä innostumaan.

”Ajatelkaa”, sanoi hän hymyillen eräänä päivänä minulle, ”että rva Cauer ja minä olemme ruvenneet kutsumaan miestäni ”kiihoittajaksi”, sillä niin äärettömästi hän vaatii meitä erityistä, radikaalista naisasialehteä perustamaan.”

Sinä samana syksynä syntyikin sitten tuo vapaamielinen ”Die Frauenbewegung” niminen lehti, jonka päätoimittajana rva **Minna Cauer** aina siitä asti on ollut. Eräessä sen ensi numeroista kirjoitti prof. v. Gizycki muun muassa, että se valtio ja yhteiskunta, jonka miehet olivat luoneet, oli niin kurja, etteivät naiset milloinkaan, vaikka heitä aivan ilman valmistusta olisi pantu valtiollista elämää järjestämään, olisi voineet aikaansaada mitään huonompaa, mutta ehkä hiukan parempaa, ja siksi hän kehoitti naisia kaikkialla liittymään yhteen, kansalaisoikeuksiaan vaatimaan ja niiden avulla oloja inhimillisemmiksi tekemään.

Se merkitsi siihen aikaan paljon - merkitsisi arvaten tänäpäivänäkin - että Berlinin korkeakoulun opettaja, jolla oli yleisesti tunnettu nimi ja jota kaikkien piirien ja puolueiden ihan pakostakin täytyi kunnioittaa hänen jalon luonteensa ja tinkimättömän totuudenrakkautensa takia, että hän ihan omassa nimessään ja mutkistelematta lausui tällaisia ajatuksia ja kehoituksia.

”Mutta mikä on tehnyt teistä sellaisen naisasian ystävän ja saanut teidät niin hyvin naisten nöyryyttävän aseman ymmärtämään?” kysäsin häneltä kerran.

”Oi”, vastasi hän, ”ei minun tarvitse muuta kuin ajatella sitä kohtaloa, joka olisi tullut minun osakseni, jos olisin naiseksi syntynyt, käsittääkseni sen. Nyt minulla on vaikutusala, joka tuottaa minulle iloa ja onnea, naisena olisin saanut istua toimeettomana ja hylättyinä nurkassa.” Prof. v. Gizyckin jalat olivat nimittäin hamasta hänen nuoruudestaan olleet rampautuneet, niin että hän vain rullatuolin avulla pääsi liikkumaan, joka seikka ei kuitenkaan estänyt häntä olemasta mukana kaikkialla missä muutkin.

Kun talvilukukausi Berlinin yliopistossa oli päättynyt, joka tapahtui siinä maaliskuun alkupuolella, päätimme me, jotka olimme olleet mukana prof. Gizyckin seminaariharjoituksissa, antaa hänelle ja hänen puolisolleen pienen muistolahjan. Yhteisneuvottelujen ja valitsimisien tulos oli eräs loistoalbumi, joka sisälsi kuvia Thüringistä, rouvan kotipuolelta. Sen sisäkannelle jokainen meistä kirjoitti nimensä ja sitten sitä eräänä kauniina sunnuntaiaamuna lähdettiin yhdessä viemään. Portaissa me tapasimme talon palvelijan ja rupesimme heti häneltä tiedustelemaan professorin terveyttä, sillä hän oli pari päivää ollut hiukan pahoinvoipa - influenssa oli ahdistellut - mutta sellainenhan on piankin ohimenevää, arvelimme.

Palvelija näytti hyvin totiselta ja vastasi sitten juhlallisesti: ”Professori kuoli tänä aamuna kl. 4.” Siinä me seisomme kuin kivettyneet, mykkinä ja kauhistuneina. Iloisesti jutellen ja hilpeällä mielellä me olimme rientäneet rakkaan opettajamme asunnolle, ja nämä muutamat palvelijan lausumat sanat muuttivat kaikki. Jälleen kadulle astuessamme tuntui kirkas kevätaamu kolealta ja kylmältä ja maailma yhtäkkiä niin sanomattoman köyhältä.

Jokunen päivä senjälkeen olimme kutsutut v. Gizyckin kotiin surujuhlaan, jossa prof. Foerster tulkitsti ihmeen ihanasti ja syvästi, vainajan mustiin puetun parin ääressä, hänen elämäntyönsä ja hänessä asuvan voimakkaan ihmISRakkauden, joka oli pakottanut hänet yhtämittaa kärsivän ihmiskunnan hyväksi toimimaan ja sen hätähuudot kuulemaan.

Mitähän prof. von Gizycki sanoisi, jos hän tällä hetkellä eläisi, olen usein viime aikoina tuuminut - hän voisi nimittäin aivan hyvin vielä olla elävien joukossa, sillä hän oli kuollessaan vasta vähän päälle 40 vanha - ja joka kerta tuntuu minusta siltä, kuin kuulisin hänen toistavan nuo edellä mainitut sanansa miesten luomasta valtiosta.

YSTÄVÄNI AUGUSTE FICKERT.

Olin ollut saaristossa viikon päivät kesällä 1910 ja sieltä palattuani odotti minua useat kirjeet, niiden joukossa kaksi kappaletta Wienistä. Ihan vaistomaisesti kävin niihin ensin, ja molemmat kertoivat sen tärisevän uutisen, että **Auguste Fickert** oli kuollut siellä kesäkuun 9 p:nä.

Kuolema on miltei aina odottamaton ja julma, mutta se tuntuu tuhat kertaa julmemmalta silloin, kun jalo henkilö temmataan pois kesken elämäntyötään ja jättää korvaamattoman aukon. Sillä Auguste Fickert oli Wienin vapaamielisen naisasialiikkeen keskus ja johtava sielu ja hän oli Europan ehkäpä etevimmän naisasialehden toimittaja.

En minä kuitenkaan tätä hänen julkista toimintaansa kuolinsanomien tullessa ajatellut, vaan etupäässä sitä, mitä hän oli ollut minulle, minkä aukon hän jätti minun elämään. Viisitoista vuotta olimme olleet tutut ja kirjevaihdossa, ja tämän ajan kuluessa olin useita kertoja käynyt Wienissä, joka minusta hänen takiansa aina oli tuntunut niin läheiseltä ja tuttavalliselta kaupungilta; nyt se yhtäkkiä oli kuin siirtynyt satoja peninkulmia tuonneemmaksi.

Auguste Fickert

Kaikki seikat ihan ensi tutustumisestamme astuivat eteeni. Oli kevättälvi 1895, ja minä olin matkalla Berlinistä, missä olin viettänyt talvikauden, Zürichiin. En kuitenkaan lähtenyt suorinta tietä, vaan päätin käyttää kuusiviikkosen lomajaksoni matkoihin ja mennä Dresdenin, Praagin ja Wienin kautta tuohon pieneen maahan alppien juurella. Eräs tuttavani Dresdenissä selitti, että minun välttämättömästi Wieniin saavuttuani piti mennä tapaamaan Auguste Fickertiä, ja antoi minulle suosituskirjeen hänelle.

Minun tietämättäni teki hän vielä muutakin. Hän nimittäin kirjoitti Auguste Fickertille suoraa päätä ja kehoitti häntä käyttämään minun oleskeluani Wienissä hyväkseen ja panemaan minut siellä puhumaan pohjoismaiden kansanopistoista, joista siihen aikaan olin pitänyt esitelmiä Berlinissä ja Dresdenissä. Auguste Fickert kertoi minulle nauraen sitten myöhemmin, ettei mikään maailmassa ollut hänelle sillä hetkellä vähemmän tervetullut kuin tuo kirje ja kehoitus, ja että hän sydämessään oli huoannut: »Hiisi vieköön kaikki nuo matkustavat naisasianaiset.» Pääsiäislupa oli nimittäin juuri silloin tulossa, ja hän oli toivonut saavansa hiukan levätä raskaasta koulutyöstään ja yhteiskunnallisista toimistaan.

Tästä en minä kuitenkaan tiennyt mitään, vaan lähdin kaikessa viattomuudessa suosituskirjeineni hänen luokseen. Hän ei ollut kotona, mutta äiti otti minut ystävällisesti vastaan ja selitti tyttärensä pian tulevan; hän oli vain kävelemässä erään tuttavansa kanssa. Ja kun he sitten saapuivat ja me siinä istuimme kahvipöydän ääressä, syntyi mitä vilkkain keskustelu etupäässä juuri kansanopistoliikkeestä ja sen vaikutuksesta. Auguste Fickert kyseli, kuunteli, ymmärsi ja innostui, innostui siihen määrin, että heti rupesi suunnittelemaan suurta yleistä kokousta, missä minun piti puhua tästä suuresta ihmisyyden asiasta Wienin yleisölle.

Se pidettiin sitten heti ensi arki-iltana pääsiäisen jälkeen ja oli mainiosti valmistettu sekä sanomalehtien että kutsukorttien avulla. Väkeä oli saapunut salin täydeltä, yksin opetusministeriökin oli lähettänyt sinne edustajan.

Auguste Fickert v. 1897.

Niinä parina viikkona, jotka silloin vietin Wienissä, oli Auguste Fickert miltei jokapäiväisenä seuranani. Joko hän vei minut tuttaviansa luo, tai pani toimeen pitkiä, hauskoja huviretkiä Wienin kauniisiin ympäristöihin. Silloin sitä pohdittiin kaikenlaisia asioita taivaan ja maan välillä, tai laskettiin leikkiä. Sillä A. F. oli kuitenkin, kaikkien vakavien harrastuksiansa ohessa, myöskin hilpeä, vilkas wieniläinen, joka osasi antaa ilolle ja leikkillisyydellekin arvonsa.

Neljä vuotta myöhemmin matkustin taaskin Wieniin, jotenkin samaan aikaan keväällä, mutta tällä kertaa murheen murtamana, surun valtaamana. Helmikuun manifesti oli tullut ja koko elämä tuntui sysimustalta yöltä. Kaikki oli muuttanut muotoa; mikä ennen oli tuntunut tärkeältä ja suurelta, oli nyt käynyt aivan vähäpätöiseksi.

Olin kertonut tapahtumista Suomessa tuttavilleni Berlinissä ja Dresdenissä, ja he olivat kyllä osoittaneet ymmärtämystä ja myötätuntoa, mutta ei kukaan heistä ollut kuitenkaan ottanut tätä asiaa omakseen. Mutta sen teki Auguste Fickert. Hän kuunteli tuntikausia, kun kerroin hänelle Suomen suuresta surusta, hän käsitti, ettei mikään muu asia koko maailmassa minua sillä hetkellä liikuttanut paitsi Suomen kohtalo, ja hän rupesi heti toimimaan yhtä tarmokkaasti, kuin olisi hänen oma maansa ollut perikadon partaalla.

Samaan aikaan kun Suomen perustuslakien kimppuun hyökättiin ja helmikuun manifesti julkaistiin oli - kuten kaikki muistanevat - Haagin rauhankonferenssi kynnyksellä ja eri maiden naiset ja naisjärjestöt lähettivät sen johdosta tuuman alkuunpanijalle, tsaarille, kiitoksensa ja kunnian-osoituksensa. Myöskin **Allgemeiner österreichischer Frauenverein**,

jonka puheenjohtajana Auguste Fickert toimi, oli oikeassa ottaa osaa tähän adressiin, mutta kun kokous sen johdosta sitten pidettiin, kertoi hän läsnäolijoille tarkalleen mitä Suomessa oli tapahtunut, miten rauhantsaari oli rikkonut pienelle kansalle antamansa ja valalla vahvistamansa lupaukset ja miten koko Suomi sen johdosta oli joutunut epätoivon valtaan.

Hän toisti toisin sanoen kaikki mitä olin kertonut tilanteesta meillä, mutta ei tietysti näinä ilmiannon aikoina maininnut sanaakaan siitä, mistä hänellä oli kaikki nämä tiedot. "Kuulijakuntani saattoi vaikka otaksua, että minulla oli ollut jonkinlainen ilmestys", hymyili hän perästä päin. Ja seuraus oli, että hänen johtamansa yhdistys ei allekirjoittanut edellämäinittua kiitosadressia.

Auguste Fickertillä oli paljon tuttavuuksia Wienin intelligenssin ja sanomalehtimiesten piireissä ja niitä hän nyt koetti saada liikkeelle. Ei se ollut aluksi niinkään helppoa. Suomi oli vielä silloin jotenkin tuntematon, ja kaikki meidän maatamme koskevat uutiset Wienin lehdissä olivat kotoisin vihollistemme leiristä ja hyvin kierot. Mutta Augusten pontevuus voitti lopulta esteet. Pari Suomea koskevaa esitelmääkin syntyi hänen välityksellään, samaten useita sanomalehtikirjoituksia.

Muistan elävästi miten hän eräänä iltana myöhään vei minut "Arbeiterzeitung'in" toimitukseen ja selitti sen toimittajalle, tri **Adler**ille, mitä Suomessa todellisesti oli tapahtunut ja sen vaaran, joka meidän olemassa oloamme ja kulttuuriamme uhkasi. Tämä, joka muuten kyllä kuului Augusten tuttavapiiriin, oli silloin hyvin väsynyt ja hermostunut, sekä huudahti lopulta tuskallisesti: "Olen juuri saanut sähkösanoman että N-n piirissä on puhjennut lakko, ja se on minulle paljon tärkeämpi kuin koko Suomen konstitutsioni." Mutta tämä mielenpurkaus oli vain hetkellisen pahan tuulen ilmaus, sillä hän kyhäsi sitten hiukan myöhemmin aivan loistavan kirjoituksen Suomen oikeudellisesta asemasta.

Kun sanoma meidän laillisen järjestyksemme palauttamisesta v. 1905 suurlakon jälkeen levisi Euroopaan, tuli Augustelta heti onnittelukirje, jossa hän muun muassa sanoi: "Koko viikon olen ajatuksissani elänyt teidän kanssanne pelvossa ja vavistuksessa ja nyt vasta voin taas vapaasti hengittää, kun tiedän, että vihdoinkin olette voittaneet ja vapautenne saavuttaneet."

Vuotta myöhemmin olin Saksassa kouluoloja tutkimassa ja silloin saapui yhtäkkiä sähkösanoma, jossa hän kutsui minua Wieniin pitämään esitelmää sortoaikamme vaiheista, suurlakostamme ja vapaudestamme. Hän oli tilaisuutta varten painattanut noin parituhatta kutsumalippua ja lähettänyt niitä kaikille yleisissä toimissa ja yleisiä asioita harrastaville henkilöille. Suuri ja loistava olikin se yleisö, joka sitten esitelmältän täytti n. k. Arkkitehtitalon juhlasalin ja tarkalleen kuunteli kertomusta pienen kansan taistelusta kalliimpansa edestä.

Esitelmää seurasi keskustelu, jolloin A. F. tavallisuuden mukaan toimi puheenjohtajana. Hän oli kuin luotu sitä tointa varten, jo siitä syystä, että hän niin mainiosti osasi kuunnella, mutta hänellä oli myöskin se lahja, että hän niin hyvästi ymmärsi toisen ajatukset, olivatpa ne sitten vaikka kuinka puolinaisesti lausutut.

Ja niinkuin hän ymmärsi toisten ajatukset, ymmärsi hän myöskin heidän huolensa ja surunsa, ja oli aina valmis auttamaan, uhraten tuntikausia kalliista ajastaan. Kun vain ajattelen kaikkia niitä askeleita, joita hän otti Suomen takia ja kun sitten tiedän, että samalla tavalla hän palveli kaikkia muitakin, jotka olivat hädässä ja avun tarpeessa, niin en oikeastaan ihmettele, että hän murtui kesken. "Hän lepää nyt, hän joka ei milloinkaan suonut itselleen lepoa" kirjoitti eräs hänen kuolemastaan, ja toinen sanoi kirjeessään: "Tämä suurenmoinen nainen, tämä jaloin ihminen on nyt poissa." Ja molemmat arvostelut olivat erittäin sattuvat.

Auguste Fickert oli samaa ainesta kuin ihmiskunnan suuret, pyhät marttyyrit. Hänellä ei ollut rahtuakaan itsekkyyttä, oman voiton pyyntöä tai kunnianhimoa. Aatteita hän rakasti, aatteita, joista toivoi koituvan ihmiskunnalle onnea ja siunausta, ja niiden eteen hän uhrautui kokonaan, ajattelematta vaivojaan, heikkoa terveyttään, aineellisia etuja.

Hän oli koko elämänsä vähissä aineellisissa varoissa tehden raskasta koulutyötä henkensä ylläpitämiseksi, mutta ei mikään mahti maailmassa saanut häntä ottamaan maksua työstään aatteiden palveluksessa. Eräs henkilö jätti hänen **Neues Frauenleben** nimiselle aikakauskirjalleen melkoisen rahasumman, jonka korot etupäässä oli ajottu päätoimittajan palkaksi. Auguste F. käytti ne avustajiensa palkkaamiseksi ja antoi itse työnsä ilmaiseksi. Kerran kokosivat hänen ystävänsä hänelle muutamia tuhansia guldenia ja pyysivät, että hän käyttäisi ne matkustamiseen ja lepoon. Mutta hän antoi ne virkistysmatkastipendiksi kansakoulun naisopettajille.

Tämä hänen luonteensa suurpiirteisyys ja aateluus vaikutti tietysti mahtavasti ja kohottavasti hänen ympäristöönsä. Moni innostui vain hänen takiansa yhteiskunnalliseen uudistustyöhön ja antautui siihen. Muun muassa sai hän Wienin etevän kirjailijan, **Rosa Mayreder**'in liittymään suureen yhdistykseensä ja sen johtokunnassa toimimaan.

Monta vuotta olin jo kehoittanut Auguste Fickertiä tulemaan Suomeen nähdäkseen kerran läheltä sen maan ja kansan, jonka oikeuksia hän niin lämpimästi oli puoltanut. Kesällä v. 1909 hän vihdoinkin tulikin tänne, oleskeli viikon päivät Helsingissä ja kiersi sitten Itä-Suomea tutustuakseen sen luonnonihaniimpiin paikkoihin, kuten Imatraan, Savonlinnaan, Punkaharjuun j. n. e.

Täällä saamistaan vaikutelmista kirjoitti hän Naisten Ääneen pienen selostuksen, joka sittemmin myöskin oli luettavana siinä muistojulkaisussa, joka hänen kuoltuaan Wienissä ulosannettiin. Siinä hän sanoo:

"Minulla oli erinomainen maantieteen ja historian opettaja, professori **Edvard von Weinzierl**, jolle olen ikuisessa kiitollisuuden velassa; niin paljon hän on henkiseen elämäni jäsen suuntaan vaikuttanut. Kuunnellessani hänen luentojaan olin jatko-opiston opettajatarosastolla, siis siinä iässä, jolloin sielu on avoin kaikille hyvälle vaikuttimille. Näissä luennoissaan puhui hän kerran myöskin Suomesta, tuosta satumaisesta, tuhatjärvisestä maasta kaukana pohjolassa, ja sen tarmokkaista asukkaista, jotka uutteralla työllä ovat pakoittaneet karun maaperänsä tuottamaan sen verran, että he sisällisen vapauden vallitessa ovat voineet kehittyä aivan ihmeteltävästi.

Useita vuosia myöhemmin, kun jo olin ottanut osaa naisasialiikkeeseen, tuli Maikki Friberg Wieniin ja piti esitelmän pohjoismaiden kansanopistoista "Yleisessä itävaltalaisessa naisyhdistyksessä". Hänen innostuksensa tähän suureen asiaan, hänen vilkas luonteensa ja lämpönsä valloittivat meillä kaikki sydämet, ja sama tunne, jonka professori v.

Weinzierlin esitelmä oli minussa aikaan saanut, heräsi jälleen, kun nyt ensi kerran tapasin elävän olennon tästä runollisesta maaperästä. Haluni nähdä Suomea ja tutustua sen asukkaisiin tuli jälleen voimakkaaksi, eikä ollut enää tukahdutettavissa, varsinkin kun Maikki Friberg sen jälkeen monta kertaa kävi Wienissä ja me koko ajan olimme mitä vilkkaimmassa ajatusten vaihdossa.

Vihdoinkin saatoin päästä toiveitteni perille. Eräänä kauniina heinäkuun aamuna lähestyin minä Helsingin auringon valossa hymyilevää satamaa, eikä mikään muu häirinnyt tätä kaunista kuvaa kuin tietoisuus siitä, että Viapori oli vieraan hallussa ja että muukalainen siis hallitsi sisäänkäytävää Suomen sydämeen.

Nyt minä olen useita päiviä kestäväillä matkoilla omin silmin nähnyt Suomen viheriäpuitteiset, uinailevat järvet, hopealle hohtavat koivut ja tummat havumetsät, olen ihmetellyt sen toisiinsa liittyneitä vesistöjä rikkaine saaristoinen, olen ihailut maalaisten ahkeruutta ja talonpoikien toimeliaisuutta, he kun vähillä varoillaan, mutta yksimielisyytensä kautta voimakkaina, rakentavat itselleen rannikkolaivoja, jotka kulettavat heidän maataloustuotteitaan järvien poikki kaukaisiin seutuihin, missä ihmiset ahkeralla työllä edistävät yleistä vaurastumista. Olen nähnyt herrttaisia koteja miellyttävissä maakartanoissa ja hyvästi kasvatettuja, kukoistavia lapsia, kuten esim. tehtailija Backbergillä Vuolenkoskella ja taiteilija Hämäläisellä. Olen nauttinut rajatonta vieraanvaraisuutta suomalaisessa pappilassa, ystävällisen aviopari Lappalaisen luona Jääsken pitäjässä, vieraanvaraisuutta sellaista, joka meillä Keski-Europassa, missä on hotelleja ja majataloja joka askeleella, ei ainoastaan ole hävinnyt, vaan on käynyt aivan käsittämättömäksi.

Minulle on näytetty suurenmoisia kouluja ja sivistyslaitoksia niin maaseudulla kuin kaupungeissa, olen liikutetuin mielin katsellut avojalkaisia lapsia Helsingin kansankirjaston lukusalissa, olen nähnyt miehiä ja nuorukaisia kovassa työssä ja ihailut heidän hilpeyttä, taitavuuttaan ja voimaansa. Kaikkiällä on minut otettu ystävällisesti, jopa sydämellisestikin vastaan ja joka paikassa ovat ihmiset olleet henkisesti heränneitä ja vaikuttaneet elähtävästi, luonnollisia kanssakäymisessään ja hyväntahtoisia sekä keskenään että vierasta kohtaan, koettaen näyttää ja antaa hänelle mitä parasta heidän maassaan on aineellisessa ja henkisessä suhteessa.

Olen nähnyt talouttaan mallikelpoisesti hoitavia perheenmääntiä, voimakkaita, taitavia miehiä, terveitä, suloisia, luonnollisia nuoria tyttöjä, kohteliaita, vaatimattomia nuoria miehiä opiskelevan nuorison keskuudessa, sanalla sanoen olen nähnyt herrttaisen, iloisen ja sivistyneen kansan, jolle minä puolestani vain toivoisin, että se vapautettuna "pahan naapurin" hyökkäyksestä vapaasti saisi kehittyä ja luoda itselleen sellaisen tulevaisuuden, johon sen luonteen pääominaisuudet, sitkeys, ahkeruus ja toimeliaisuus viittaavat. Siten se voisi tulla monelle Europan suurvaltiolle ladunavaajaksi."

Auguste F. huomasi, että uusi sorto-aika oli tulossa ja seurasi tarkkaan sen kehitystä. Varsinkin häneen koski tuo venäläisten uhkaus eroittaa maastamme sen rajalla olevat pitäjät. Sen johdosta hän kirjoitti avoimen kirjeen Kansainvälisen Naisliiton puheenjohtajalle, lady Aberdeenille, jossa hän voimakkaasti, hehkuvin sanoin asettaa tämän asian naisten maailmanliiton tuomioistuimen eteen. Aluksi hän sanoo siinä:

"Kaukana Europan koillisessa kolkassa ajotaan julistaa kuolemantuomio. Se ei koske tällä kertaa yksityistä, joka asettuu vastustamaan vallitsevaa vääryyttä, eikä liioin uusien ajatusten yksinäistä edustajaa, ei - kokonainen kansa on mestattava, sen omintakeisuus ja kulttuuri, jonka se on hankkinut itselleen alituisessa taistelussa karua luontoa vastaan, on siltä ryöstettävä siksi - niin siksi että paha naapuri, jälleen voimaan päässyt tsaarivalta, näkee sen hyväksi."

Sitten seuraa tarkka selonteko meidän valtiollisesta asemastamme, Porvoon valtiopäivillä annetuista lupauksista ja niiden vahvistamisesta seuraavien hallitsijoiden valtaistuimelle astuessa, yksin Nikolai II:sen, joka ne sitten kuitenkin rikkoi. Niinikään hän muistuttaa niistä saksalaisten ja itävaltalaisten oppineiden antamista lausunnoista Suomen eduksi, jotka lausunnot julkaistiin vuoden alussa 1910, ja jossa he sanovat, että Suomen oikeuksien loukkaaminen koski koko Europpaa, koska se oli rikos kansainvälistä oikeutta vastaan. Lopuksi hän sitten vetoaa naisiin seuraavin sanoin:

Ja naiset, aikovatko he äänetönnä katsella tätä Venäjän julkista oikeuden loukkausta?

Aikana, jolloin naiset taistelevat henkensä takaa valtiollisen tasa-arvon saavuttamiseksi, aikana, jolloin he syvästi tuntevat sen lapsipuolenaseman, josta heidän sukupuolensa kärsii sekä yksityisen oikeuden että julkisen oikeuden alalla, aikana, jolloin he ovat tulleet täydellisesti vakuutetuiksi siitä, että heidän osanottonsa uudenaikaisen elämän kaikilla aloilla on käynyt välttämättömäksi kulttuurin jatkuvalle kehitykselle, sellaisena aikana he eivät enää saa käsissä ristien katsella mitenkä kokonaiselta kansalta ryöstetään sen ansaitut oikeudet, he eivät saa äänetönnä katsella sitä, sillä siinä tapauksessa he tulevat kanssarikolliseksi vääryyden tekoon.

Kaikissa maissa ovat naiset ristiriidassa hallitusten kanssa, joilta vaativat oikeutta ja vanhurskautta itselleen.

Oikeuden ja vanhurskauden nimessä täytyy heidän ottaa puoltaakseen Suomen vapautta; kulttuurin nimessä täytyy heidän panna vastalauseensa tämän maan venäläistyttämistä vastaan - heidän täytyy ennen kaikkea panna tämä vastalauseensa naisina, jotka itse vasta silloin voivat saada poliitista vaikutusvaltaa, kun siveelliset voimat pääsevät määrääjiksi kansojen elämässä, kun ei väkevämmän voima, vaan oikeus ja vanhurskaus tulevat hallitusten pääperusteiksi.

Kansainvälinen Naisliitto ei tietääkseni ryhtynyt mihinkään toimenpiteisiin tämän kehoituksen johdosta, mutta Suomen hätä tuli kyllä senkautta tunnetuksi. Yksinpä Auguste Fickertin muistoksi järjestetyssä surujuhlassa Wienissä, se tuli esiin.

Juhlapuheen pitäjä, tri **Julius Ofner** huomautti nimittäin siinä, kuinka hän vielä aivan hiljattain oli puhunut vainajan kanssa hänen lempiharrastuksistaan, joiden joukossa Suomella oli niin tärkeä asema, ja lisäsi sitten:

"Suomi, tuo pieni maa, joka tähän asti on kyennyt puoltamaan vapautta mahtavan naapurinsa suhteen, maa missä vahvahenkiset, lujatahtoiset naiset alttiisti ja kiihkeästi ottivat osaa vapaustaisteluun ja sitten kun se saavutettiin, saivat miehiltään vapaaehtoisesti, kiitollisuuden osoitteeksi hyvästä yhteistyöstä, äänioikeuden; tämä maa se toteutti Auguste Fickertin ihanteen. Sellaisiksi hän tahtoi naiset. Omien ponnistuksien kautta tunnustusta ansaitsevan työnsä tuloksena

heidän piti saada oikeutensa. Kun Suomen suuri taistelu nyt taas on alkanut uudestaan, joka sen pahempi tällä hetkellä näyttää niin epäedulliselta suomalaisille, oli Auguste Fickert aivan pois suunniltaan ja koetti edes antaa heille myötätuntonsa kannatuksen.”

Kun surulliset, ikävät viestit toisensa jälkeen viime aikoina ovat tulleet Itävallasta ja etenkin Wienistä, olen hengessäni monasti sanonut: ”Hyvä ettei Auguste Fickertin tarvinnut nähdä tätä surkeutta, sillä kyllä hän olisi siitä aivan rajattomasti kärsinyt.” Hän näki kyllä Itävallan politiikan suuret puutteet ja puhui monasti siitä, kuinka luonnottomiksi ja hatariksi olot siellä olivat kehittyneet, mutta ei suinkaan hänkään sentään voinut aavistaa, että romahdus olisi ollut niin täydellinen.

CHARLOTTE SCHRÖDER.

Marraskuun 16 p. 1904 oli Askovin kansanopistosta kirkkoon johtava tie kuusien ja lippujen kaunistama. Kylän asukkaat, jotka sen olivat koristaneet, liikkuivat siinä vakavan näköisinä, hiljaa ja juhlallisesti. Muutamat menivät aina opistoon asti ja asettuivat molemmin puolin sisäänkäyntävää.

Kun jo rupesi hämärtämään, kuultiin sisältä hiljaista, vienoa laulua, ja sitten sieltä ruvettiin kantamaan ulos ruumisarkkua. Tulisoihtujen kantajat kulkivat edellä ja kirstun jälkeen astui niin pitkä saattokulkue, että sitä riitti opistosta aina kirkkoon. Kirkkokin oli erinomaisen aistikkaasti koristettu ja valaistu. Muun muassa oli siellä kaksi mahtavaa joulukuusta.

Ketä siinä viimeiseen lepokammioonsa saatettiin? Se oli Askovin kansanopiston johtajan, Ludvig Schröderin puoliso, **Charlotte Schröder**, omaa sukua **Wagner**.

Charlotte Schröder kuului niihin ihmisiin, joita ei koskaan unohda kerran nähtyään. Hänen läheisyytensä vaikutti kuin auringonsäde ja kun häntä vain perästäpäinkin ajatteli, täytti aina lämmin tunne sydämen. Yhtä elävästi kuin eilispäivän, muistan sen hetken, jolloin hänet ensi kerran näin. Olin kesällä 1890 Köpenhaminassa ottaakseni osaa 6:nteen yleiseen pohjoismaiseen opettajakokoukseen. Siellä jokunen kehoitti minua jatkamaan matkaani Jyllannin niemimaalla olevaan Askovin kansanopistoon. Tunsin vielä siihen aikaan sangen vähän kansanopistoliikettä ja tiedustelin siksi mitä hyötyä tällaisesta käynnistä olisi. ”Mene nyt vain”, oli vastaus, ”siellä saat nähdä mitä parahinta pohjoismaissa on.”

Charlotte Schröder.

Se ennustus toteutui täydellisesti. Askovin kansanopistossa oli silloin koolla kansanopiston ja eri koulujen etevimpiä edustajia Tanskasta ja naapurimaista; siellä pidettiin innostuttavia puheita ja esitelmiä, vaihdettiin kokemuksia ja vietettiin unohtumattomia hetkiä. Näin on kuitenkin monessa muussakin kokouksessa ollut. Mutta Askovissa oli vielä jotakin lisää. Siellä oli sellainen erinomainen koossa pitävä voima, sellainen lämpö ja yhteishenki, että tuli ajatelleeksi ensimmäistä kristillistä seurakuntaa. Ja tämän hengen luoja oli Charlotte Schröder.

Aina siitä hetkestä kun hän meidän tullessamme seiso i opiston pihalla ja toivotti meitä tervetulleiksi, tunsimme jokainen, että hän oli tämän laitoksen keskus ja elähyttäjä, tunsimme, että siellä missä hän oli johtamassa ja valvomassa, olisi hyvä olla.

Aivan ihmeteltävästi hänen huolenpitonsa ja järjestävä kätensä riitti kaikkialle. Hän johti suurta talouttaan ja valvoi, että meillä kaikilla - meitä oli silloin noin toista sataa vierasta - oli määrääjoilla ruokaa ja kahvia, että meidän huoneemme olivat kunnossa. Hän oli mukana esitelmissä ja keskusteluissa, säesti pianolla niitä lauluja, joita aamuin, illoin hartaushetkinä laulettiin ja ehti sitä paitsi vielä seurustella yksityisten kanssa, vastata heidän kysymyksiinsä ja luoda heille kodin tunnetta.

Kun ihmisillä on kiireellisiä toimia ja paljon velvollisuuksia, on sangen tavallista, että heidän olennossaan on jotakin hermostunutta ja levotonta. Heitä puhuteltaessa huomaa piankin, että vaikka he koettavat seurata sitä mitä heille kertoo ja esittää, menevät heidän ajatuksensa tuota pikaa kuitenkin muualle päin. Tai jos he ovatkin mukana ja kuuntelevat loppuun asti, niin tuntee koko ajan, ettei heitä pitäisi vaivata kaikellisilla pikku asioilla ja huolilla, pelkää liiaksi ottavansa heidän kallista aikaansa.

Charlotte Schröder ei kuulunut näihin ihmisiin. Koko hänen olentonsa ja esiintymisensä tuntui niin sanomattoman rauhalliselta ja harmoniselta, kuin ei hän koskaan olisi tietänyt kiireestä mitään. Ja kun keskusteli hänen kanssaan, tai pyysi häneltä neuvoja, tuns i, että hän syventyi kysymyksessä olevaan asiaan ja punnitsi sitä yhtä tunnokkaasti, kuin olisi se koskenut häntä itseä tai hänen kaikkein läheisimpiään.

En ole nähnyt henkilöä, jossa äidillisyy s - sanan parhaassa merkityksessä - olisi ollut niin kehittynyt, niin vallitseva kuin Charlotte Schröderissä. Ei hän ainoastaan ollut suuren lapsilaumansa äiti ja hella hoitaja, hän oli myöskin Askovin

oppilaiden äiti ja äidillinen ystävä, koko ympäristön äiti ja äidillinen neuvonantaja, Tanskan kansanopistoihmisten äiti ja yhdyside.

Jo aikaisin joutui Charlotte Schröder kansanopiston työvainiolle. Vuonna 1862 vietti hän nimittäin häitä **Ludvig Schröderin** kanssa ja koska sulhanen jo silloin oli Röddingin kansanopiston johtaja, vei hän nuoren vaimonsa sinne. Rödding oli Tanskan ensimmäinen kansanopisto, joka perustettiin jo v. 1844 Pohjois-Slesvigiin vastustamaan sisääntunkevaa saksalaisuutta ja korvaamaan korkeamman oppilaitoksen puutetta tanskalaisten keskuudessa Slesvigissä. Useiden johtajanvaihdoksien jälkeen, tuli Schröder sen johtajaksi v. 1862, oltuaan jo pari vuotta sitä ennen sen opettaja.

Ludvig Schröder.

Pitkäksi Schröderien vaikutusaika ei siellä kuitenkaan käynyt. V. 1864 syttyi se onneton sota, joka leikkasi Tanskan ruumiista kaksi jäsentä, Slesvigin ja Holsteinin. Röddingin opisto ei sen jälkeen enää ollut kotoisella pohjalla, koska uusi raja tuli kulkemaan sen pohjoispuolella ja työn jatkaminen sellaisten olosuhteiden vallitessa oli miltei mahdoton. Siksi se päätettiin muuttaa rajan yli, mutta kuitenkin niin lähelle kuin suinkin entistä paikkaansa, jotta Slesvigin väestö sitä yhä vieläkin voisi käyttää. Silloin siirrettiin opisto nykyiselle sijalleen Askoviin, missä se aikaa myöten on kehittynyt Tanskan ensimmäiseksi opistoksi.

Charlotte Schröder oli lapsena ja nuorena tyttönä ollut sangen heikko terveydeltään. Yhteen aikaan hän vain sauvojen nojalla oli päässyt liikkumaankin. Kaikki läheiset ja ystävät ennustivat siksi, ettei hän tulisi kestävänsä siinä vastuunalaisessa asemassa, johon hän kansanopiston johtajan puolisona joutui. Eikä ihmekään. Sillä ei ne ole pienet, ne velvollisuudet, jotka johtajan vaimon hartioille sälytetään. Hänen kotinsa pitää aamusta iltaan olla avoin oppilaille. Sen pitää tulla heidänkin kodikseen. Siksi on kaikki ateriat, kaikki työ- ja lepo hetket yhteiset. Ei johtajan puoliso saa koskaan ajatella vain omaa perhettään, viettää sen kanssa erityisiä merkki-tai juhlapäiviä, vaan olkoonpa joulu tai pääsiäinen, aina hänen ensi sijassa täytyy ajatella sitä oppilasnuorisoa, joka häntä ympäröi ja pitää huolta sen hyvinvoinnista ja viihtymisestä.

Charlotte Schröder antautui tähän työhön koko sydämensä lämmöllä. Hän tuli puolisonsa opiston keskustaksi ja hyväksi hengeksi, sen sydämeksi ja järjestäväksi kädeksi. Ja kumma kyllä niin hänen voimansa eivät kesken uupuneet, hänen heikko terveytensä ei pettänyt. Näytti päinvastoin siltä, kuin ne olisivat kasvaneet ja voimistuneet velvollisuuksien lisääntyessä.

Vastuksia oli kyllä, alkuaikoina varsinkin monenmoisia. Itse aatekin oli niin uusi, ettei moni sitä käsittänyt ja asettui siksi mieluummin vastustavalle kannalle. Aineellisessa suhteessa oli myöskin paljon vaikeuksia. Monastikin olivat opettajien jo ennestään pienet palkat supistettavat. Mutta tämä ei millään tavalla masentanut Charlotte Schröderin mieltä ja hänen valoisaa luottamustaan kansanopiston tulevaisuuteen.

Siihen aikaan kun Röddingin opiston toimi oli päättynyt ja Ludvig Schröder, kauan etsittyään, oli löytänyt paikan uutta opistoa varten, kirjoitti rouva Schröder Köpenhaminasta, jossa hän tänä väliaikana oli oleskellut äitinsä luona, miehelleen:

”Jumalan kiitos, että taas saamme oman pienen kotimme ja oman sydämemme mukaisen tehtävän. Tämä vanha koti on kyllä hyvä ja herttainen, mutta kun jo kerran on omistanut oman pienen pesänsä, niin ei enää ainaiseksi tahdo jäädä tänne asumaan, vaikkakin tuntuu sanomattoman hauskalta pistäytyä täällä käymään.”

Eräässä myöhemmässä kirjeessä, jossa hän myöskin puhuu heidän tulevasta kodistaan lausuu hän:

”Minä niin kaipaen valoa ja lämpöä; minun henkinen elämäni tarvitsee sitä yhtä paljon kuin ruumiillinen olemassa olonikin. Kun nyt pääsemme uuteen kotiimme, niin aurinko pilkistää siellä sisään kaikkiin niihin huoneisiin, joissa me enimmäkseen tulemme oleskelemaan. Kunpa nyt voisimme oikein iloita siitä. Ja Jumala tehköön tämän meidän kotimme niin valoisaksi ja lämpimäksi, että jo se todistaisi meidän sydämemme halun olevan kuulua Herran, meidän Jumalamme, ystäväpiiriin.”

Mitä Charlotte Schröder ajatteli kansanopistojohtajan tehtävistä käy ilmi seuraavasta kirjeotteesta:

”Olen tässä tullut ajatelleeksi, että sellaiset kuin sinä, joiden on astuminen puhumaan, useinkin ovat samassa asemassa kuin opetuslapset sunnuntaievankeliumissa, joista kerrotaan, että he kysyvät: mistä me saamme leipää niin monelle? Mutta minä olen myöskin ajatellut, että teillekin on hyödyllistä oikein elävästi tuntea, ettei teillä itsellenne ole leipää, sitä sanaa, jota teiltä pyydetään. Ja minä luulen, että Pyhä Henki ja kansan henki voi paraiten antaa teille ne sanat, joita te tarvitsette silloin, kun tunnette itsenne niin köyhiksi. Mutta juuri sillä hetkellä kun teidän sananne tuntuvat teistä vähäpätöisiltä ja riittämättömiltä kuten opetuslapsista heidän jaettavakseen annetut leivät ja kalat, voipi siunaus ylhäältä kuitenkin antaa niille ravitsevan voiman.”

Yllä olevat sanat kuvaavat niin elävästi Charlotte Schröderiä ja hänen käsityskantaansa. Ei hän rakentanut oman kykynsä ja työnsä pohjalle, vaan näki kaikessa lahjan korkeudesta ja käytti sitä kuin tavaraa, josta kerran on tilitettävä.

Tämä syvä uskonnollisuus oli hänen olentonsa perussävel ja kuvastui koko hänen esiintymisessään, kaikissa hänen toimissaan. Se antoi hänelle voimaa ja kestävyyttä vastuksissa, työntöä ja elämänhalua pahoinakin päivinä. Se teki hänet niin sanomattoman henkeväksi, lempeäksi ja sisällisesti rikkaaksi. Eikä siinä ollut mitään synkkyyttä, ahtautta tai muiden tuomitsemista. Hänen uskonnollisuutensa oli kuten kaikkien grundtvigilaisten valoisa, kaikkia hyviä harrastuksia tunnustava ja kannattava. Jo hamasta nuoruudestaan hän oli kuulunut Grundtvigin piiriin ja istunut äitinsä kanssa Vartovin kirkossa Köpenhaminassa tätä suurta oppi-isää kuulemassa.

Ollessaan Köpenhaminassa keväällä 1865 kirjoitti hän miehelleen:

- - - Eilen nuoret täällä pääsivät ensi kerran ripille. Voit arvata, että se hetki oli ihana Vartovin kirkossa. Oli niin suloista nähdä vanhus alttarin edustalla ja nuoret tytöt puolipiirissä hänen ympärillään. Hän puhui niin lempeästi ja herttaisesti heidän kanssaan, ja myöskin me muut saimme niin hyviä sanoja. Erittäinkin tuntui minusta hyvältä kuulla hänen puhuvan uskosta, joka synnyttää vanhurskautta, toivoa, rauhaa ja rakkautta ja ijankaikkisen elämän iloa. Enin tarvitsin mielestäni juuri sillä hetkellä kuulla puhuttavan rakkaudesta. Sitten hän myöskin puhui kristillisen elämän tunnusmerkeistä - -

Syyskuussa 1872 hän kirjoittaa Askovista äidilleen:

”Olin päättänyt olla minnekään lähtemättä, mutta nyt kun tuli sanoma Grundtvigin kuolemasta, en voi kuitenkaan pysyä kotona. Ellei siis mitään erityistä estettä ilmene, lähden Nutzhornin[5] ja Termansenin[6] kanssa Köpenhaminaan tiistai aamuna. Sanomaton kaiho täyttää rinnan ajatellessa, ettei milloinkaan enää saa kuulla tätä rakasta, tuttua ääntä. Mutta ei kuitenkaan voi muuta kuin heikkojen voimainsa mukaan kiittää Herraa, joka antoi kansallemme niin ihmeellisen suuren miehen, soi hänelle niin pitkän toimirikkaan elämän ja nyt lopuksi antoi tämän vanhan palvelijansa päästä rauhaan - niin, nukahtaa siten, että kaikki hänen ihmeen kauniit runonsa soveltuvat häneen itseensä.

Toivokaamme siis ja rukoilkaamme, että nyt näyttäytyisi meidän rakkaan vainajamme tunnustuksessa olleen sellainen voima, että hänen ystäväpiirinsä, erilaisuuksista huolimatta, kuitenkin pysyy koossa.” - - - -

Charlotte Schröderillä oli laaja kirjevaihto. Oli niin paljon sekä nuorempia että vanhempia ystäviä ja tuttavvia, jotka olivat avun ja lohdutuksen puutteessa. Hänellä oli lukuisa sisaruspiiri, jonka kanssa hän aina pysyi mitä parhaissa suhteissa, vaikkakin heidän tiensä kulkivat eri suuntia, ja paitsi sitä hän Tanskan ensimmäisen kansanopiston emäntänä joutui usein tekemisiin ulkomaalaisten kanssa, varsinkin ruotsalaisten ja norjalaisten, jotka tuttavuudet myöskin johtivat kirjeiden vaihtamiseen. Kumma kyllä ehti hän siinä sivussa vielä muistaa Tanskan kansanopistolehteä, »Höjskolebladeta» ja naisasialehteä »Kvinden og Samfundetia» kirjoituksilla. Edelliseen on hän erittäinkin piirtänyt monta lämmintä muistosanaa manalaanmenneistä ystävistään, jälkimäiseen mietteitä nuorten naisten kasvatuksesta, reformipuvuista j. n. e. Kaikissa näissä ilmenee aina sekä hänen hellä sydämensä ja ihanteellinen, valoisa katsantokantansa että hänen varma arvostelukykynsä. Tämä kyky se juuri teki, että hän osasi asettua oikeaan suhteeseen niihin oppilas- ja vierasparviin, jotka häntä ympäröivät ja nähdä mitä kukin heistä enin tarvitsi.

Tätä on kyllä moni meikäläisistäkin saanut kokea Askovissa oleskellessaan, ja siksi elää Charlotte Schröderin muisto täällä meilläkin monessa kiitollisessa sydämessä. Moni meikäläinen on myöskin juuri hänen toimintaansa seuraamalla oppinut käsittämään mitenkä lämmin, valoisa koti on hedelmätuottavan kansanopistotyön elinehtoja.

LIEBKNECHTIN PUOLISOT.

Talvella v. 1918-1919 kun Carl Liebknechtin nimi ehtimiseen mainittiin sanomalehdissä ja hän esiintyi Saksan kommunistien, bolschevikien y. m. äärimmäisten joukkojen johtajana Berlinissä, kääntäen kiväärit ja kuularuiskut entisiä aatetoverejaan, sosialisteja, vastaan, menivät minun ajatukseni entistä useimmin hänen kunniallisten vanhempiansa kotiin, missä olin nähnyt hänetkin nuorena, toivorikkaana juristina. Kesällä v. 1893 minä ensikerran tapasin hänet ”Vorwärts” lehden toimistossa, jonne eräs toimittajista puhelimitse kutsui hänet siksi, että hän edellisenä talvena oli käynyt Suomessa. Siinä keskustellessamme, rupesi hän hyvin vilkkaasti esittämään, että tulisin tervehtimään hänen äitiään.

Minä puolestani en pyytänyt mitään parempaa kuin tavata ihmisiä, varsinkin sellaisia, jotka tekivät yhteiskunnallista työtä ja edustivat jotakin määrättyä suuntaa, ja siksi otin kiitollisuudella vastaan kutsun ja lupasin määrähetkenä ilmestyä hänen äitinsä luona.

Liebknechtit asuivat silloin, kuten myöhemminkin Charlottenburgissa, aina samassa talossa. ”Ei meillä ole aikaa muuttaa”, selitti rva **Liebknecht**, kun kerran myöhemmin oli kysymys tästä heidän paikallaan pysymisestään.

Koti, jonka he omistivat, oli tavallaan hyvinkin vaatimatonta ja kuitenkin huomasi varsin pian, että siellä palveltiin aivan toisia arvoja, kuin tavallisissa, vähävaraisissa saksalaisissa kodeissa. Kaapit ja hyllyt olivat täynnä kirjoja, pöydillä oli lehtiä ja aikakauskirjoja, seinillä merkkihenkilöiden kuvia, sellaisten kuin Carl Marxin, Lassallen, Bebelin y. m. Eikä kokoelmasta puuttanut talon isäntääkään. Katselin hänen kuvaansa siinä monta kertaa ja totesin, että hänellä oli henkevät, tarmokkaat kasvot. Itse hän sillä hetkellä oli tavanmukaisessa kesäkongressissa, joka pidettiin Zürichissä.

Rouva Liebknecht erosi aivan tuntuvasti muista tapaamistani saksattarista, aina siihen määrin, että jo tiedustelin oliko hän ollenkaan saksalainen. ”Samaa on moni muukin kysynyt”, hymyili hän, mutta vakuutti kuitenkin olevansa täysiverinen germaani. Hän oli vilkas ja puhelias, tunsii ajan sosialiset ja kirjalliset ilmiöt, oli tottunut seurustelemaan eri kansallisuuksien kanssa, arvosteli tapahtumia yleismaailmalliselta, eikä vain saksalaiselta kannalta ja tuntui olevan huvitettu kaikesta inhimillisestä.

Tulimme keskustelun kuluessa esim. kosketelleeksi naisen silloista asemaa Saksassa. Rva L. näki sen kaikessa alastomuudessaan, mutta hän ei silti suinkaan sanonut kuin sosialisteilla on tapana, että se kaikki vain oli nykyisen

yhteiskuntajärjestelmän syy, eikä tulisi siitä muuttamaan ennenkuin tulevaisuuden valtiossa. Hän oli päinvastoin sitä mielipidettä, ettei naisilla suinkaan ollut syytä luottaa niihin kauniisiin lupauksiin, joita sosialistit ohjelmissaan niin runsaasti antoivat... Eihän naisen asema miesten enemmistölle merkinnyt yhtään mitään. Eivät he olleet oppineet katselemaan häntä edes vertaisenaan, jolla oli oma itsenäinen tehtävänsä maailman kaikkeudessa. Eihän esim. saksalainen nainen ollut muuta kuin miehensä ensimmäinen palvelija. Olihan joukossa toisellaisia miehiäkin, sellaisia, joilla oli jalot, valistuneet mielipiteet, sellaisia, jotka tunnustivat naisen vapaaksi olennoksi, mutta heitä oli toistaiseksi varsin harvassa. Siksi ei liioin ollut syytä, että naiset sokeasti liittyivät mihinkään puolueeseen, siinä uskossa, että kaikki annettiin heille valmiina, vaan itse heidän oli asiansa omiin käsiinsä ottaminen ja sen hyväksi toimiminen.

Tiedustelin oliko rva L. liittynyt johonkin Berlinissä olevaan naisyhdistykseen. Sitä hän ei ollut tehnyt. Ne olivat hänestä liika ahdasmielisiä, ja kysymykset, joita niissä vielä pohdittiin, olivat jo hänelle voitettu kanta. Ei hänen lähin seurapiirinsäkään ollut etsittävä saksalaisten keskuudessa, vaan enimmäkseen hän seurusteli Berlinissä oleskelevien muukalaisten kanssa, kuten englantilaisten ja venakkujen. Näistä jälkimäisistä puhuessamme, tuli myöskin Sonja Kovalevskin nimi mainituksi. Vaikka hän pitemmän aikaa oli opiskellut Berlinissä, oli hänen nimensä ja olemassa olonsa aivan tuntematon siihen asti tapaamilleni saksattarille, mutta rva L:lle oli Sonja Kovalevski sekä tiedenäisenä että kirjailijana yhtä tuttu kuin meille täällä pohjolassa.

Kun jo monasti olin havainnut, että rva L. liikkui kirjallisuuden alalla hyvinkin kotoisesti, tulin ajatelleeksi, että hän ehkä itse kirjoitti, tai ainakin toimi arvostelijana. Käytin siksi parin sekunnin väliaikaa keskustelussa ja kysyin hänen vanhimmalta pojaltaan, Carl Liebknechtiltä, joka oli naapurini, kirjoittiko hänen äitinsä. Mutta rva L. kuuli sen ja vastasi nauraen, osoittaen poikiaan: "Tässä näette minun viisi romaaniani."

Nämä pojat tuntuivat yleensä varsin siivoilta ja hyvin kasvatetuilta. Palvelija oli ulkona ja he auttoivat äitiä illallispöydän kattamisessa, lautasten vaihtamisessa, teen tarjoilussa y. m. niin tottuneesti, että heti huomasi heidän monta kertaa olleen mukana samanlaisissa hommissa. Niinikään he mitä suurimmalla kunnioituksella kuuntelivat äitinsä puhetta; ei heissä huomannut merkiksikään tuollaista hieman ylimielistä, hieman halveksivaa ilmettä, joka - ennen aikaan varsinkin - oli niin tavallinen nuorten miesten kasvoilla naisten keskustellessa - olipa tuo puhuja vaikka oma äiti.

Oikein ihmeellistä oli todeta miten vilkas ja innostunut rouva Liebknecht jaksoi olla, vaikkakin hänen elämänsä oli ollut täynnä kovia kolauksia, aineellista puutetta ja sydämen tuskaa puolison ehtimiseen vankilassa istuessa ja vuosikausia karkoitettuna ollessa. Hänen ulkomuotonsa kertoi kyllä ennen aikaisesta vanhenemisesta, mutta henki oli nuori ja joustava.

Erotessamme sanoimme toisillemme moneen kertaan "näkemiin", ja tämän ensi käynnin jälkeen kuului ihan asiaan, että joka kerta kun oleskelin Berlinissä, tai vain poikkesin sinne pikimältä matkalla muuallepäin ollessani, kävin tervehtimässä Liebknechtejä.

Sen ajan natsionalistisessa ja militaristisessa Saksassa muodosti heidän kotinsa todellisen keitaan. Siellä saattoi vapaasti keskustella, tehdä huomautuksia Saksan oloista, verrata niitä vastaaviin muualla, ilman että syntyi väärinkäsityksiä.

Näillä myöhemmillä käynneilläni tutustuin sitten myöskin talon isäntään ja havaitsin miten kokonainen hän oli työssään ja elämässään, miten ne aina kulkivat samaa suuntaa ja peittivät toisensa.

Wilhelm Liebknecht.

Wilhelm Liebknecht ei tinkinyt, eikä liioin horjunut, ei hänellä ollut oma etu mielessään, eikä sentakia ruvennut mielitelemään ja vakaumuksestaan luopumaan. Kun graniittikallio seiso i hän pystyssä elämänsä moninaisissa vaiheissa ja antoi myrskyn ja ukkosilman ympärillään raivota. Karkoitukset, vainot ja vankilarangaistukset olivat alituisesti uudistuvia ilmiöitä hänen elämässään; vielä pari vuotta ennen kuolemaansa, joka tapahtui v. 1900, oli hän n. k. majesteettirikoksen takia, jota ei edes voitu todeksi näyttää, vankikoppiin sulettuna pari kuukautta ja tuli siellä viettäneeksi 70-vuotisen syntymäpäivänsäkin. - Mutta vankilasta päästyään ei hän muuttanut tavuaan puhe- ja kirjoitustavassaan, vaan puolsi kuten ennenkin sitä, jonka hän piti oikeana sekä Saksan valtiopäivillä, jossa hän aina vuodesta 1874 edusti työväenpuoluetta että myöskin "Vorwärts" lehdessä, jonka päätoimittaja hän oli.

Niinpä hän esim. vähää ennen kuolemaansa otti keisarin kiinalaisen politiikan ja "hunnilaispuheen" ankarasti ruoskiakseen eräässä Dresdenissä pidetyssä esitelmässään. Samassa tilaisuudessa kuvasi hän Europan silloista valtiollista tilannetta seuraavin sanoin: "Sellainen kuin maailmanpolitiikka nykyään on, ilman suuntaa ja päämäärää, muistuttaa se pikajunaa, joka kiittää eteenpäin aika lailla, ilman veturinkulettajaa, ilman ainoatakaan miestä, joka tuntisi

koneen, seudun ja päämäärän - mutta sitä vastoin on koko joukko asiaankuulumattomia, jotka ovat eri mieltä suunnan suhteen, ja joista jokainen koittaa päästä käsiksi koneen ohjaustankoon ja välistä antaa sille sysäyksen oikealle, välistä vasemmalle, niin että juna ryntää sinne- ja tännepäin, ristiin ja rastiin." Kuvaus sopii muuten erinomaisesti nykyhetkeenkin.

Kun Liebknecht v. 1872 yhdessä Bebelin kanssa oli haastettu oikeuteen maankavaltamisesta siksi, että hän oli vastustanut Elsas-Lothringin liittämistä Saksaan, ja hänen kotipuolensa poliisi oli antanut aivan virheellisiä tietoja hänen aikaisemmasta elämästään ja toiminnastaan, oikaisi Liebknecht nämä esittämällä koko elämäkertansa ja tuomalla peittelemättä esiin maailmankatsantokantansa. Siinä hän m. m. sanoi: "En ole milloinkaan omaa etuani etsinyt; kun on ollut valitseminen personallisen etuni ja vakaumukseni välillä, olen aina uhrannut edellisen. Jos en sitä olisi tehnyt, olisin nyt loistavassa asemassa, enkä suinkaan istuisi syytettyjen penkillä, mihin ne ihmiset ovat minut saattaneet, jotka turhaan joku vuosi sitten koettivat minut ostaa. Kun monien vainoomisien perästä olen köyhä, ei se ole mikään häpeä - päinvastoin olen ylpeä siitä, sillä jos mikään, on se todistus valtiollisesta kunniaistani."

Nämä sanat eivät olleet mitään tyhjää korupuhetta, vaan ne olivat Liebknechtin elämän sisällys. Niiden takana oli ihminen, joka ei tuntenut raukkamaisuutta eikä pelkoa. - Välistä tämä periaatteista kiinnipitäminen saattoi johtaa yksipuolisuuteen ja ahdasmielisyyteenkin, niin ettei se enää rakentanut, vaan pikemmin hajoitti ja vieroitti. Mutta enimmäkseen se kuitenkin oli varsin ansiokas, kuten esim. Liebknechtin työssä ja lausunnoissa rauhanaatteen hyväksi.

Hamasta nuoruudestaan L. oli ollut sotilasvallan ankara vastustaja, eikä laiminlyönyt mitään tilaisuutta osoittaakseen kuinka luonnotonta ja petomaista oli, että valtiot ylläpitivät suuria, miljoonia maksavia laivastoja ja armeijoja hyökätäkseen toistensa kimppuun ja anastaakseen toisiltaan alueita. "Jos kansa tahtoo suureksi ja mahtavaksi" oli hänellä tapana sanoa, "on se saavutettava ahkeran työn kautta omien rajojen sisäpuolella." Ja sitten hän osoitti miten hänen isänmaassaan, Saksassa, juuri se, jota muut kansat kunnioittivat, sen sivistys, tiede ja taide ei suinkaan ollut syntynyt kanuunien ja kiväärien avulla. - Hän asettui aina sorrettujen puolelle ja ajoi heidän asiaansa suurella voimalla. Hän vastusti esim. ankarasti Saksan ja Itävallan välistä sotaa v. 1866, moitti Bismarckin sotapolitiikkaa 1870-luvulla ja kirjoitti todellisia paloartikkeleja sitä sotaista riemujuhlaa vastaan, jota vietettiin Saksassa "korkeimmasta käskystä" v. 1895, osoittaen, että katkeruutta ranskalaisten mielissä siten vain pidettiin vireillä.

Sorrettujen, Slesvigissä asuvien tanskalaisten puolustajana Liebknecht myöskin monta kertaa esiintyi, ja sai kaikki puoluelaisensa Saksan valtiopäivillä kannattamaan slesvigiläisen edustajan, Gustaf Johannsenin, karkoituserinterpellatsionia. - Tanskalaiset olivatkin syvästi kiitolliset sen johdosta ja kutsuivat hänet rauhanyhdistyksensä kunniajäseneksi. Suomen kohtaloon routavuosina hän myöskin lämpimästi otti osaa ja kirjoitti asiasta monta voimakasta artikkelia, joissa tsaarivaltaa ei suinkaan aivan hellävaroin kuvattu. Niin huvitettu hän oli tästä kysymyksestä, että, viimeisen kerran tavatessamme, pyysi minun hankkimaan itselleen Suomea koskevaa kirjallisuutta vaikka millä Europan kielellä - "ei sentään suomeksi", lisäsi hän nauraen, "sitä en ymmärrä."

Puhujana oli Liebknechtia varsin hauska kuunnella. Hänessä oli voimaa, vakaumusta ja asiallisuutta. Tunsin että joka sanalla oli vastakaikua hänessä itsessään, ettei hän lausunut mitään vain kiihoittaakseen kuulijoitaan, kuten, sen pahempi, työväenkokouksissa usein tehdään. Ei hän liioin ollut mikään tietämätön henkilö, joka sieltä ja täältä olisi koonnut itselleen nuo tavalliset ohjelmaan kuuluvat lausunnot. Päinvastoin. Hän oli nuoruudessaan harjoittanut ahkeria opintoja Berlinin, Marburgin ja Giessenin yliopistoissa ja itsekin tuumailtut ruveta yliopiston opettajaksi, vaikka hän sitten kuitenkin havaitsi olevansa aivan liika vapaamielinen sopiakseen sellaiseen toimeen. Mutta se ei kuitenkaan estänyt häntä hankkimasta itselleen laajoja tietoja. Niitä hän sitten vielä läpi koko elämänsä täydenteli ja käytti varsinkin vankilassa olonsa ja karkoitusaikansa ulkomailla monipuolisiin tutkimuksiin.

Yksityiselämässä oli Liebknecht hyvin hiljainen ja harvasanainen. Hän saattoi väliin esim. kutsuissa tuttaviansa luona istua aivan mykkänä koko illan. Ja kun hänen vaimonsa, sitten kysyi oliko hänellä ollut hauska, vastasi hän empimättä: "Erinomaisesti!" "Mutta ethän vaihtanut sanaakaan", huomautti tämä. "Juuri siksi, minulla oli niin hyvää aikaa ajatella."

Kotielämässään ja avioliitossaan tuntuivat Liebknechtit hyvin onnellisilta. Molemmat olivat samojen aatteiden läpitunkemat ja iloitsivat niiden voitoista. Sitä paitsi auttoi rva L. miestään monella tavalla, m. m. hoitamalla koko hänen laajan yksityiskirjevaihtonsa. Sankarillisesti hän myöskin kantoi kaikki ne iskut, jotka kohtasivat hänen puolisoaan ja tietenkin myöskin vaikuttivat häneen ja perheeseen. Silloin hän myöskin oikein sai nähdä ihmisten raukkamaisuuden, sillä niin pian kun onnettomuus tuli, jättivät useimmat niistä, jotka tavallisissa oloissa kulkivat "ystävien" nimellä, hänet aivan yksin. Kun elämä taas valkeni, ilmestyivät he jälleen, "mutta silloin minä en enää ollut saatavissa" sanoi rva L. kertoessaan minulle näistä synkistä muistoista.

Viime aikojen tapahtumat ympäri maailmaa ja erikoisesti Saksassa ovat antaneet minulle, kuten monelle muullekin, paljon aihetta mieltä sosialismin ydintä. Se on erinomaisesti kyennyt osoittamaan olevaisten muotojen puutteet, jopa ne hajoittamaankin, mutta vielä se ei ole osoittanut kykenevänsä mitään parempaa saamaan sijaan.

Sellaisten jaloluonteisten, suuripiirteisten henkilöiden kuin Wilhelm Liebknechtin ja hänen puolisonsa epäitsekäs, uhrautuva työ ei kuitenkaan voi mennä hukkaan. Jossain muodossa se kyllä varmaankin siitä vielä nousee ja antaa kauniin sadon.

ANN MARGRET HOLMGRÉN.

o. s. Tersmeden.

Kun **Ann Margret Holmgrén** Ruotsissa helmik. 17 p. 1910 täytti 60 vuotta, toimittivat hänen ystävänsä erityisen juhlahulkaisun hänen kunniaksensa, johon Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Suomen naiset olivat antaneet avustuksia. Niissä

he käsittelivät sekä hänen julkista työtään että hänen merkitystään ystävänä, perheenäitinä ja kodin haltijattarena.

Ei kukaan kuitenkaan kirjoittanut hänestä niin herttaisesti kuin **Selma Lagerlöf**. Hän kertoi siinä miten Ruotsin naisasialiike rva **Adlersparren** kuoltua oli joutunut orvoksi ja turvattomaksi, miten näytti siltä kuin koko kylvä olisi jäänyt hoidotta ja hunningoille. Mutta sitten tuli tähän laiminlyötyyn kasvitarhaan ystävällinen, pieni nainen ruiskukannuineen ja haravoineen ja rupesi ahkerasti toimimaan. Hän kasteli kuivuneita taimia, hän sitoi katkenneita oksia, hän haravoi ja puhdisti. "Mitähän hyötyä siitä on", arvelivat ne, jotka olivat odottaneet jotakin oikein suurta ja mahtavaa, sellaista työntekijää, joka olisi tullut kuin tuulispää ja hämmästyttänyt koko maailmaa. Mutta pian näyttäytyi, että tämä uutterasti, mutta hiljaisuudessa työskentelevä nainen sai kasvitarhan aivan uuteen kuntoon; se rupesi jälleen kukoistamaan ja sen alue laajeni vuosi vuodelta.

Ann Margret Holmgréen.

Tämä runollinen pieni kuvaus antaa erinomaisen selvän käsityksen Ann Margret Holmgréenin persoonallisuudesta ja toimintatavasta. Juuri sellainen hän on. Hillitty, hiljainen ja vaatimaton, mutta mihin hän tulee, sinne hän jäljen jättää, siellä rupeaa kasvamaan ja kukoistamaan, siellä ilma puhdistuu ja kirkastuu.

Tapasin Ann Margret Holmgréenin ensi kerran v. 1902 eräässä kokouksessa Norjassa ja ihan hämmästyin sen johdosta, että hän oli niin vapaa kaikesta suurruotsalaisuudesta, ja että kaikissa hänen sanoissaan oli sellainen lämmin, inhimillinen sävy.

Hän oli juuri niihin aikoihin antautunut Ruotsin naisten äänioikeusliikkeen matkapuhujaksi, joka yleensä on maailman raskaimpia ja epäkiitollisimpia tehtäviä. - Alaltaan niin suuressa maassa kuin Ruotsi, on ensinnäkin nuo pitkät, väsyttävät matkat, sillä Ann Margret ei ainoastaan käynyt kaupungeissa ja valtateiden varsilla, vaan kaikkein kaukaisimmissakin kolkissa, kuten esim. Kirunassa. Sitten ei esitelmämatkoille antautuessaan liioin koskaan tiedä, tapaako vastaanottavia sydämiä ja onko asia, josta aikoo puhua, edes senverran tunnettu, että ihmiset tulevat sitä kuulemaan.

Onneksi oli Ann Margretella paljon tuttavuuksia pitkin Ruotsia niiltä ajoilta, jolloin hänen puolisonsa, professori Holmgréen, oli ollut Upsalan yliopiston opettaja ja heidän kotinsa oli ollut avoin opiskelevalle nuorisolle. Näille hän ilmoitti tulostaan, tai ellei hänellä ollut persoonallisia tuttavuuksia, kirjoitti hän pitäjän opettajattarelle tai jollekin muulle valveutuneelle naiselle, jonka nimen hän oli kuullut.

Monta kertaa vastasivat nämä kuitenkin kaikkea muuta kuin rohkaisevasti. He nimittäin selittivät, ettei heidän paikkakunnallaan ollut senverran harrastusta, että sinne olisi kannattanut tulla. Mutta vaikka kuka muu tahansa jo olisi jättänyt koko matkasuunnitelmansa, ei tämä sittenkään peloittanut rva Holmgréenia. Hän lähti sinne, puhui yksityisesti tapaamiensa naisten kanssa, oppi heidät tuntemaan ja ilmoitti lopulta esitelmänpidostaan. Kun se päivä sitten koitti, oli hänellä tavallisesti huoneen täydeltä väkeä. Moni perheenemäntä ja äiti, joka ei aluksi ollut ensinkään taipuvainen menemään, innostui kuullessaan, että vieras tulijakin oli monen lapsen äiti, kuten hän itsekin, eikä mikään nuori kokematon agitaattori ja rienaaja.

Ann Margret Holmgréenin julkinen toiminta alkoi nimittäin suhteellisesti myöhään. Hän oli kyllä aina seurannut ajan virtauksia ja silloin tällöin kirjoittanutkin niistä salanimellä, mutta hänen nuoruudessaan oli miltei aivan kuulumatonta, että nainen esiintyi puhujana ja eihän se olisi sopinut, että hienosti sivistyneen kamariherra Tersmedenin tytär olisi ruvennut vasten virtaa kulkemaan ja yleistä mielipidettä uhmaamaan. Ja sitäpaitsi hän, kuten moni muukin arka ja hienotunteinen ihminen, oli luonteeltaan varsin ujo. Hän kertoi minulle kerran miten hän, nuorena tyttönä iltakutsuissa ollessaan, monta kertaa oli paastonnut vain siksi, ettei ollut rohkeutta mennä ottamaan ruokaa tuosta yhteisestä "seisovasta illallispyödystä".

Mutta siksi onkin sen ihmeellisempää, että hän vanhemmiten niin saattoi rohkaista mielensä, että antautui oikein "ammattipuhujaksi". Mikähän siihen vaikutti? Ei mikään muu kuin hänen hehkuva vanhurskaudentuntonsa, hänen palava halunsa auttaa siskojaan. Herättää hän heitä tahtoi ja päästää kytkevästä kahleista; hankkia heille mahdollisuuden saada äänensä kuuluviin ja osoittaa, että he yhdessä kulkien muodostaisivat suuren voiman. Ase, jonka hän tahtoi sukupuolelleen annettavaksi, oli yleinen valtiollinen äänioikeus, mutta aluksi piti naisten oppia ymmärtämään sen arvo ja merkitys, muuten eivät kykenisi sitä käyttämään. Paljon hyvää kuvitteli Ann Margret siitä koituvan, että naisetkin saisivat olla mukana yleisiä asioita arvostelemassa ja päättämässä.

Eräaseen, tätä asiaa koskevaan kiertokyselyyn, vastasi hän m. m. toivovansa, että kun hedelmät naisten osanotosta valtiolliseen elämään ehtivät tulla näkyviin, niiden joukossa ensi sijassa olisi seuraavat:

1 Väkijuomaliikkeen vähentäminen ja vähitellen lakkauttaminen, ehkäpä myöskin tupakan.

2 Valtiovarojen säästeliäämpi käyttäminen. Enemmän varoja opetustarkoituksiin sekä naisia että miehiä varten - myöskin tietysti yleisiin opetuslaitoksiin kotitaloutta varten - mutta sen sijaan turhamaisten ja kerskailevien menojen supistaminen, sellaisten menojen, joista me nyt joka päivä näemme esimerkkiä julkisessa elämässä.

3 Enemmän itse asioista kuin muodoista kiinnittäminen.

4 Inhimillisimpiä lakeja, varsinkin niiden lakien uusiminen, jotka koskevat sekä avioliitossa, että sen ulkopuolella olevia naisia, lasten suojelusta ja turvaa j. n. e.

5 Inhimillisiä olosuhteita ruumiillista työtä tekeville.

6 Enemmän velvollisuuden tunnetta siveellisessä suhteessa.

7 Rauhanaatteen ja sovinto-oikeuskysymyksen nopeampi kehitys.

Tässä vastauksessa ilmenee Ann Margret Holmgrénin koko valoisa luottamus hyvän ja oikean voittoon. Ei hän ilman sitä koskaan olisi antautunutkaan sellaisiin voimoihin, aikaa ja varoja kysyviin ponnistuksiin, kuin nuo esitelmämatkat olivat, sillä ei Ann Margret Holmgréni liikkunut esitelmöitsijänä äänioikeusorganisaatioiden varoilla - eihän niillä koskaan ole sellaiseen rahoja - vaan kaikki mitä hän teki, teki hän omalla kustannuksellaan.

Eikä se työ suotta ollutkaan. Kaikkialla missä Ann Margret Holmgréni liikkui, voitti hän ihmisiä ja sytytti sydämiä, joka riippui sekä hänen persoonallisesta viehätysvoimastaan, että hänen lämpimästä, kaikki esteet voittavasta vakaumuksestaan. Vähitellen syntyi naisten äänioikeusyhdistyksiä joka kolkkaan pitkin avaraa Ruotsia, ja noin vähintään 70 niistä oli Ann Margret Holmgrénin perustamia.

Mutta tämä yhtämittäinen matkustaminen ja puhuminen kävi hänelle kuitenkin ajan pitkään ylivoimaiseksi ja hänen terveytensä, joka ei milloinkaan ollut vankinta laatua, ei sitä lopulta kestänyt.

Ann Margret Holmgréni.

Kun minä jokunen vuosi myöhemmin tapasin Ann Margret Holmgrénin Tukholmassa, oli hän vuoteenomana ja kuumetäplät paloivat hänen poskillaan. Mutta ei se sittenkään ollut pelkkä raskaus, joka häntä sillä hetkellä vaivasi, vaan myöskin mielipaha. Norjan itsenäiseksi julistautuminen oli juuri siihen aikaan antanut loppumatonta keskustelunaihetta ruotsalaisille, ja norjalaisia moitittiin aivan silmittömästi puolelta ja toiselta. Ann Margret, joka oli lämmin Norjan ystävä ja tiesi mitä siellä ajateltiin, ei voinut ottaa osaa tähän sanomalehdistön ja suuren yleisön parjausryöppyyn, vaan asettui vapaammalle, inhimillisemmälle kannalle - jopa puolustikin norjalaisten menettelyä. Tämän johdosta hänet leimattiin epäisänmaalliseksi ja eräs hänen läheisistä tuttavistaan selitti, että hän oli aivan sopimaton tulevaisuudessa edustamaan Ruotsin naisia.

"Jos joku muu olisi sen sanonut", valitti Ann Margret, "ei se olisi minuun niin koskenut, mutta kun hän, joka on valistunut ihminen ja kuuluu meidän omaan joukkoomme, puhuu sellaista, tuntuu aivan siltä kuin minua olisi pistetty parsinneulalla."

Me puhuimme tästä kauan aikaa ja tulimme siihen, että niin pian kun ihmisten poliittiset intohimot ja nationalistiset ennakkoluulot pääsevät vallalleen, ei heillä enää ole rahtuakaan arvostelukykä, eikä ihmisyyttä, ei hienotunteisuutta, eikä suvaitsevaisuutta.

Mutta tätä kaikkea on Ann Margretella. Ei hän koskaan voisi siten loukata toista, ei lausua puolueellista arvostelua, eikä umpimähkäistä tuomiota. Hän kuuntelee ja harkitsee, hän punnitsee syitä ja vastasyitä ja omistaa itselleen sen mikä hänestä on inhimillisintä ja oikeinta. Siksi nuoriso niin mainiosti viihtyykin hänen seurassaan ja niin mielellään menee hänen luokseen neuvoja ja selvyttä saamaan elämän pulmallisissa kysymyksissä. Paitsi että hän on lukuisien lastenlasten kaikkein ihanteellisimmin "mummu", on hän niin monen nuoren ihmisen, olivat ne sitten miehiä tai naisia, "rippiäiti" ja lohduttaja.

Ann Margret Holmgrénin hyvät ystävät:
Caroline ja Björnstjerne Björnson.

Ann Margret Holmgréni on, kuten hänen hyvä ystävänsä Björnstjerne Björnson vuosikymmeniä sitten sanoi, tehty tavattoman lujasta, mutta samassa hienosyisestä aineksesta, hänellä on yhtäaikaa monen voimallisen miehen tarmo ja hienon, todellisen naisen alttius ja uskollisuus.

Uskollisesti ja väsymättömästi hän yhtenäen vieläkin työskentelee ihanteittensa toteuttamiseksi. Hiuksiin on tosin tullut lunta, voimat pottävät välistä, mutta mieli on nuori ja valpas. Kun Ruotsin naiset toissa kesänä saivat äänioikeutensa, kirjoitti hän senjohdosta: "Minä ojennan käteni taivasta kohti ja lähetän sinne palavimmat toiveeni, että naiset ymmärtäisivät ja pitäisivät velvollisuutenaan tuoda enemmän puhtautta ja hyvyttä, rauhallisuutta ja sovinnollisuutta julkiseen elämään. Ja sitten minä myöskin toivon, etteivät he lankea kiusaukseen astua miesten jälkiä, vaan että heillä on rohkeutta ja viisautta seurata omaa henkeään, vaikkakin se johtaisi heitä raivaamattomille teille".

Luoda naisille oma kokoomus on hänen viimeisiä toimenpiteitään. Hän kirjoitti tästä hiljattain minulle seuraavin sanoin: "Koetan perustaa tänne naisten kansalaisliiton ilman puolueväriä. Pidän sellaisen naisten kehitykselle hyvin tärkeänä. Kokoomusta tarvitaan".

Ann Margret Holmgréni kuuluu myöskin Ruotsin kaikkein lämpimimpiin rauhanystäviin. Hän kerrassaan isoo ja janoo sitä aikaa, jolloin kansainvälisiä selkkauksia ei enää ratkaista "miekan mittelyllä", vaan sovinto-oikeuksien avulla. Hän tuntee kaikki Europan rauhanystävät ja sai kerran lausua heidät tervetulleiksi omassakin maassaan. Se tapahtui 1910, jolloin Ruotsissa oli kansainvälinen rauhankongressi. Samassa tilaisuudessa oli naisillakin oma, suuri iltakokouksensa, jonka Ann Margret Holmgréni avasi ja ihastutti kaikkia vieraita kielitaidollaan. Hän aloitti ranskankielellä, joka oli julistettu kongressin pääkieleksi, jatkoi sitten saksaksi ja lausui surunsa senjohdosta, ettei Bertha v. Suttner ollut voinut saapua, tervehti englanninkielellä Albionin tyttäriä, sointuvalla italiankielellä Italiasta saapuneita sisariaan ja lopuksi ruotsinkielellä pohjoismaiden naisia.

Sellaiset henkilöt kuin Ann Margret Holmgréni eivät ole ainoastaan mitä tärkeimpiä sivistyselämän luoja ja kannattajia omassa maassaan, vaan vieläpä he sen mainetta ulospäinkin suuresti lisäävät ja opettavat vain oman olemassaolonsa kautta vierastakin kunnioittamaan maata ja kansaa, jonka keskuudesta sellaisia jaloja, tasapuolisia, laajakatseisia naisia on noussut.

BERTHA v. SUTTNER.

Bertha v. Suttner oli muutamassa vuodessa "Aseet pois" nimisen romaaninsa kautta saavuttanut maailmanmaineen, mutta persoonallisesti ihmiset tiesivät hänestä hyvin vähän, siihen määrin vähän, että kun minä Wienissä ollessani mielelläni olisin tahtonut mennä häntä tapaamaan, oli miltei mahdoton saada selville missä hän asui. Kun toiset arvelivat hänen asuvan Wienissä, tiesivät toiset, että hän oli Unkarissa.

Viimein käännyn hänen kustantajansa puoleen ja tältä sain jo hiukan varmemmat tiedot. "Vapaaherratar v. Suttner", julisti hän hyvin juhlallisesti, "asuu omistamassaan Harmansdorffin linnassa tunnin matkan päässä Wienistä, mutta hänellä on oma kortteerinsa pääkaupungissa." Ja sitten hän mainitsi kadun ja numeron. Saatuaani tämän osoitteen, riensin heti sinne ja löysinkin tuon kaivatun nimen v. Suttner ovella, mutta - kirjailijan asunto se nyt kuitenkin ei ollut, vaan erään hänen sukulaisensa. Mutta tämä tiesi jo sentään hiukan enemmän kuin muut, hän nimittäin tiesi kertoa, että Bertha v. Suttner juuri sillä hetkellä oli Wienissä ja asui tapansa mukaan hotellissa "am Grabenin" varrella. Taas seurasi uusi etsiminen, mutta perille tultuani sain kuulla, että hän vähää ennen oli mennyt ulos ja oli tavattavana vasta seuraavana aamuna. Oli nimittäin jo ehtinyt tulla ilta kaiken tämän kuulustelemisen ja etsimisen kestäessä.

Seuraavana aamuna olin hotellissa ja seisoin viimeinkin etsimäni edessä. Ei - en sentään sittenkään heti, sillä ovenvartija oli erehtynyt ja luuli minun kysyneeni parooni Suttneria ja niin tulin ensin tavanneeksi Bertha v. Suttnerin puolison. Hänestä en ole säilyttänyt mitään muuta muistoa, kuin että hän oli kookas, keski-ikäinen herrasmies, joka pikemmin näytti puolisoaan vanhemmalta kuin nuoremmalta, vaikka hän itse teossa oli häntä seitsemän vuotta nuorempi.

Mutta Bertha v. Suttner näyttikin harvinaisen nuorelta. Se oli ihan ensi vaikutelmani hänestä. Tiesin että hän pari vuotta aikaisemmin oli täyttänyt 50 vuotta, ja ollut suurien juhlallisuuksien esineenä ja siksi odotin tapaavani vanhanpuoleisen rouvan, jonka ulkomuodossa olisi "jätteitä entisestä kauneudesta" kuten hän kertoo sankarittarestaan

”Aseet pois” nimisessä romaanissaan, sillä kuten moni muukin, kuvittelin minäkin, että hän itse olisi tuon teoksen päähenkilö. Mutta Bertha v. Suttnerissa ei vielä ollut vanhuuden merkkiäkään. Hipiä oli hieno, tukka ruskea ja piirteet olivat vain vuosien kuluessa saaneet enemmän henkevyyttä ja syvyyttä. Varsinkin olivat silmät sametinpehmeine loistoineen ja vaihtelevine ilmeineen hyvin huomiota herättävät.

Bertha v. Suttner.

Ja mitä hänen ulkonaiseen käytökseensä tulee, oli se niin hiottu ja hieno, kuin olisi hän koko elämänsä liikkunut hovipiireissä, missä muotoihin pannaan mitä suurinta painoa. Joka liike ja joka käänne oli täynnä pehmeyttä ja sulavuutta, kohteliaisuutta ja arvokkuutta, joka tietysti oli suureksi eduksi hänen ajamalleen asialle. Kaikkein hienoimmat ja vaativimmatkin valtiomiehet ja diplomaatit olivat ihankuin pakotetut kuulemaan naista, joka jo ulkonaisesti kaikin puolin oli heidän vertaisensa, joka esiintymisensä puolesta täytti kaikkein ankarimmatkin vaatimukset.

Ei kukaan ensi näkemältä olisi voinut aavistaa, että henkilö, joka näytti niin lempeältä ja hillityltä, olisi ollut niin uudenaikainen ja radikaali, että hän olisi ottanut vastustaakseen koko sitä maailmaa ja katsantokantaa, jonka keskuudessa hän oli kasvanut ja liikkunut. Sillä Bertha v. Suttner oli kotoisin upseeripiireistä, siellä hän oli syntynyt ja kasvatettu, sieltä hän oli ensi vaikutelmansa saanut ja siksi hän myöskin niin mainiosti kykeni kuvaamaan sen katsantokantaa ja siellä vallitsevia ennakkoluuloja.

Tietysti minä, kuten kaikki muutkin muukalaiset, jotka tunkeusivat Bertha v. Suttnerin puheille, aloitin sillä, että kiitin häntä hänen kirjastaan ja siitä, että hän oli ottanut ajaakseen aikakautemme suurinta tärkeintä asiaa. Hän näytti hyvin tyytyväiseltä kuullessaan, että ”Aseet pois” oli voittanut meillä paljon ystäviä ja kun minä mainitsin, että siitä oli muodostettu mukailu nuorisoiakin varten n. k. **nuorisopainos**, niin hänen kauniit silmänsä säteilivät. Niin oivallisena hän sitä piti, että rupesi suunnittelemaan saksankielistäkin nuorisopainosta.

Bertha v. Suttner oli niin paljon liikkunut tällä alalla, että hän tiesi paremmin kuin ehkä kukaan muu miten syvät juuret sotaisella katsantokannalla oli, miten se oli päässyt läpitunkemaan koko meidän julkisen ja yksityisen elämämme, oli sitten kysymys kirkosta, koulusta, sanomalehdistöstä ja hallituksesta tai seuraelämästä. Ja siksi hän myöskin käsitti, että mielipiteen muuttaminen oli ensi tehtävä, johon taas ei ollut muuta keinoa kuin puhuttu ja kirjoitettu sana. Rauhanliikkeen päämääränä oli siis aluksi luoda yleinen mielipide kansainvälisen oikeusjärjestelmän hyväksi nykyisen sotatilan sijaan, eikä aseista riisuminen. Se oli vasta seuraava askel. Ei keskiajan ritarien ja linnanherrojen taistelutkaan loppuneet siten, että he täyttivät linnojaan ympäröivät vallihaudat ja ottivat pois nostosiltansa, vaan ne kävivät tarpeettomiksi samassa määrin kuin maan hallitsijat tulivat niin voimakkaiksi, että he saattoivat tehdä lopun näistä yksityisten meteleistä. Niinikään tulee eri valtioiden liitto rauhan ylläpitämiseksi aiheuttamaan aseista riisumisen.

Ajatus että Bertha v. Suttner oli teoksessaan ”Aseet pois” esittänyt omia kokemuksiaan, ei jättänyt minua rauhaan ja siksi minä kysyin oliko hän itse kaiken sen kauhun kokenut, joka siellä oli kuvattuna. – ”Juuri saman kysymyksen ovat kaikki muutkin tehneet”, hymyili hän, ”ja niin minulla yhä uudestaan on ollut syytä vakuuttaa, etten ole kuvannut siinä omaa elämäni, ja ettei puolisoni kuulu sotilassäätyyn.”

Mutta muuten hän ei kertonut itsestään niin mitään, eikä minulla ollut rohkeutta kysyä, sillä tunsin muutenkin, että olin tullut varsin sopimattomaan aikaan, juuri vähää ennenkuin hänen piti matkustaa maatilalleen. Siellä hänet olisi pitänytkin nähdä linnanhaltijattarena, omassa ympäristössään, eikä aamukunnossa olevassa hotellihuoneessa.

Tämän pikaisen käynnin seuraus oli kuitenkin, että minä koitin saada elämäkerrallisia tietoja Bertha v. Suttnerista ja löysinkin aina sieltä ja täältä jonkun pienen piirteen ja häntä koskevan kuvauksen. Niistä kävi ilmi, että hän oli syntynyt Pragissa v. 1843, missä hänen isänsä oli sotamarsalkka kreivi Kinsky, jonka perhe kuului Itävallan kaikkein vanhimpiin. Äidin sukutaulu ei ulottunut niin pitkälle, mutta siihen kuului sensijaan kirjallisia suuruuksia, sellaisia kuin esim. Theodor Körner.

Sen ajan nuorille tytöille annettiin varsin pintapuolinen koulusivistys, mutta nuori Bertha kreivitär oli huvitettu lukemisesta ja hankki siten itselleen omin päin hyvinkin laajat tiedot. Muun muassa hän sanoi saaneensa paljon vaikutelmia Ludvig Büchnerin ”Kraft und Stoff” nimisestä teoksesta. Vaikuttiko häneen nämä uudet ajatukset tai oliko elämä hänestä kodissa muuten ahdistavaa – pääasia oli, että hän lähti kotoaan vieraisiin ja rupesi m. m. kotiopettajattareksi parooni Suttnerin perheeseen. Siellä hän talon nuorena pojassa löysi sukulaissielun, jonka kanssa

hänellä oli paljon yhteistä. Tuttavuus kehittyi rakkaudeksi, mutta kun parooni Suttnerin vanhemmat vastustivat nuorten avioliittoa, ottivat he kohtalonsa omiin käsiinsä, antoivat vihkiä itsensä 1876 ja muuttivat Kaukaasiaan, missä olivat lähes kymmenen vuotta.

Ei kummallakaan ollut mitään kotoa saatuja myötäjäisiä, ja niin he olivat pakotetut kaikki itse hankkimaan ja jokapäiväisen leipänsä ansaitsemaan. Nuori aviovaimo antoi soittotunteja ja ranskantunteja sekä rupesi kirjoittamaan. Hänen puolisonsa kirjoitti myöskin, ja heidän pienessä kodissaan oli kirjoituspöytä kaikkein suurin huonekalu, jonka ääressä molemmat istuivat vastatusten tehden työtä, sitten talvi-iltoina ulkona ulvoessa ja teekeittiön nurkassa iloisesti poristessa.

Bertha v. Suttnerin aikaisimmat teokset eivät herättäneet mitään erityistä huomiota, vaikka niitä jo ehti kokoontua koko joukko kuten esim. "Inventarium einer Seele" 1882, "Ein Manuskript" 1885, "High life" 1886, "Schriftsteller-Roman" 1888 y. m. Vasta "Aseet pois", joka ilmestyi 1889, hänen maineensa perusti. Kerrotaan, että kustantaja pudisti päätään luettuaan sen käsikirjoituksen. Sellainen teos ei hänestä mitenkään menisi Itävallassa, joka alusta loppuun oli militaristinen maa ja jossa upseerisääty näytteli ensi osaa. Mutta tämän teoksen kävi juuri kuin Harriet Beecher Stowen "Tuomo sedän tuvan", jonka suhteen kustantaja aikoinaan myöskin oli epäroivällä kannalla. Siitä tuli uranuurtaja, vankka lumiaura, joka avasi tien kaikille niille, jotka siihen asti vain pieniä, yksinäisiä polkuja olivat astuneet, siitä tuli välinpitämättömien herättäjä, epäroivien rohkaisija, laimeiden lämmittäjä, lämpimien tosi toimiin ja työhön innostuttaja. Paitsi että se saksankielisenä levisi kaikkialle, missä saksan kieltä yleensä ymmärretään, ja että sitä ilmestyi painos toisensa jälkeen, - 20 vuotta sen ilmestymisen jälkeen oli niiden luku jo 40 - niin se käännettynä eri sivistyskielille on vaeltanut ympäri maailman. Mikä on ollut syynä sen suureen leviämiseen ja siihen huomioon, jonka se on herättänyt. Kaikki, - yksin Bertha v. Suttnerin lämpimimmät ihailijat, myöntävät, ettei se sisällä mitään uutta, jota ei ennen olisi kuultu. Olivathan maailman suurimmat henget ja opettajat aina Kristuksesta ja Buddhasta alkaen puhuneet sotaa vastaan, ja onhan monen myöhemmän rauhanapostolin nimi, kuten esim. Kantin, Herderin, Benthamin, Channingin, Tolstoin y. m. hyvinkin tunnettu. Mutta tapa, millä he ovat puhuneet tästä suuresta kysymyksestä, on kuitenkin ollut enemmän taikka vähemmän tieteellinen, eikä se niin muodoin ole tunkeutunut suurien joukkojen keskuuteen, pannut heidän mielikuvitustaan liikkeelle ja puhunut heidän tunteilleen. Siinä on B. v. S:n teoksen suuri valtti, että hän on ottanut kuvataksaan eläviä ihmisiä ja osoittanut miten sota hävittää heidän onnensa, katkaisee kaikki siteet, sirottelee heidät ympäri maailmaa, nostaa pinnalle kaikki mitä ihmisessä on alhaisinta ja huonoa, antaa sijaa omanvoiton pyynnölle, vihalle, valheelle, kostolle ja petokselle. Ja tätä tehdessään hän käyttää kaikkia keinoja; hän on välistä loogillinen ja terävä, välistä pureva ja ivallinen, välistä kaunopuhelias ja tunteellinen. Siinä on paljonkin vaihtelua ja loppusävel on kuitenkin aina sama: sota on ihmiskunnan suurin häpeä ja rikos, se tuottaa yhtä paljon onnettomuutta voittajalle kuin voitettulle, eikä se suinkaan tule kuin varas yöllä vasten ihmisten tahtoa ja toimintaa, kuten tulivuoren purkaukset, maanjäristykset ja vedentulvat, vaan ihmiset ovat päinvastoin hyvinkin toimeliaat sen suhteen, alkaen sanomalehdistöstä, joka on luomassa sotaista intoa kansoihin, diplomaatteihin ja parlamentteihin asti.

Niinkuin "Aseet pois" on Bertha v. Suttnerin tärkein romaani, on yleensä hänen kirjallisen tuotantonsa pysyväisin osa se, joka koskee sotaa. Aina vuodesta 1892 toukokuuhun 1914 kirjoitti hän "Friedenswarte" nimiseen aikakauslehteen "Randglossen zur Zeitgeschichte" (Reunamuistutuksia nykyajan historiaan) jotka Alfred H. Fried hänen kuolemansa jälkeen on koonnut ja ulosantanut erityisenä kaksiosaisena teoksena. Siinä on paljon siitä ennustettu, joka nyt on toteutunut, kuten B. v. S. monessa puheessaankin sen selvin sanoin osoitti. Kerrankin, kun hän kutsuttiin puhumaan Wienin kauppiasyhdistyksen, sanoi hän m. m.:

"Tulevaisuuden sota, ettekö näe sen lähenevän, tuon hirvittävän miljoonamurhan? Ettekö näe miten kokonaiset kansat ryntäävät toistensa kimppuun, ettekö näe miten he tulevat kuoloa syytävine murha-aseineen, jotka parissa tunnissa tuhoavat kokonaisia armeijoita. Ilmasta, veden alta, kaikkialta suhisee räjäyttäviä, pirullisia projektiileja. Ja vielä kauheampi kuin tämä hävitysukkonen, vielä raivoisampi kuin dynamiittiräjähdykset on kidutettujen ja epätoivoisten valitushuudot ja hirveä ulvonta. Eikä ole toiveitakaan siitä, että se johtaisi voittoon ja rauhaan. Sillä tulevaisuuden sodalla ei ole loppua, eikä ratkaisua. Ei se ole kaksintaistelua, jolloin toinen vaipuu maahan ja toinen jää pystyyn, vaan se on kamppailua perikadon partaalla, jolloin molemmat, käyden toistensa kurkkuun, vajoavat syvyyteen."

Vaikka B. v. S. ennen muuta on tunnettu uuden, kansainvälisen oikeusjärjestelmän esitaistelijaksi, ei hän suinkaan ummistanut silmiään muidenkaan ajan kysymysten suhteen. V. 1892 hän julkaisi "Das Maschinenalter" nimisen teoksensa, missä hän antaa läpileikkauksen kaikista sen ajan ilmiöistä ja arvostelee niitä, varsinkin kaikkea mikä niissä on vanhojen ennakkoluulojen kahlehtimaa, kuluneen tavan noudattamista ja epävanhurskasta - hyvinkin ankarasti.

Bertha v. Suttner.

Muutamia vuosia myöhemmin tapasin B. v. S:n uudelleen, hyvinkin kohtalokkaana ajanjaksona. Haagin rauhankonferenssi oli juuri silloin tulossa ja Bertha v. Suttner kohdisti siihen paljonkin toiveita, samassa kun sanomalehdistö ja pilalehdet sitä ahkerammin koittivat tehdä sen naurunalaiseksi ja mitättömäksi. Varsinkin ne kävivät säälimättä niiden henkilöiden kimppuun, jotka sitä kannattivat. Bertha von Suttner oli niistä erityisesti kiitollinen pilkanaihe, eikä suinkaan Europassa siihen aikaan ollut pilalehteä, jossa rauhan Berthaa ei olisi kuvattu ja ivattu.

Eihän se ole kellekään hauskaa nähdä lempiaatteitaan polettavan lokaan ja irvistettävän, ja kaikesta päättäen oli tämä suurestikin loukannut B. v. S:a, sillä hän sanoi m. m.: ”Miksi ei kukaan tahdo tsaaria auttaa. Kaikki ovat vain vastustavalla kannalla?” Tämän hän tuli lausuneeksi sen johdosta, että minullakin oli pitkä tsaaria koskeva valituslitanian helmikuun manifestin johdosta.

Kaikesta näki, että B. v. S. piti tätä ensimmäistä rauhankonferenssia hyvinkin tärkeänä. Mutta tietysti se sitten tuotti hänelle suurta pettymystä.

Rakennus Haagissa, missä ensimmäisen rauhankonferenssin neuvottelut pidettiin.

Hän matkusti itse Haagiin täksi ajaksi ollaksensa tapahtumia lähellä, kävi tapaamassa ja puhuttelemassa eri maiden lähettiläitä ja erään tuttavani, siellä olleen pikku valtion edustajan, todistuksen mukaan, hän esiintyi niin mallikelpoisen hienosti ja tahdikkaasti, ettei ankarinkaan arvostelu löytänyt siinä mitään moittimisen sijaa. Mutta samassa hän piankin huomasi, että hallitukset olivat lähettäneet sinne vain enimmäkseen sellaisia ”vanhan koulun” diplomaatteja, jotka kaikin mokomin koittivat pitää tilannetta ennallaan ja, taitavasti sanansa asettaen, onnistuivat siinä erityisen hyvin. He olivat vielä sillä kannalla, että »miekkansa terotettuna ja ruutinsa kuivana pitämällä» edistää parhaiten rauhaa.

Kun valtiomiesten ja diplomaattien puolelta oli niin vähän odottamista, rupesi Bertha von Suttner yhä enemmän kiinnittämään toiveitaan organiseerattuun työväestöön ja naisiin. Ei niin, että hän luuli yksinomaan näidenkään ryhmien äänioikeuden riittävän maailmalle rauhaa hankkimaan, sillä olihan sielläpäinkin kyllä paljon sotainnostusta, kun siksi kävi ja niitä kieliä ruvettiin virittämään. Mutta hän arveli kuitenkin, että ne vaaliurnilla ja parlamenteissa voisivat hiukan jäähdyttää, kun oli esim. kysymys sotaisiin tarkoituksiin myönnettävistä varoista.

”Kulttuurimaailma rientää itsemurhaa kohti” hän jo moniaita vuosia ennen maailmanpalon puhkeamista oli sanonut nähdessään yhä lisääntyvät varustukset, diplomaattien toimeenpanemat salaiset liitot, sanomalehdistön kiihoitustyön, joka lopulta kuin ruttotauti tarttuu kaikkiin, eikä suinkaan vähin nuorisoon ja tunneherkkiin naisiin.

Kun Saksan kansallismielisten naisosasto vähää ennen sodan alkua vietti juhlaa, esitettiin siellä rauhanaatetta ivaava näytelmäkappale, jossa osoitettiin miten hyväntahtoinen, saksalainen ”Mikkeli” rohkeasti vapautuu, oltuaan jo vähällä joutua erään maailmankansalaisen ja tämän ”Kosmopolinchen” nimisen tyttären sekä viekkaiden naapuriensa pauloihin. Juhlaa koskevassa sanomalehtiselostuksessa sanottiin m. m.: ”Kappaleen voimakkaat letkaukset osuivat myöskin tuohon väsymättömään, rauhaa huutavaan Bertha v. Suttneriin, joka esiintyi kappaleessa vetistelevänä emäntänä ”zum Völkerfrieden” nimisessä ravintolassa.” -

Ymmärtää millainen mieliala silloin oli Saksassa, kun tällainen puhe kulki täysipitoisesta ja tällaista pilaa tehtiin henkilöstä, joka kuitenkin oli hankkinut saksalaiselle nimelle niin paljon loistoa. Olihan B. v. S. jo 1905 vastaanottanut Nobelin rauhanpalkinnonkin.

Mutta varmaan saksankieltä puhuvat naiset nyt jo katselevat asiaa eri tavalla, jopa saksankieliset sanomalehdetkin.

Bertha von Suttnerin ei itse tarvinnut nähdä sitä kauhun aikaa, jonka tuloa hän niin varmasti oli ennustanut, sillä hän pääsi, kuten tunnettu, pois kuukautta ennen sodan puhkeamista. Silloin hän jo olikin ehtinyt antaa niin paljon, että siitä riittää monelle polvelle ja ne tulevat ihan varmaan useinkin hänen kaukonäköisyyttään ihmettelemään.

[1] Meidän laulujuhlamme, jotka ovat käyneet niin tärkeäksi sivistystekijäksi, ovat paljoa myöhäisemmiltä ajoilta, ensimmäinen kun vietettiin vasta 1881, siis 12 vuotta myöhemmin kuin tuo virolainen, josta meikäläiset ovat lainanneet monta piirrettä.

[2] Ilmestynyt O. Y. Werner Söderströmin kustannuksella pari vuotta sitten nimellä »Elämä aatteiden puolesta» Tyyne Haapasen suomentamana.

[3] Malvida v. Meysenbug kuoli Roomassa 86 vuoden vanhana 1903.

[4] Lily v. Gizycki meni sitten uusiin naimisiin erään *Braun* nimisen sosialistisen kirjailijan kanssa, ja toimitti hänen kanssaan »Die neue Gesellschaft» nimistä aikakauskirjaa. Hän julkaisi useampia teoksia, muun muassa omat muistelmansa, joissa kerrotaan miten entisestä hovinaisesta tuli sosialisti.

[5] Nutzhorn: Eräs Askovin opettajista.

[6] Maanviljelijä Askovin läheisyydessä.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK TIENI VARRELLA TAPAAMIA 1 ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized

under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.